

ЗА БУКВИТЕ

КИРИЛО МЕТОДИЕВСКИ ВЕСТНИК

ОПИСМЕНЕХЪ

ИЗДАВА УНИВЕРСИТЕТЪТ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ • ГОДИНА XXXIV • БРОЙ 42/МАЙ 2014 Г.

Ирина Бокова – генерален директор
на ЮНЕСКО

Календар на ЮНЕСКО

Celebration of the anniversaries
with which UNESCO will be associated
in 2014-2015

100-th anniversary of the birth of
Boris Christoff, opera singer (1914-1993)
(Bulgaria) – 100 години от рождението
на оперния певец Борис Христов.

Пряжде убо словяне...

След като извежда руската опера на европейската сцена, през последните си години знаменитият бас Борис Христов осъществява своята мечта да пее и на старобългарски език. През 1984 г. той изпълнява на старобългарски творбата на Черноризец Храбър „За буквите“ пред студентите по славянска филология в Болонския университет – най-стария университет в Европа, в който се преподават български и старобългарски език.

Борис Христов пред паметника
на Св. Св. Кирил и Методий в Рим (1984)

„Благослов“ от храма „Света София“ в Цариград, наричан по времето на Константин Велики „Megalo Ecclesia“ (IV в.)

Съмишленици

Д-р Мерсия Макдермот

Получих нов брой на вестник „За буквите“, за който много благодаря. Всъщност не знаех, че има повече от един брой годишно. Мислех, че той излиза само през май за празника на Кирил и Методий, макар да го познавам отдавна.

Това е наистина знаменито издание!

Изпратих по един екземпляр от броя с моя очерк за Уилям Морис до галерия „Уилям Морис“ и до дружество „Уилям Морис“, като направих превод за тях. Приятелите на Морис са много радостни, че неговата роля в защитата на българския народ вече става известна и те се надяват, че ще има резултат: да се именува някаква улица, университетска аудитория, да се постави негов бюст. Има ли някакъв отзвук у вас? Или прекалено заети са сега всички българи със собствени проблеми? Стискам палците!

Никола Талев

Притежавам пълна колекция на в. „За буквите“ още от неговия начален брой от май 1979 година. Проследявам изданието внимателно още щом се появи. От него научавам много неизвестни свидетелства за българската история и култура. Удивлява ме неговият превъзходен външен облик. Изпитвам благодарност към неговите създатели, като им пожелавам пълн успех и занапред.

Проф. Пабло Аргарате – директор на Институт по екуменическа теология, източно православие и патрология, Факултет по католическа теология в Университета на Грац, Австрия

Това чудесно издание е крайно интересно. Желая ви успех!

Проф. Джузепе дел`Агата – преподавател по славянска филология в Университета на Пиза (Италия)

Много Богородици има напоследък в изданието. Преди години нямаше никакви, а сега – почти във всеки брой...

Сърдит български учен-славист

Защо не е представен и моят доклад в кореспонденцията от симпозиума във Велики Преслав?...

Световна среща в Делхи

Български учени от УниБИТ обсъждат дигитализацията на библиотеките

От 27 до 29 ноември 2013 г. в столицата на Индия Делхи се проведе Международна конференция по библиотечни науки. Акцент в програмата бяха най-новите тенденции в развитието на съвременните библиотеки, като се отчиташе световният опит в областта на дигиталните технологии и техните приложения в библиотечно-информационната практика.

Откриване на конференцията. В средата: вицепрезидентът на Индия Шри Мохамад Хамид Ансари

Дискусиите се проведоха в рамките на 11 диференцирани тематични области. В тях взеха участие повече от 350 учени и специалисти по библиотечно дело от цял свят, както и представители на международни научни организации и компании в областта на комуникационните технологии.

Конференцията бе под патронажа на вицепрезидента на Република Индия Шри Мохамад Хамид Ансари.

България беше представена от двама видни учени в областта на информирането, библиотечните науки и информационните и комуникационните технологии – проф. д.ик.н. Стоян Денчев, ректор на Университета по библиотекознание и информационни технологии, и проф. д-р Ирена Петева – заместник-ректор. Техният доклад на тема „Социализация на културното наследство чрез дигитални библиотеки в

университетската информационна среда“ беше от специално избраните от престижния селекционен комитет. В него бяха представени резултати от научни изследвания по проекта „Политики за управление на културното наследство – комуникации и социализация чрез образование“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ при Министерството на образованието и науката на нашата страна.

Участниците в конференцията откриват изложбата

Детски отдел в дигитална библиотека „Априлов-Палаузов“ в Габрово

XXXIII редовен конгрес на

Съюза на народните читалища
в България
11 май 2014 г.
Национален дворец на културата

От 2010 година 11 май – денят на възрожденския Кирило-Методиев празник, е обявен официално за Ден на народните читалища и Ден на библиотекаря.

Кръстени от Христовите апостоли

Траките приемат християнството още в IV век

Христо Буковски

Сред хората, живяли на изконните български земи, са били първите християни в Европа. По устието на река Нестос (дн. Места) през 52 г. са навлезли в нашия континент апостол Павел, евангелистът Лука и техните спътници Св. Тимотей и Сила, та по крайбрежието и в Родопите са спечелили първите си последователи. Положително са стигнали поне до гр. Никополис ад Нестум (сега в руини край гр. Гоце Делчев). Но дори да са останали само в поречието на Места, нагоре са продължили покръстените от тях траки. Сред тях бил и приобщеният към апостолите Климент (бъдещият Св. Климент, епископ Римски), единственият поименно споменат от Павел в посланието му до жителите на Филипи (4:3) негов сътрудник, защото явно те са го познавали като изключително добродетелен местен мъж. Той станал архиепископ на Сердика вероятно през 80-те години на I век, а под сердикийската базилика „Св. София“ стоят основите на черква с каменен кръст от това време. Несъмнено заради красноречивия успех на Климент като сердикийски епископ сетне апостол Петър го повикал за архиепископ в Рим и сега светът го тачи като Св. Климент, папа Римски (а е време – с нашата почит – той да възсияе и като наш небесен закрилник в пълното си име Св. Климент Сердикийски и Римски!).

Апостол Андрей – първият позван от Исус! – пък покръствал през 55 г. хората по нашето крайбрежие на Черно море, където несъмнено са били също едни от най-старите християнски братства в Европа. Редица изследователи пишат за мисионерската дейност през IV в. в Родопите на Св. Никета от Ремесиана (град

на мястото на дн. Бяла паланка). Това всъщност е опит да се наложи арианска редакция на християнското учение – влияние, тържествувало и на Първия вселенски събор в Никея през 325 г., проведен под личното настояничество на император Константин Велики. Св. Павлин Нолански описва Св. Никета като „най-учен епископ, който дошъл от Дакия и справедливо предизвиквал учудване сред римляните“. Отначало той проповядвал Евангелието в Нишко-Пиротската област, но се прочул с мисията си при потомците на родопското племе беси – прочутите тракийски жреци! – около 396-а. Епископът на Нола го възхвалява с думите:

„Нали златото, заради което претърсваха с ръце земята, сега го получават с душата си от небето... Хвала на тебе, Никета, добри рабе на Христос!“.

Според някои стари автори епископ Никета превел богослужебните книги на бески език. Няма свидетелства той ли е създал буквите на техния език или „безписмените“ траки са имали свои писмена, щом Еврипид, Платон и Хераклит са отбелязали, че на тракийски таблички е записано Орфеевото слово. Някои изследователи предполагат, че показаното Свето писание на Св. Константин-Кирил Философ и на Св. Методий в Херсонес по време на хазарската им мисия, написано с „рожки“ букви, е било екземпляр от Беската библия.

Докато готите обитавали днешна Мизия, преди да поемат към Рим през V в., техният апостол епископ Вулфила съставил в град Никополис ад Иструм (край дн. Велико Търново) системата на готския алфавит и именно в днешна Мизия превел за тях Светото писание.

Пак за да бъде разпространен Христовият завет и на други езици, по същото време потаен книжовник, подписал се като „Етикус Истер“ (сиреч: „Етикет от Дунава“), създал тук пък „скитска“ писменост.

Фактът, че когато през 514 г. император Анастасий поискал да наложи ереста на Евтихий в империята, именно бесите ревностно защитили православието дори с оръжие в ръка, несъмнено е свидетелство, че отстоявали вярата, донесена от самите Христови апостоли.

Известно е, че и първите държавни глави на България от рода Дуло са били християни – поне кановете Кубрат, Аспарух, Тервел. Когато през 865 г. княз Борис Михаил покръстил цялото население на тогавашните български земи, това всъщност било задължително и всеобщо налагане на вече утвърдената след векове в Римейската империя константинополско-православна практика на християнството през Средновековието. Над бунта на недоволните, оглавен от първите родове в държавата, дали тенденционно не е наложен упрекът, че искали да се върнат „старите богове“, като обвинявали владетеля, че „отстъпва от бащината си вяра и чест“?

Благословът обаче постигнал българите, когато Светите първоапостолни Кирил и Методий по подтик свише създали нова свещена азбука, съобразена със звуковия строеж на тяхната реч. Изначално български са и словата, които намирали за най-верните за Великото тайнство:

„Искони бе Слово, и Слово бе оу Бога, и Богъ бе Слово. Се бе искони оу Бога“.

„Св. Димитър с две деца“.
Мозайка в храма „Св. Димитър Солунски“ (VII в.)

Красота и хармония

Георг Вилхелм Фридрих Хегел
(1744–1803)

„Една от степените в развитието на прогреса в световното изкуство е плод на античния свят, преди всичко на Гърция – това е изкуството, което за пръв път след хилядолетия брожения на духа придобива красотата на външния облик и светлата жизнерадостна яснота на съдържанието, които отразяват временната хармония на човека с природата и неговия политически свят.“

Карл Маркс
(1818–1883)

„Човек не може отново да се превърне в дете, без да се въдетинява. Но нима в детската природа във всяка епоха не оживява нейният собствен характер в неговата безизкуствена правда? И защо детството на човешкото общество там, където то се е развило най-прекрасно, не следва да обладава за нас вечна прелест като една неповтаряща се степен? Има невъзпитани деца и старчески умни деца. Нормални деца са били гърците. Обаянието, което носи за нас тяхното изкуство, не противоречи на онази неразвита обществена степен, върху която то е израсло.“

По „Lexikon der antike“. Leipzig, VEB Bibliographisches Institut, 1987. „Словар античности“. Москва, Прогресс, 1989.

„Кръщението на Преславския двор“. Миниатюра от Мадридския ръкопис на Йоан Скилица (XII–XIII в.). Съхранява се в Мадридската национална библиотека

Колона в храма „Св. Димитър Солунски“ (VII в.)

343 AD

Разказите за Сердикийския събор на църковните историци Сократ Схоластик (писал към средата на пети век), Теодорит Кирски (богослов от първата половина на пети век), Хиларий от Поатие (латински автор от четвърти век) и Саламан Созомен (юрист схоластик и църковен писател, съвременник на Сократ) рисуват следната картина: след Първия вселенски събор (Никея, 325 г.), свикан най-вече срещу учението на Арий, неговото влияние не отслабва. Привържениците му, наречени по-късно „ариани“, най-общо вярват, че Христос не е напълно равен по същност (οὐσία) на Бог Отец, понеже, като Син, е бил създаден, т.е. Бог Син е творение, подобосъщен на Отца (ὁμοιοῦστος), откъдето идва и прозвището „омиусиани“. Те започват борба срещу епископите, защитаващи никейското изповедание.

„Никейците“ вярват, че Бог Син не е творение на Бог Отец, а също като Отеца е предвечно и винаги съществуващ, единосъщен на Отца (ὁμοούσιος), поради което са наричани „омоусиани“. Жертва на тази атмосфера на конфронтация става и убеденият никеец, екзархът на Александрия – Атанасий (328–335; 345–373). Той търси подкрепа в Рим, където е признат за невинен по всички обвинения, заради които е отстранен от епископския престол. Като страстен привърженик на никейската вяра, ексекзархът на Александрия е свързвал своите проблеми с големия проблем за налагането на ортодоксията. За да бъде реабилитиран и възстановен на поста му, а паралелно да се регулират крайно обтегнатите отношения между църквите, Атанасий горещо пропагандира свикването на Втори вселенски събор. Вероятно отчасти инициативата е и на римския първосвещеник Юлий I (337–352) и Кордовския епископ Осий, а според някои извори и на експатриарха на Константинопол – Павел. Съборът е свикан от двамата императори Констант (337–350, август на Запада) и Констанций II (337–361, август на Изтока) в дакийския (мизийския/илирийския) град Сердика през 343 г. (у Сократ и Созомен – 347 г.).

На събора в Сердика се стичат огромен брой източни и западни прелати. „Източните“ (така цитираните, проникийски автори често определят противниците на Атанасий, макар трима от тях, начело със самия Атанасий, да са достатъчно „източни“) поставят като условие за участието си отстраняването на Атанасий и Маркел Анкирски. Маркел Анкирски е друг проникийски източен епископ, лишен от поста си и потърсил през 339 г. справедливост в Рим. „Западните“ (т.е. проникийските) представители отказват. В отговор „източните“ се оттеглят и организират свой събор (според някои автори – във Филипопол), на който са анатемосани не само вече отстранените източни епископи (в т.ч. и Атанасий Александрийски), а също подкрепилият ги римски архиепiscop Юлий, Осий Кордовски, Протоген, епископът на Сердика и някои други най-видни техни привърженици.

На събора в Сердика, след оттеглянето на арианстващите „източни“ епископи, наричани след смъртта на лидера им Евсевий „евсевииани“, никейското изповедание е утвърдено. Приети са единодушно и 20 (или 21) канона. Атанасий Александрийски и Маркел Анкирски са обявени за невинни по всички обвинения и възстановени на постове им. Вероятно е оправдан и Асклепий от Газа. Не е сигурно дали е дискутирана съдбата на Павел Константинополски и дали той е присъствал на Събора.

Форум в Сердика

Доц. д-р Веселина Вачкова

Издаването на Едикта на толерантността (април 311 г.) и последвалият през 342–343 г. Сердикийски вселенски събор са най-ярките събития с глобален ефект в историята на София. Ако интересът към Едикта е бил и продължава да бъде спорадичен и до голяма степен тема само за специалисти, то Съборът е коментиран без прекъсване вече 1670 години от учени в различни сфери и от лаици с разностранни интереси и мотиви.

Макар книгата да е посветена на едно от най-големите (а впоследствие и най-дискутираните) църковни събития в живота на ранната Църква, тук стриктно богословският коментар на бурните религиозни спорове преди, по време на и след Сердикийския събор в повечето случаи отстъпва място на техния широк културно-исторически анализ. За тънките догматични разлики между „арианстващите“ и „ортодоксалните“ участници в Събора читателят бива насочван към най-важните извори и най-добрите изследвания по въпроса, като чисто теологични обяснения в текста има само когато са задължителни за схващане на цялостната историческа картина.

Предвид огромната по количество, а най-често и с високо качество научна литература за Сердикийските канони, тук мненията на специалистите в областта на каноничното право само се представят и коментират. Новото е, че се предлага за пръв път български превод на каноните и на някои други документи на Събора. Рефлексията върху тези документи би могла и би трябвало да е обект на много по-широк от досегашния изследователски кръг, ограничен до тесни специалисти богослови. Изрично внимание се обръща на онези съборни документи и извори, свързани със Събора (веропределения, писма, послания, църковни истории), които до сега или не са били обект на проучване, или са споменавани извън актуалната за Сердикийския събор културно-историческа ситуация. Най-важните от тези актове също са преведени и цитирани с обръщане на внимание върху факта, че при ранните църковни събори да се отделят каноните от останалите решения би било анахронизъм.

Непосредствена цел на книгата е да запознае българската публика с основните извори за Сердикийския събор. Паралелно се представят централните моменти в неговата история – една история, която започва дълго преди самото свикване на Събора и на практика продължава до днес. Друга основна цел, заявена още в заглавието, е Сердикийския събор да бъде представен не само като исторически, а и като историограф-

ски феномен: редица неточни, неверни или звучащи направо парадоксално интерпретации на събитието се дължат колкото на идеологически пристрастия, толкова и на налагане на актуалните за авторите познания за Сердика и нейната църковно-политическа роля. Ето защо в този труд историята на Сердика и нейната църква е самостоятелен обект на изследване. Този подход е характерен за монографиите, посветени на който и да било събор, но досега приложението му към Сердикийския събор е крайно незадоволително. Основната причина за последното е, че досега ранната история на Сердика, в т.ч. на нейната Църква, е била подчертано маргинализирана тема както в българската, така и в световната литература. Факт е, че Сердика-Средец-Триадица-София някак „изпада“ от абсолютно всички специализирани изследвания за градското (в т.ч. религиозно и политическо, столично и квазистолично) развитие, били те посветени на римския, на византийския, на средновековния български, балкански и европейски или на османския урбанизъм.

Темите в книгата са:

- издигането на римска Сердика; политическата, стратегическата и идеологическата функция на града преди и след времето на Галерий и Константин Велики, установили главната си резиденция в Сердика;
- урбанистичният облик и църковният статут на „Константиновия Рим“, за който приемането на делегатите на един от най-многочислените вселенски събори не е било нитослучайно, нито е представлявало проблем;
- имената на града, които са носители на историческа, географска, етническа и идеологическа информация, но още повече на определен статус (изобилието и масовото незнание на тези имена провокира, включително до настоящия момент, дори в най-прецизните академични публикации паралелно, двойно, тройно и четворно наименоуване на града и съответния отказ от търсене на връзка между събития, случили се в Сардика, Сердика, Средец, Триадица, Хестернит, София и т.н.);
- ролята на сердикийските прелати не само преди, по вре-

Изд. „Златен змей“ (2013)

ме на и след Сердикийския събор и в последвалите вселенски събори, а и в междущърковните отношения до падането на Константинопол.

Тъй като от времето на патриарх Фотий всички изследвания за вселенските събори следват една и съща схема – тази на „Седемте вселенски събора“, сред които Сердикийският на пръв поглед не присъства, тук се проследяват механизъмът, по който е създадена въпросната схема, и нейните конкретни еклезиологични и политически основания и амбиции. В тази връзка се разглеждат не толкова предисторията и историята на (Седемте) вселенски събора, колкото ролята на Империята при създаването и действието на институцията Вселенски събор. В същия контекст се коментира условността в употребата на названието „Вселенски събор“ в християнския свят преди и след 843 г., когато Византия обявява „края на вселенските събори“. Вниманието се насочва към специфичните подходи и нагласи, с които трябва да се анализира всеки късноантичен и средновековен извор, включително многобройните и разнообразни извори за Сердикийския събор. В изворите от епохата (били те наративни, иконографски или други) трябва не да се опитваме да отделим „истината“ от „фалишификацията“, а да вникнем във вътрешната логика на една сложна амалгама от реалност, реторика, дидактика и откровена пропаганда, които не само неизменно присъстват в изворите, а и обикновено са дозирани съвсем умишлено по определен начин. Същото е в сила и за работата с модерните и съвременни исторически изследвания с тази особеност, че що се отнася до Сердикийския събор, историческите интуиции и реконструкции на авторите са повлияни от тяхната принадлежност към традициите на Православната или Католическата църква.

Светлината на буквите

Международна пътуваща изложба

Класът по славистика към Академия Амброзиана отбеляза тържествено 1150-годишнината от създаването на славянската азбука и началото на Моравската мисия.

На 20 и 21 септември 2013 г. в Милано се проведеха поредните академични четения на Класа по славистика към Академия Амброзиана.

През тази година те бяха посветени на 1150-годишнината от създаването на славянската азбука и началото на Моравската мисия. Докладите, изнесени в заседателната зала на Библиотека Амброзиана, разгледаха многостранно проблема за появата и развитието на славянската азбука, на нейното разпространение сред славяните и превръщането ѝ в основен фактор за формирането на славянската културна общност.

В работата на Класа по славистика през тази година взеха участие редица изтъкнати палеослависти от цял свят. Със свои доклади и съобщения участваха Александър Наумов (Италия/Полша), Харви Голдблат (САЩ), Роланд Марти (Германия), Олга Седакова (Русия), Джорджо Дзифер (Италия), Барбара Ломаджистро (Италия), Красимир Станчев (Италия), Иванка Петровиц (Хърватска) и др. От българска страна взеха участие чл.-кор. Аксиния Джурова, Славия Бърлиева (Кирило-Методиевски научен център при БАН) и Вася Велинова (Център за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“).

Основно внимание беше обърнато на развитието и разпространението на глаголицата в общеевропейски аспект. Потърсени бяха културно-историческите измерения на делото на Кирил и Методий. Отбелязани бяха и българският принос в развитието на славянската писменост и култура, ролята на Първото българско царство за опазване и разпространение на славянския книжовен език.

В деня на официалното откриване на Академичните четения беше представена фотоизложбата „Светлината на буквите“, подготвена от Аксиния Джурова и Вася Велинова с материали от архива на Центъра за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“ и снимки на художник-фотографа Иво Хаджимишев.

На 24 постера в църквата, посветена на Гроба Господен, в сърцето на Милано, бяха представени едни от най-ценните български средновековни ръкописи от периода X–XVIII в.

Изложбата бе реализирана със съдействието на Държавния културен институт към Министерството на външните работи и открита в присъстви-

Откриване на Класа по славистика в зала „Амброзиана“

Кът от изложбата

ето на директора на Института Людмила Димитрова. За характера на изложбата и нейните послания говори чл.-кор. Ак-

синия Джурова. Експозицията предизвика огромен интерес и остана в Милано до 20 октомври 2013 г.

Манастирът „Св. Екатерина“ в Синай. Худ. Дъг Патерсън

313 AD

В гр. Ниш – родния град на Константин Велики, се състоя международна конференция, посветена на 1700-ата годишнина от обявяването на Миланския едикт.

Акад. Ендрю Лаут – Университет на Кеймбридж

„Идеалът на Константин наистина се отнася за едно време, когато е било важно да има единство между Църквата и държавата – а за това са се молили тогава християните. Трудно е да се поддържа същият този идеал в нашия XXI век. Идеята за религиозна толерантност следва да се преосмисли наново.“

Тимъти Бърнс – Университет на Торонто

„Едиктът от Милано наподобява договора от Ялта, когато Сталин и Чърчил се договарят как да водят политиката.“

Дон Франческо Браски – свещеник от Милано

„Между Милано и Ниш има здрава връзка. Близостта се състои в това, че Ниш е родно място на император Константин, а в Милано е обявен неговият едикт. От друга страна, има доста сходство в богослужението. Настоящият симпозиум е само първа стъпка в сближаването между Нишката епархия и Миланската църква.“

Проф. Драгиша Бойович – Център за църковни изследвания – Ниш

„Мисията на Св. цар Константин заслужава научна конференция и без 1700-ата годишнина на Миланския едикт. Годишнината беше само допълнителен мотив за това.“

Наречен приживе „Велики“

Император Константин единствен приживе е наречен Велики заради узаконяването на християнството през 313 г. с едикта, огласен в Медиоланум. Макар да е изповядвал християнската вяра от много по-рано, той възмечтава сам да приеме Светото кръщение във водите на река Йордан. Той се разболява и бърза да отиде в древната столица на Източната Римска империя Никомидия. Усещайки, че си отива вече от този свят, той пожелава да се покръсти, като приема кръщение в предградието на Никомидия от арианския архиепiscop Евсевий Никомидийски. Това става на 3 април, Великден (Възкресение Христово). След това не облича императорския си мундир и не сваля кръщелните си бели дрехи, остава с тях и на болничното легло. Навръх празника Петдесетница, на 22 май 337 г., на 65-годишна възраст, предава Богу дух. Костите му са пренесени в столицата Константинопол и положени в храма „Св. Апостоли“.

Неговата майка Елена умира в ръцете му в град Трир през 306 г. Нейните мощи се съхраняват в алабастрово ковчеже във Ватиканския музей.

През 325 г. Константин свиква Първия вселенски събор в град Никея, на който присъствали 318 епископи. Той опровергава ереста на Арий и приема първите 8 члена от Символа на вярата, който е малко допълнен през 381 г. на Втория вселенски събор.

Наистина, в света на разумното битие няма случайности – нито по време, нито по същество.

Д-р Никола Хаджиев – директор на Националния църковен историко-археологически музей

„Св. Димитър Солунски“. Мозайка в едноименния храм (VII в.)

Св. Климент Охридски

Похвално слово за светия и славен Христов мъченик и победоносец Димитър Мироточиви

Братя,

Настана светлият празник на Христовия воин и мъченик Димитър, който с вярата си светло озарява всичко и с любовта си подбужда към вечния живот.

Като се събрахме сега, нека радостно да изречем единогласно похвала, казвайки:

Радвай се, Димитре, светлозарно слънце, ти, който прогонваш греховния мрак от тия, които с топла обич те почитат!

Радвай се, незалязваща заря, който просвещаваши всички с благочестието си!

Радвай се, пресветли мъчениче Димитре, ти, който с доброто изповядване на вярата извърши тоя пресветъл поглед и се украси заслужено с нетленния венец!

Радвай се, всечестни богоугодниче Христов Димитре, славен с изповеданието си на вярата, който с пробождането в ребрата се уподоби на прободения заради целия свят Христос!

Радвай се ти, вечно бликащ извор, разливащ струи на изцеления за всички, които са обхванати от душевни страдания!

Радвай се ти, твърда основа на твоето отечество, който като истински пастир полагаши душата си за Христовото стадо, казвайки: „Или заедно със спасяваните ще бъда спасен, или заедно с погиващите ще погина!“. Защото такава беше твоето желание – да спазии Христовото слово, подвизавайки се с любов.

И така ти, пречестни страдалец за Христа, Димитре, помоли се усърдно за нас, които чествуваме твоята смърт с вяра и любов, като измолиш милост и прощение за греховете ни. Защити ни от всички страдания и беди, та зарадвани чрез твоите молитви, да прославяме името на пречистата и светата, и животворящата Троица – Отца и Сина, и Светия Дух – сега и всякога, и във всички векове. Амин!

Из „Гържество на Словото. Златният век на българската книжнина. Летописи, жития, богословие, риторика, поезия“. Превод от старобългарски. Съставителство, редакция и научен коментар Климентина Иванова и Светлина Николова. София, Агата, 1995.

Епохално събитие

Единствено за Европа през IX–X век

Проф. д-р Владимир Вавржинек

Най-ярките характеристики за Кирило-Методиевата мисия в Моравия са създаването на славянската писменост и въвеждането на богослужение на славянски език.

Научната литература вече е отрекла традиционната представа, че византийските църковни мисии са използвани последователно и в литургията на местните езици на народите, към които те са били отправяни. Процесът на възникване на национални литератури, използващи собствена азбука редом с богослужението, при народите, живеещи на територията на Римската империя, като например коптите в Египет, сирийците и други, както и от народите отвъд нейните предели, като например в Армения или Грузия, става в раннохристиянския период на Късната античност и представлява резултат най-вече на продължителен естествен развой на местните културни традиции.

Това обаче никога не е било резултат от официалната политика на римското правителство или на патриарсите в Константинопол. Още по-малко императорските управляващи кръгове провеждат подобна политика в периода на могъществото на Византийската империя. Както доказаха убедително преди много години учени като Игор Шевченко или сър Димитри Оболенски, характерна черта на византийските интелектуалци от този период са увереността в абсолютното превъзходство на византийската цивилизация и високомерното презрение към всичко негръцко.

Последователна елинизация съпровожда и славянските племена, които на границата между VIII и IX в. се заселват върху територията на Гърция и са подчинени на византийската държавна власт. Мисионерите, изпратени от патриарх Фотий през 60-те години на IX в. в България, а сетне и в Киевска Рус, са само гърци. Неговият приемник Игнатий малко по-късно също отправя в България архиепископ, епископи и свещеници гърци. Няма никаква следа, че те са се опитвали да превеждат книги на местните езици, още повече да извършват богослужение на тях.

Идеята да се преведат на славянски език книгите на Свещеното писание, като се създаде славянска писменост въз основа на собствена азбука и най-сетне да се пее литургията на славянски език, възниква по инициатива на Константин Философ. Основна предпоставка за нейното осъществяване несъмнено е фактът, че той

самият, както и неговият брат Методий от детството си са двуезични (билингвисти).

По това време в Солун славянският диалект е бил разпространен разговорен език редом с гръцкия език.

Константин е много даровит, даже гениален филолог. Можем да съдим за това от известията за неговия интерес към семитските езици, от разсъжденията му за техниката на превода и преди всичко от неговата собствена преводаческа и творческа дейност, в която той стига до нов, създаден от него славянски език, достигащ такова съвършенство, на който следващите книжовници с огромни усилия се стараят да подражават.

По всяка вероятност интересът към семитските езици довежда Константин до по-задълбочено познание за културата на източните християнски народи, които ползват своя роден език не само в литературното си творчество, но и в литургията, и това очевидно го навежда на мисълта да направи същото и при славяните, които са му били близки още в родния Солун. Изглежда правдоподобно, че ролята за това изиграват също дискусиите в кръжока на Фотиевите ученици, към които младият Константин принадлежи.

В своите коментари към Първото послание на Св. ап. Павел до коринтяните Фотий обсъжда разбираемостта на словото и необходимостта слушателите да го разбират. Той естествено има предвид не само гръцкия език, който счита за единствения език, подходящ за изразяване на всички философски нюанси – език, предопределен от Божественото провидение за проповядване на Божието послание.

Константин Философ обаче в своите размишления отива

по-далеч от своя учител. Той идва до заключението, че ако Словото Божие следва действено да се проповядва на варварите езичници, ако трябва те да го разбират и да приемат това послание, необходимо е то да се проповядва на разбираем за тях народен език.

Възможността да бъде приложена тази идея на практика, а може би и въобще да бъде тя формулирана, е изпращането на Константин в Моравия, който е посветил книжовността и целия си живот на изучаването на книгите, считащ изобретяването на книги за народа, при който той е бил изпратен, като необходима предпоставка и условие за успеха на своята мисия.

Пълното отсъствие на каквито и да било сведения за Моравската мисия у тогавашните византийски автори изглежда наистина учудващо. Може би то не е изненадващо за византийските хронисти, които не са обръщали особено внимание на подобни събития, когато те са ставали на отдалечени от Византия места. Съвсем удивително е, че патриарх Фотий не пише нищо в своите трудове за своя млад приятел Константин, макар че самият той взема участие в изпращането му за Моравия. Двата солунски братя са най-забележителните византийски мисионери на всички времена. Тяхното културно наследство ускорява църковното и политическото развитие на южните и източните славяни, тяхната роля е общопризната като повратна точка в живота на значителна част от населението на Европа. Паметта за двамата светци, увековечена от техния култ, е живителна съставка на църковната история на тези страни от Средновековието до наши дни.

Авторът е директор на Славянския институт в Прага.

Ректорът проф. Мария Георгиева връчва диплом за почетен доктор на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“ на проф. Владимир Вавржинек (27 октомври 2011 г.)

Писа Аврам

Ранноглаголически каменен надпис от X век

Проф. Боряна Велчева

В края на отминалия век археолозите от Преслав Тодор Балабанов и Рашо Рашев откриха многобройни каменни надписи и отломки от надписи в средновековен манастир при шуменското село Черноглавци.

Както доказва археологът проф. Павел Георгиев, на това място през X в. е била резиденцията на Българския патриарх

Дамян, чието седалище тогава е бил гр. Доростол (дн. Силистра). В днешното село, чието название загатва за присъствието на манастир с монаси (или в неговата околност) несъмнено е имало дейно книжовно средище. Един от вече разчетените надписи, изписан с ранна глаголица, е със старинна употреба на буквите и древен

правопис. Надписът е от първата половина на X век, преди реформата, която цар Петър прави в състава на буквите – както на кирилицата, така и на глаголицата.

Думата „ТРЪМЪВЕ“ Явор Милтенов тълкува като „кошер-ри“. Следователно надписът на новобългарски език гласи:

„АВРАМ ПИСА,
КОГАТО КРАДЦИ
РАЗБИХА КОШЕРИТЕ“.

Използването на глаголицата за подобна обикновена битова случка свидетелства за навлизането на писмеността в живота на българския народ през далечния X век. А изключително красивото оформяне на глаголическите букви в него и издържаният древен правопис – за висока писмена култура.

Такава грамотност по това време в Европа няма.

Боряна Велчева пред Ниагара

АВРАМ ПЪСАЛЪ ЕГЪДА ТРЪМЪВЕ РАЗБИША [Т] АТЪЕ

От редакцията

Крайно наложително е новооткритите надписи да бъдат въведени в научно обръщение чрез съвместни изследвания на археолози, историци и езиковеди.

По време на Международния симпозиум „Св. Св. Кирил и Методий и българският Златен век“ във Велики Преслав (1-3 ноември 2013 г.), организиран от Факултета по хуманитарни науки на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“, Научния център „Преславска книжовна школа“ и Института по литература при Българската академия на науките, в Историческия музей на Велики Преслав бе открита изложба. На нея са подредени 78 каменни надписа от Черноглавци, които представи Тодор Балабанов. Той съобщи, че подготвя за печат каталог с копия от тях. Изложбата предизвика необикновен интерес сред присъстващите български и чуждестранни учени и представители на пресата.

„Асеманиево евангелие“.

Старобългарски глаголически ръкопис върху пергамент (X-XI в.). Първо упоменаване паметта на Св. Климент, еп. Велички (27 юли)

Манастирът „Св. Екатерина“ в Синай. Худ. Дъг Патерсън

Е-Medievalia

Система за електронно обучение на български студенти

Една от задачите на съвременната хуманитаристика е разработването на иновативни интердисциплинарни подходи при изучаването на средновековната българска история, литература и език, средновековното богословие, изкуство, право и философия. Отскоро във виртуалното образователно пространство съществува система за електронно обучение по медиевистика, реализирана по проекта Е-Medievalia (Електронни ресурси за дистанционно обучение по медиевистика, договор BG051PO001-4.3.04-0004) с ръководител проф. дфн Татяна Славова. Осъществен е с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз, схема за безвъзмездна финансова помощ “Развитие на електронни форми на дистанционно обучение в системата на висшето образование“. Екипът от 50 експерти включва учени и преподаватели езиковеди, литератори, богослови, философи, историци, изкуствоведи от СУ „Св. Климент Охридски“ (Факултет по славянски филологии, Богословски, Философски и Исторически факултет, ЦСВП „Иван Дуйчев“), ПУ „Паисий Хилендарски“, ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“, БАН (Институт за български език, Институт по литература, Институт по история), Националната художествена академия, Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“. Медиевистичната платформа разполага с електронни курсове по старобългарски език, византийски средногръцки език, история на българския език, старобългарска литература и модули: Богословие, Средновековна история, Духовна култура на Средновековна България, Средновековно право, Философия на латинското и византийското средновековие, Средновековна култура, Текстология и език на средновековните писмени паметници. Специфична нейна част са и Практикумът по компютърна и корпусна медиевистика и Виртуалната библиотека по медиевистика. Проектът, по който до края на 2014 г. ще бъдат обучени 1000 студенти, обединява и надгражда съществуващите електронни ресурси по медиевистика и предлага съвременен модерен продукт в областта на хуманитарното образование. Чрез него българското и европейското историческо, културно, словесно и философско наследство се представят в пълнота и многообразие, а използването на електронните ресурси в традиционните университетски курсове несъмнено ще повиши качеството на образователния процес. Основният портал на системата за електронно обучение по медиевистика се намира на:

<http://e-medievalia.uni-sofia.bg>

Монументален историзъм

Историята на човешката култура познава периоди на особено светъл поглед към света, удивление от Вселената, когато възхищението от окръжаващата среда става своего рода мировъззрение и естетическо възприемане на света. Обикновено тогава се появява нов значим възглед за стила в изкуството и в литературата. Човек открива в света някаква нова незабелязвана по-рано от него естетическа или религиозна система. Новото тълкуване на света довежда и до неговото преоткриване. Откриват се взаимовръзки и значения, незабелязвани по-рано, нов ритъм в света, нова стиловоформираща доминанта, които удивляват човека до дъното на душата. И това удивление пред всичко окръжаващо винаги носи радост.

Из книгата на Дмитрий Лихачов „Слово о полку Игореве“ и култура его времени“. Ленинград, Художественная литература, Ленинградское отделение, 1978.

„Св. Йоан Дамаскин“. Стенопис от храма „Св. Димитър“ (VII в.)

Предисловие

«Точное изложение православной веры» (или «Богословие») Иоанна Дамаскина стало первым сочинением богословского жанра, переведенным на славянский язык. Перевод был осуществлен Иоанном экзархом Болгарским до 893 г. Как известно, этот труд сохранился только в русских рукописях: ни болгарских, ни сербских его списков не известно. Самый ранний список «Богословия» в переводе Иоанна экзарха датируется концом XI в. – началом XII в. (ГИМ, Синодальное собрание, 108) – пергаментная рукопись in-folio на 210 листах. К настоящему времени известно около восьмидесяти древнерусских списков «Богословия» в переводе Иоанна экзарха, что свидетельствует об авторитетности этого перевода и его популярности. Более поздние переводы – сербский XIV в., русского князя Андрея Курбского XVI в., украинца Епифания Славинецкого XVII в. – на Руси не получили такого же распространения как болгарский перевод IX века.

Парадоксальным является отсутствие в болгарской литературе каких-либо следов знакомства с переводом Иоанна экзарха, до сих пор не обнаружено ни одного случая его цитирования в оригинальных болгарских сочинениях. В древнерусской книжности первый случай цитирования памятника относится уже к домонгольскому времени. В 1115 г. в Киеве состоялось иницированное великим князем Владимиром Мономахом перенесение мощей первых русских святых, братьев Бориса и Глеба, сыновей великого князя Владимира Крестителя, в новый каменный храм. К этому времени относится и создание неизвестным автором Сказания о чудесах Бориса и Глеба, нареченных в крещении Романом и Давидом. Впервые цитата из главы 40-й «О чествовании святых и их мощей» в переводе Иоанна экзарха была обнаружена и опубликована А. В. Горским и К. И. Невоструевым. С середины XV в. русские книжники начинают критически подходить к спискам «Богословия» Иоанна Дамаскина, сопоставляют их, отмечают в глоссах на полях лексические разночтения. К концу XV в. древнеболгарская лексика перевода Иоанна экзарха поновляется, приводится в соответствие с языком южнославянских переводов XIV в. В это же время увеличивается количество списков «Богословия», памятник постепенно входит в состав частных библиотек иерархов русской Церкви, активно цитируется в Посланиях и оригинальных русских сочинениях. «Богословие» становится объектом внимания митрополита Спиридона-Саввы, игумена Досифея Соловецкого, Максима Грека, Нила Сорского, Иосифа Волоцкого, митрополита Даниила, царя Ивана Грозного, князя Андрея Курбского. К XVII в. «Богословие» было в составе библиотек практически всех крупных монастырей.

В 30-х гг. XVII в. русские книжники приступили к подготовке издания текста «Богословия» Иоанна Дамаскина в переводе Иоанна экзарха. Работа велась в двух крупнейших книжных центрах того времени: на Московском Печатном дворе и в Соловецком монастыре (на острове в Белом море). В Москве над текстом трудился справщик Стефан Горчак и специалисты круга известного справщика Савватия, а на Соловках – книжник, иеромонах Сергей Шелонин. До недавнего времени о нем было известно не так много.

Изложение православной веры

«Богословия» Иоанна Дамаскина в переводе Иоанна экзарха Болгарского

Олга Сапожникова

Олга Сапожникова

Редактирование заключалось в следующем: книжники собирали авторитетные списки памятника, в том числе и из собраний видных церковных деятелей, сопоставляли их между собой, определяли лексические и текстологические разночтения, определяли испорченные места, исправляли их, выявляли редакции. Надо иметь в виду, что в распоряжении русских книжников не было греческого текста Богословия, поэтому для исправления темных, испорченных мест они изучали источники цитирования Иоанна Дамаскина, если ошибки были обнаружены в цитатах, сопоставляли с гимнографическим наследием Иоанна Дамаскина, а также в ряде случаев обращались к переводу князя Андрея Курбского. Перевод Курбского, выполненный в 1575–1579 гг., не пользовался авторитетом среди русских книжников, поскольку был создан на территории католического государства, – в отличие от перевода Иоанна экзарха, уважаемого книжника, чей Шестоднев и чьи гомилии были настолько популярны, что активно переписывались все века существования Древней Руси и сохранились в существенном количестве списков.

Перевод Андрея Курбского оказался необходим в тех случаях, когда текст перевода Иоанна экзарха был безнадежно испорчен и определить его источник не представлялось возможным. Так, книжники очень долго, в каждой из пяти указанных рукописей правили сложное место о браке Иосифа и Девы Марии главы «О родословии Господа и о святой Богородице». Этот фрагмент был испорчен еще на самом раннем этапе бытования памятника, а накопившиеся в нем с веками ошибки сделали текст бессмысленным, что представлялось опасным, так как речь шла об одном из догматов православной церкви –

Непорочном зачатии. В таком виде фрагмент издавать было нельзя. Этот фрагмент текста правили несколько книжников, заключительная же – верхняя правка – принадлежит Сергию Шелонину. Текст был исправлен только благодаря переводу Андрея Курбского.

В процессе изучения русских списков «Богословия» справщики Печатного двора выявили редакцию, выполненную митрополитом Даниилом, известным книжником, писателем, гомилетом, в 1543 г. Особенность этой редакции – обширные интерполяции в текст Иоанна Дамаскина. Расширение сочинения отца церкви дополнительными сведениями, уточнениями, цитатами в том числе и из современных сочинений – без специальных на это указаний в тексте (по типу схолий на полях, или выделяемых на полях киноварными подзаголовками) – является редчайшим случаем в истории кириллической письменности, если не единственным. Именно редакция митрополита Даниила была признана русскими книжниками самой верной и годной для издания. Таким образом, за изначальный текст Иоанна Дамаскина был принят наиболее полный, расширенный вариант, то есть его русская редакция.

Сергию Шелонину принадлежит окончательное редактирование текста «Богословия» в переводе Иоанна экзарха Болгарского. Глоссы на полях рукописей позволяют представить бурные споры редакторов по поводу того или иного чтения и даже раздраженное мнение Сергия Шелонина! Сергей исправлял ошибочные чтения редакции Даниила, пропущены предыдущими редакторами.

Публикация трех названных глав можно назвать первым в истории книжности опытом издания текста «Богословия» в переводе Иоанна экзарха Болгарского. К этому времени древнеболгарский перевод, конечно, претерпел редактирование: это и поновление лексики книжниками XV в., и интерполяции митрополита Даниила в XVI в. Но все же это был перевод Иоанна экзарха, единственный прижившийся в книжности Древней Руси, безусловно авторитетный, в отличие от более поздних переводов.

Авторката кандидат на филологические науки, сотрудник в научной библиотеке на Санкт-Петербургский университет.

Nomina sacra

Сакралните съставки на глаголицата

Инна Димитрова

Едновременно с гениалното прозрение, че в основата на графичното сътворяване на глаголицата стоят сакрални геометрични фигури – кръст, кръг и триъгълник, Георг Чернохвостов, един от първите изследователи на символното значение на буквения знак в глаголицата, още през 40-те години на миналия век задава един от най-важните въпроси, свързани с тази азбука: откъде започва нейното сътворяване. Отговорът му: от двете букви, изобразяващи името на Исус, остава незабелязан от повечето по-късни изследователи. Макар широко отбелязвано, странното обстоятелство, че две от четирите инверсни палиндромни букви, явяващи се като емблема на глаголическата азбука, образуват точно това име (по начина, по който то е отразено в ръкописната традиция), остава встрани от интереса на изследователите. Чернохвостов предполага, че значението на този факт е основополагащо за цялата философия на азбуката и че вероятно двете букви са заложили като начало на създаване на азбуката – така, както думата „искони“ (Иоан 1:1) стои като начало на евангелския превод, извършен от Св. Константин-Кирил.

Но какво по същество е творческото мислене на Философа, създал това прекрасно творение, наречено глаголическа азбука, как и защо той поставя този елемент като начало и какво символизира с това – нито Чернохвостов, нито другите автори след него обясняват. Всички по-късни автори поддържат становището, че началото на тази азбука е поставено от първия ѝ елемент – кръстообразната буква А, но този вариант за полагането на кръста като начало на сътворяване на азбуката не дава отговор на въпроса, какъв е графичният принцип на неговото построение (от две прави, от точка, две точки и пр.).

В особената творческа конструкция на тази азбука може да се долови подходът на ренесансовия майстор, който строи своите картини от елементите на видимия свят, зад чиято привидно случайна подредба стоят структура, конструкция, взаимовръзки, пропорции, перспектива, основани на непоколебимата логика на геометрията. Един от популярните образи от Средновековието е този на Бог, който с пергел и линия създава вселената в седемте дни на Сътворението, в който намира изява съхра-

неният/наследеният и в християнството античен модел на буквата-число като принцип на Бога – строител на вселената. В този смисъл тя е основен сакрален елемент, символ и ментален образ на творческата дейност на Бога и същност на сътворената от Него вселена.

Геометрията отдавна говори за свещените неща без думи. Тя не само изгражда красотата и хармонията на сакралното пространство и сакралните предмети, но и осигурява тяхната божествена хранимост. Нейната роля е да освети сградата или предмета, като ги направи част от Божествения свят, чиято същност е числова. (Бог – троичен, серафими – четворни, херувими – шесторни, небесен Йерусалим – с 12 врати, ангелски войнства – 9 чина, и пр.).

Още ранното християнство илюстрира разсъжденията си за божествените неща с езика на числата, за които не съществува различие между горе и долу. Раннохристиянските храмове са изпълнени с мозайки, изобразяващи един или друг числов принцип, но и самите храмове са устроени по модела на небесния свят: първата църква в Константинопол – столицата на новата християнска империя, представлява в основата си купол – символ на небесния свят, поставен върху куб – образ на земята. За Средновековието, както и за Античността, геометрията се свързва със сакралното.

Както знаем от краткото житие на Св. Кирил Философ, това е една от науките, които той изучава. За Средновековието е характерно свързването на буквената форма с геометрични елементи – особено при заглавните букви и заставките в ръкописите. Намираме го както в гръцките, така и в латинските и пр. ръкописи – но нито една азбука, използвана за написване на свещените християнски книги, няма толкова много геометрични елементи в конструкцията на буквите, както глаголицата. Числовото образното мислене на създателя ѝ е демонстрирано както в самата ѝ подредба, в която числовата структура е съответно поредна, така и в първата буква, изобразяваща божествения кръстов символ от видението на Константин Велики, приет в началото на византийската епоха за основен знак на християнството!

Въпреки това като елемент от чистата геометрия кръстовата форма, която стои в началото на глаголическото азбучно по-

строение, не е изначална. Ако се замислим за това, как точно може да се начертае един правоъгълен кръст, ще се затрудним, защото от геометрична гледна точка той се явява произведен. Възможно ли е сътворението на азбуката да започне от произведен елемент?

Тук ще приведа цитат от изследователя на готическата архитектура и нейните сакрални символи К. Дъдли:

„Има някои, които се съмняват в това, че всеки архитектурен проект започва от окръжността. Ето два аргумента в подкрепа на това. Първият е свързан с целта на архитекта да принизи Небесното до земното, а Небесната геометрия е кръгообразна. Вторият аргумент е още по-убедителен и безспорен. Той се съдържа във факта, че не е възможно построяването на истински квадрат, октагон, октаграм, хексагон или хексаграм, без предварително съществуващ кръг. Дори построяването на равностранния триъгълник изисква пресичане на две дъги, което на практика е пресичане на две окръжности“.

По начина, по който средновековният строител на катедрали не може да заложи като начало на божествения дом друг, освен небесния елемент на кръга, божественото дело по съставяне на азбуката едва ли е започнало от кръстовия символ, който не може да бъде получен без помощта на друг, предварително начертан символ. Ако се придържаме към идеята за азбучното сътворение ex nihilo, по модела на Бога, тогава по какъв начин Константин е очертал кръста като начало – „от нищото“?

За да възстановим първоначалното творческо действие на Философа, трябва да повторим построеното, което древните геометрични школи поставят в началото на всяка друга форма. Според указанието на Евклид която и да е форма не може да бъде построена без начертаването на два кръга върху обща отсечка, които са двоичният механизъм на построяване на универсума. Според древната геометрия кръгът е символ на двоичната структура, която произвежда обемните фигури, с изключение на кълбото, и осъществява умножението.

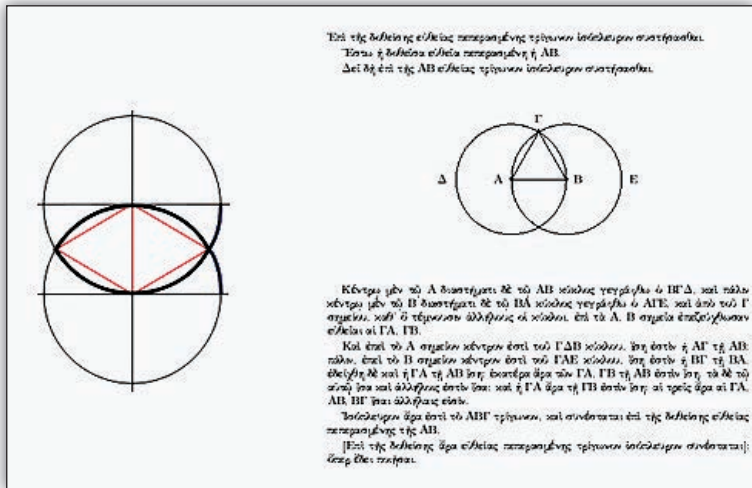
В тази двоична фигура без особено усилие можем да видим прилика с двете букви, предложени като начало на славянската азбука от Чернохвостов – тези от името на Христос (8S). В централната елипса на този елемент се образуват

Манастирът „Св. Екатерина“ в Синай. Худ. Дъг Патерсън

Умберто Еко

Поразен съм от графическото съвършенство на глаголицата. Нейната символика – кръст, кръг и триъгълник, не може да бъде случайна.

всички основни геометрични фигури, както и проекциите на Платоновите тела, и поради това тя е позната като „семето на живота“ (а също и като риба). Тя илюстрира създанието като разделение на едното на две и създаването на първия кръг (двоичен принцип), а оттам и на множеството.

В азбуката, създадена от Константин Философ, логиката на сакралното Христово име е свързана с тази фигура не само чрез образа, но и с числовата стойност на двете букви (20 и 200), кратни на числото 2. Философът в построеното на числовия принцип на азбуката свързва в едно тълкувателно пространство реда на четните числа от единиците, където осмицата, символ на умножението (2.2.2), е наименована сѣло (много). В своята азбучна философия Константин Философ е категоричен, че нарастването

и умножението като числов принцип са свързани с двоичността, в чиято линия той разполага Б (2) – Боуки (с която се пише Бог), Г (4) – Глаголи (с която се пише Господ), Иже (8) и Слово (S) – с които се пише името на Сина-Логос (Който е Слово), и свързва тяхната природа с творческия принцип на битието (и съществуването) – 5 Есть – 6 (форма на глагола „сѣм“) и увеличението (множенето) (6 – дзяло – 8). Така единството на графично-образната, числовата, звуковата и буквено-именната семантика, показано чрез анализа на двете инверсни букви Иже и Слово в азбуката, и тяхната изначалност сочат, че това единство е залегнало като основен онтологичен принцип в азбучното устройство на Константиновата глаголица.

Авторката е преподавател в Центъра за чуждоезиково обучение на УниБИТ.

„Св. Григорий Палама“.
Стенопис от храма „Св. Димитър Солунски“ (XV в.)

Православно възраждане

Съчинението „Небесната лествица“ на Йоан Лествичник съдържа 30 стъпала, които съответстват на 30-те добродетели, които векове наред са били правило за духовното въздигане на монасите.

През втората половина на XI в. във Византия се появяват илюстрирани ръкописи с „Лествицата“ на Йоан Лествичник, когато идеалите на монашеския аскетизъм оказват особено силно влияние върху художниците. Най-популярна по това време е „Райската лествица“, чийто текст възпява дейността на Йоан Кръстител като родоначалник на цялото източно монашество.

Това е свързано с усиляването на влиянието на богослужението върху изобразителното изкуство като цяло – време на значителни богословски спорове. Художниците монументалисти започват да представят нови сцени с по-скоро богословско, отколкото повествователно съдържание. При оформянето на ръкописи с основните богослужебни текстове, т.е. на евангелия и псалтири, настъпват промени, които засягат целия цикъл. Именно тогава се създават и най-пълните по броя на илюстрациите менологии, а също така свитъците, съдържащи съчинения на църковните отци.

Идеите на монашеския аскетизъм отново се засилват през XIV в., като оказват голямо влияние върху културата на всички православни страни в Източна Европа и преди всичко на България. Сред авторите, които получават особено широка популярност (Авва Доротей, Симеон Нови Богослов, Григорий Синаит и др.) благодарение на исихасткото „православно възраждане“ през XIV в., е и Йоан Лествичник, който тълкува исихията в своите съчинения. Интересът към него съществува и преди това, за което свидетелства например фактът, че императорът Алексей Комнин в дарението си за Бачковския манастир включва и два ръкописа с текста на „Лествицата“.

В Троице-Сергиевата лавра, която е тясно свързана с Балканите, по същото време се преписват ръкописи с нравствено поучително съдържание, сред които особено място заема „Лествицата“, чийто текст е близък до схващанията на Сергей Радонежки.

Едно от главните средища на българо-гръцко-сръбското сътрудничество през XIV в. става Парория в Южна България, където цар Иван Александър покровителства исихастите и където живее Теодосий Търновски – най-видният последовател на Григорий Синаит.

Наред със съчиненията на исихастите в търновските скриптории се превеждат и по-ранни произведения, сред които с особена популярност се ползват съчиненията на Йоан Лествичник.

Българската миниатюра от втората половина на XIV в. от сбирката на Михаил Погодин в Публичната библиотека в Санкт Петербург подкрепя заключението, че съчиненията на Йоан Лествичник се илюстрират според традициите на най-добрите произведения на Константинопол.

Из книгата на Вера Лихачова „Етюди по средновековно изкуство. Византия – България – Русия“. Състав., предг. и прев. от рус. ез. Елка Бакалова. Рец. Любен Прашков. Ред. Стефан Кожухаров. София, Наука и изкуство, 1986.

Спасител на Европа

Чак до XVII в. историци и поети са възславяли подвига на Св. Тривелий Теоктист цар български

Мадарският конник е изсечен през VIII в. в естествена големина на височина 23 м върху отвесна скала над древното светилище край днешното село Мадара в Североизточна България. Той е единственият скален релеф в Европа от Ранното средновековие и е обявен за паметник със световно значение под закрилата на ЮНЕСКО. Привидно се вписва в иконографията на прочутия „тракийски конник“, изсечен по хилядите каменни оброчни плочки, останали в земите на траките – включително и в капището с пещерата под него. Но за разлика от култовите ездачи-хероси, този очевидно е от дошлите българи.

На единия от надписите от страни са увековечени събития от 705 г., когато византийският император Юстиниан II е бил насилствено свален от престола и заточен, а българският кан Тервел, синът на кан Аспарух от легендарния владетелски род Дуло и вероятно християнин като неговия дядо кан Кубрат, с войската си му помогнал да си върне короната и получил титлата „кесар на Източната Римска империя и цар на България“. Официалната церемония била в Базиликата с позлатения покрив в Свещения дворец и там българският владетел държал реч на народа вече в качеството си на втори след василевса (а и титлата го правела реален наследник на императорския трон). Вероятно е останал в източноромейската столица, докато позициите на домакина му закрепнали, а на тръгване императорът излязъл извън портите на Константинопол и, придружаван от голям отряд войска и пълководците си, дошъл в лагера на българите лично да го почете. Според легендата, Юстиниан II дори го помолил да забие копието си в земята и да опре на него щита си, след което ромеите ги засипали със злато, докато ги покрили.

Изследователите са убедени, че именно кан Тервел е изобразен на релефа край Мадара. Но стойката му на победител може да го увековечава след много по-славна битка. През лятото на 717 г. Маслама, брат на арабския халиф Сюлейман, преминал Дарданелите и блокирал по суша Константинопол с 200-хилядна армия, а откъм морето – с 2500 кораба (според арабски източници). В хрониката на Михаил Сирийски е записано, че българите се нахвърлили върху първите 4000 души и избили повечето от тях. Самият Маслама избя-

гал и с мъка успял да се добере до главния стан. След това той заповядал да направят ров около стана – един между него и града и друг зад арабите срещу българите. Отляво и отдясно станът граничел с морето, а изпратил 20 000-на войска, за да охранява стана и българите. Тази войска била командвана от Убайда и, според Анонимната сирийска хроника от 846 г., голяма част от неговата армия била унищожена от българите.

Настанала зимата и тя била незапомнено студена – цели 100 дни земята била покрита със сняг, но арабите не отстъпили. Битките продължили, нови и нови пълчища идвали от юг, а ромеите и българите отбивали атаките им. В гене-

Оловен печат с надпис:
„Богородице,
помагай на кесаря Тервел“

ралното сражение на 15 август 718 г. обаче българската кавалерия сразила противниковата. Според летописеца Теофан, в конфликта загинали 22 000 араби, а Зигеберт говори за 30 хиляди. Арабите претърпели нечувано дотогава поражение от българите и това пресякло завинаги опита им да проникнат в Европа през Балканите.

За държавата на българите се открила добра възможност да приобщи голяма част от земите на Одриското царство, като му става не само териториална, но и духовна наследница. Самият Тервел продължил да управлява едновременно и като кан на България, и в качеството си на ромейски кесар, а след 716 г. – вече отстъпил българския престол на сина си кан Кормесий – наблюдател само на имперската си длъжност и стоял предимно в Константинопол. Славата не го омаяла, той не можел да пропусне грижата за душата си и в последните си години приел монашеския живот под името Теоктист.

За това, че „трижди великият“ владетел на българите и кесар на Източната Римска империя Тервел спасявал Константинопол и християнска Европа, оттогава той се смята за неин съпокровител и Църквата го почита като „Св. Тривелий Теоктист – цар Български“. Теоктист означава бо-

госъзидателен! В Константинопол му издигнали паметник, а победата му донесла такава слава, че исторически и художествени произведения в Европа чак до XVII в. пресъздават с признателност делото на българския княз, споменаван с признателност като „Спасител на Европа“. За него Св. Паисий Хилендарски пише в „История славянобългарска“:

„Светият крал Тривелия [Тервел] и светият цар Йоан-Михаил [Борис I] били свети в живота си и храбри и силни в царското си благополучие“.

Отбелязано е, че Тервел изгражда манастир край град Охрид при чичовците си, в който се оттегля от светския живот и се замонашва под името Теоктист. Същото е записано и в Зографската българска история.

От йезуитски книги също става ясно, че княз Тервел е бил канонизиран от християнската църква под името свети крал Тривелий. В „История на халифите“, писана от арменски монах, както и в книгата от началото на XVII век „Царството на славяните“ на абата хърватин от Дубровник Мавро Орбини, озаглавена още „Книга историография“, също се откриват данни за християнската принадлежност на Тервел.

И в намерените досега изобразения княз Тервел е представен като кесар и цар с християнски символи. На негов печат, открит през 1972 г., е гравирани надпис: „Богородице, пази кесаря Тервел“. През XVIII и XIX век известни български зографи от прочутата Самоковска художествена школа са изобразили лика му като „Св. Тривелий Теоктист – цар български“ в множество български църкви и манастири на Балканите. На много от стенописите князът е изобразен с монашеското одяние на Теоктист, като например в Зографския, Рилския, Троянския и Преображенския манастир, в Бельова църква в Самоков, в черквата „Въведение Богородично“ в Панагюрище, в манастира „Свети Спас“ край с. Лозен, черквите в Старо село, в с. Дрен и другаде.

На 27 април 2011 г. за 1700-годишнината от Сердикийския едикт на веротърпимостта в с. Мадара бе осветен и първият храм у нас, чийто патрон е Св. Тривелий Теоктист цар български.

Българската православна църква почита светеца на 1 януари и на 3 септември.

Христо Букowski

Климентови песни зазвучават наново

Тритомник с новооткрити акростихови творби

Проф. д.филол.н. Георги Попов

Църковната песенна поезия (химнографията) обхваща значителен дял от средновековното славянско книжовно наследство. В различни библиотеки и архиви по света днес се съхраняват стотици славянски ръкописи с химнографско съдържание, най-ранните от които са от XI век. Доскоро в славистиката се приемаше, че основните химнографски сборници от типа на триода, минеите и октоиха имат почти изцяло преводен състав. Оригинални (непреводни) химнографски елементи се търсеха предимно в служби за славянски светци или за особено почитани сред славяните общохристиянски църковни паметни. Извършените през последните десетилетия проучвания промениха това становище.

Изследванията показваха, че в стигналите до наши дни средновековни славянски богослужебни книги са поместени десетки църковни песнопения с оригинален (непреводен) старобългарски произход. Творбите са предназначени за служби с общоцърковно съдържание – Великия пост, празниците Рождество Христово, Богоявление, Петдесетница, Успение Богородично, Въведение Богородично, последования за общопочитани християнски светци, като Св. ап. Андрей Първозвани, Св. Евтимий Велики, Св. Йоан Златоуст, Св. Алексий Човек Божий, общи (анонимни) служби за апостоли, пророци, светители, мъченици, осмогласни параклитикови канони и други.

Важен белег за оригиналния (непреводен) произход на новооткритите старобългарски химнографски текстове е акростихът, заложен в композиционната структура на творбите. В разнообразните по жанрова принадлежност песенни композиции (цикли от трипеснеци и четирипеснеци, стихирарически цикли или отделни канони) са представени основните разновидности на акростиха, разпространявани през Средновековието във Византия – азбучен, обикновен фразов и усложнен метрически или стихотворен.

Значението на тези химнографски текстове за науката е изключително голямо. Известно е, че акростихът запазва своите първоначални езикови и съдържателни особености в по-късните преписи. При преписването се видоизменя единствено графиката на буквите. Това изключително важно свойство придава на творбите с акростих първостепенна документална стойност и значение. Наличието на допълнително вграден вертикален текст е сигурен белег, че съответната химнографска творба не е преведена, а е съставена или основно преработена на славянска почва.

Особено ценни за науката са химнографските текстове, които съдържат в акростих

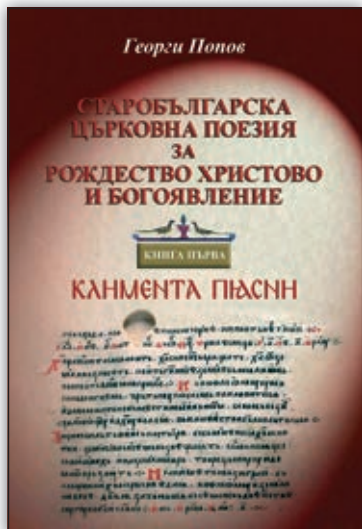
имената на авторите. В богатата съкровищница на старобългарското химнографско наследство са открити десетки такива произведения. В тях са засвидетелствани имената на тримата известни Кирило-Методиеви ученици – Константин, Климент и Наум, за които се знае, че след смъртта на славянския първоучител Методий се установяват на територията на Първото българско царство, където развиват широка по своите мащаби църковно-организаторска и религиозно-просветителска дейност. Името на Кирило-Методиевия ученик Константин, познат в науката като презвитер Константин или епископ Константин Преславски, е установено в акростиха на 7 химнографски произведения, единични творби или обединени химнографски композиции. Най-многобройни са откритите досега творби с авторския подпис на Климент Охридски – повече от 20 химнографски произведения, предимно канони. Името на третия Кирило-Методиев ученик – Наум Охридски, засега е установено само в една творба – в канон за Св. ап. Андрей Първозвани, открит от Стефан Кожухаров, но няма съмнение, че този старобългарски книжовник е автор и на други химнографски произведения.

Освен като средство за удостоверяване на авторството, текстът на акростиха внася и допълнителни елементи в

съдържанието на творбите. Понякога авторите изграждат в акростих цели поетически послания.

Ярък пример за това е Триодният акростих на Константин Преславски, съставен от началните букви на близо 440 тропара. На това единствено по рода си в цялата средновековна християнска църковна книжнина старобългарско химнографско произведение е посветено отделно съпоставително изследване и издание.

Между откритите през последните десетилетия старобългарски химнографски произведения особено важно място заемат песенно-поетическите композиции за Рождество Христово и Богоявление. Тези химнографски текстове са въведени в научно обръщение поетапно. Най-напред са публикувани два цикъла Азбучни

Корица на първия том

стихири, намерени от Климентина Иванова в славянски ръкописи от XIII–XIV в. В своята публикация българската изследователка отбелязва, че въпросните творби са създадени по подражание на познати гръцки песнопения (т.нар. „Ангелски“ стихири на Роман Сладкопеец), но че те са самостоятелни произведения

със своя вътрешна цялост. Според Иванова езиковите и лексикалните особености на стихирите насочват към дейността на Кирило-Методиевите ученици в България. Въпросът за възникването на старобългарските Азбучни стихири за Рождество Христово и Богоявление получи ново допълнително осветление в резултат на по-нататъшни открития, началото на които бе поставено с първата публикация върху Триодния цикъл на Константин Преславски. През време на моята тримесечна научна командировка в Москва и в Санкт Петербург (тогава Ленинград) през пролетта на 1980 г. имах възможност да изследвам богатите руски книгохранилища.

Изследователските ми усилия бяха съсредоточени главно върху състава на ръкописните триоди, но успоредно с това предприех проучвания и върху по-широк кръг славянски ръкописи, предимно с минеен състав. В резултат на извършените изследвания установих наличието на нови, неизвестни до този момент за науката старобългарски химнографски произведения с акростих, между които и следните песенно-поетически композиции за Рождество Христово и Богоявление:

1. Цикъл предпразнични трипеснеци за Рождество Христово с именен фразов акростих – автор Климент Охридски.
2. Цикъл стихири преди Богоявление с именен фразов акростих – автор Константин Преславски.
3. Цикъл предпразнични трипеснеци за Богоявление с молитвено акростихово двустиие – предполагаема творба на Климент Охридски.
4. Канон за Богоявление с изосилабическа стихова структура и с анонимен метрически акростих.
5. Втори цикъл Азбучни стихири за Богоявление.
6. Втори цикъл Азбучни стихири за Рождество Христово. Така, заедно с откритите от Климентина Иванова два цикъла Азбучни стихири, за разпространението на които бяха добавени нови сведения, общият брой на установените старобългарски химнографски произведения, предназначени за Рождествено-Богоявленските последования, достигна цифрата седем. По-късно към кръга на този песенен репертоар бяха прибавени още две творби – канон за Рождество Христово от Константин Пре-

През 2016 г. се навършват 1100 години от Успението на Св. Климент Охридски.

славски с изосилабическа стихова структура и откритият от руския изследовател Анатолий Турилов канон за Богоявление с именен акростих на Климент Охридски.

Необходимостта от цялостно съпоставително изследване и издание на новооткритите старобългарски химнографски произведения за Рождество Христово и Богоявление, които са важно свидетелство за осъществяваната на територията на Първото българско царство съвместна книжовна дейност на Кирило-Методиевите ученици и провежданата от страна на българския владетел княз Борис политика за славянизация на богослужението, възникна още в началния етап на предприетите проучвания. С последвалите нови находки и реализирани научни публикации тази необходимост ставаше все по-актуална.

Първоначалният замисъл бе всички старобългарски Рождественски и Богоявленски песнопения да бъдат обнародвани в една книга, но в процеса на работата стана ясно, че подобно намерение за еднотомно изследване и издание е трудно осъществимо, поради изключително големия обем на материала. Затова химнографският материал бе разпределен в три отделни книги под общо заглавие „Старобългарска църковна поезия за Рождество Христово и Богоявление“.

Обект на изследване и издание в първата книга са всички установени преписи от предпразничните трипеснеци за Рождество Христово и Богоявление. Автор на тези песнопения е Климент Охридски, който е оставил името си в акростиха към Рождественския цикъл – КЛИМЕНТА ПЯСНИ. Затова оригиналният старобългарски текст на този акростих е използван като подзаглавие към книгата.

Основен обект на изследване и издание във втората книга са старобългарските изосилабически канони за Рождество Христово и Богоявление. След публикуването от руския изследовател Анатолий Турилов съобщение за новооткрития от него Климентов канон за Богоявление възникна необходимостта от обнародването и на тази химнографска творба.

Из предговора към книгата.

Българският патриарх Неофит връчва на проф. Георги Попов ордена на Българската православна църква „Св. Климент Охридски“ – първа степен, 24 ноември 2013 г.

„Св. Григорий Палама“. Мозайка от храма „Св. Димитрий Солунски“

Емилиян Станев

Светлолюбци

Ех, велика лавро Теодосиева, духовна крепост и мъчилище човешко! Или стражница по пътя към Божия престол? Поприще ли бе за тия, които се домогваха към невъзможното, или сборище от несвестни злосторници на българския род, школа за просвета или за мрак? Не те съдя, защото кой може да съди безумствата на духа в стремежите му към Бога?...

Сега, когато и ти, великият йерей, легна между жестокия жертвеник, дете българският народ е положил толкова поборници за истина и правда, толкова светлолюбци, виждам те като планина, озарена в сутрешно сияние, и не ми се сърди, че поисках да узная тайната ти. Поетът е любопитен и неразумен като дете и често пипа там, дете не трябва, дано разкрие световната и човешката загадка. А тя оставя в душата му печати като рани и моята душа, братя, цялата е покрита с тях, като щавена кожа, минала през световните митниции...

Брат Лука мъдърстваше в килията:

„Оглупява от червото си човекът! Кога е празно, по е за вярване. И знаеш ли, чадо, понякога сънувам много уста, дете погледнеш уста, зинали гладни, и светът се плакне като каша, а те го ядат и се хапят, пък наоколо подскачат едни дребни дяволи, като мухи... Много си млад и чистичък, как ще ме разбереш, ангеле? И тукашните гърци не ме разбират. Мазници и лицемери! Казвам им: как ще лицезрете Господа с вашите ситни грехове от преяждане и попътна любов? Голям грях се иска да видиш Бога!...

Що си губиш младините? Млад си още, имаш време да натрупаш грехове и да се покаяваш“.

Коленичих, защото шатрата бе ниска и ятаганът щеше да закачи кожения покрив. Хванах с две ръце кокаления чирен и преди да замахна, видях пред себе си великия Евтимий. Той ме гледаше и аз прошепнах:

„В името на Горния Ерусалим и в твоє име, благослови, Владико!“.

Шеремет бег сякаш се усмихваше...

Ето птица отлита. Къде летиш, птицо? Звяр пробягва из гората. Къде бързаш, звяро? Кой ви зове, кой ви води и накъде? Къде отиваш и ти, човече?...

Ако е казано в Евангелието – ще погледнат тогава, когото прободоха, кой ще погледне мене, поругания българин?

Из романа „Антихрист“ (1970). Издаден в превод на гръцки език на Герман Миовски от Изд. „Ерини“ (1983).

Защита на православието

Славянският превод на посланието на патриарх Фотий до княз Борис-Михаил

Проф д.филол.н. Татяна Славова

След покръстването на българите патриарх Фотий пише Послание до княз Борис Михаил – своеобразно наставление в две части: първата – догматическо изложение на православието (със Символа на вярата и разказ за Седемте вселенски събора), а втората – практическо политико-дидактическо напътствие за поведението на княза. Славянският превод на това послание (в пълна и съкратена версия) е запазен в над 15 руски преписа от началото на XVI до началото на XIX в., а също и в печатната Кирилова книга от 1644 г. През втората половина на XV в. съчинението вече е битувало в Русия, защото се споменава в писмо от 1489 г. на новгородския архиепископ Геннадий до архиепископа на Ростов по повод нарастващото разпространение на ереста на „жидовстващите“.

От кога би могъл да се датира славянският превод? Отговор може да даде единствено езикът на превода, тъй като липсват всякакви други свидетелства. Лингвистичните особености (морфосинтактични, лексикални, словообразователни) показват явна връзка с писмената практика на Патриарх Евтимий и представителите на Търновската школа. С техните традиции кореспондира и преводаческият подход, който цели постигане на максимална близост и формално тъждество с гръцкия оригинал на всички езикови равнища. Затова преводът на Фотиевото послание до княз Борис Михаил не би могъл да се датира преди края на XIV в.

Каква е причината той да се появи 5 века след написването му от патриарх Фотий? Тя трябва да се търси в основното послание на съчинението – запазване на устоите на християнската вяра и въплъщаването ѝ в държавното управление. Съхраняването на православието и борбата с ересите са изведени като главна идея не само в първата част на Посланието, но и във втората – своеобразно ръководство за владетелско управление, изцяло подчинено на християнската идея. Подобна тематика е особено актуална за края на XIV столетие на славянския юг с оглед на историческия контекст и случващите се политически събития преди залеза на Второто българско царство. Още по времето на цар Иван Александър множество емблематични за епохата български паметници съдържат текстове, дискутиращи

специално въпросите на вярата, които служат на официалната власт като опора срещу появилите се еретически брожения през XIV в. Например в Лаврентиевия сборник (1348 г.) са поместени Написание за правата вяра, Църковно учение за светата вяра и сведения за Седемте вселенски събора; в състава на Песнивеца (1337 г.) има тълкувание на Символа на вярата и Тълкувание на Господнята молитва; в Поп-Филиповия сборник (1345 г.) наред с Манасиевата хроника присъства и Книга за вярата. Причините, предизвикали включването

и в цялата българска църква през 70-те години на XIV в.

Бихме могли да намерим още една възможна причина славянският превод на Фотиевото послание да се появи към края на XIV в., ако погледнем на него като на текст, съхранил част от историята на Първото българско царство. С такава цел по времето на цар Иван Александър се превеждат хрониките на Константин Манасий, Йоан Зонара и Симеон Логотет, в които византийските хронисти представят историята на Византия като продължение на вечната Римска империя, а българската

„Цариградският патриарх Фотий“. Гръцка икона от XX в.

на изброените катехитично-догматични творби в български (предимно царски) кодекси от XIV в., ще са същите, довели до превода на патриаршеското послание.

Важен факт е, че поместеният в него Никео-Цариградски символ на вярата е в същата редакция, в която е засвидетелстван Символът и в състава на три среднобългарски ръкописа от XIV в. (Палазов сборник, Ряпов сборник и Карадимов /Шопов/ псалтир). Това говори за принадлежността на славянския превод на Фотиевото послание към българска книжовна практика от XIV столетие. Друг аргумент в тази посока са използваните от преводача новозаветни цитати, съвпадащи с атонската редакция на Евангелието и Апостола, която става основа на Евтимиевата редакция, въведена в Търново

история – като нейна съставна част. Подобна роля би могъл да изпълнява и славянският превод на Фотиевото послание до владетеля Борис като свидетелство, че българската държава има многовековна история, която е част от историята на „семеystвото на християнските владетели и народи“.

Посланието надхвърля рамките на своя адресат. Разпространението му в гръцки преписи от XIII до XVI в., в руски ръкописи от XVI до XIX в., наличието на славянска печатна версия, на църковнославянски препис от българския йеромонах Дамаскин Велешки (1852 г.), както и наличието на латински (1651 г.), френски (1718 г.) и руски (1779 г.) преводи показват, че то е било актуално през цялото Средновековие за православните християни във Византия и Slavia Orthodoxa.

Пример за Бурбоните

Посланието на патриарх Фотий и делата на Борис I като поучителни за западноевропейските монарси

Тези максими са посветени на френския крал Луи XV, който вече е управлявал три години. Регентите се занимават с неговото възпитание след смъртта на предишния крал. Епископ Дьо Фрежус се грижи за интелектуалното му развитие, маршал Дьо Вийроа – за военното му обучение, дук Дю Мен отговаря за образованието му.

По това време Франция се стреми да продължи развитието си в рамките на абсолютизма. За тази цел отец Бернар създава френска адаптация на Посланието на цариградския патриарх Фотий до българския княз Борис Първи.

Творбата се състои от три части: „Ода за краля“, съставена от самия отец Бернар; Предисловие; „Максими за поведението на един крал“. Първата и третата част са написани в стихотворна форма, а втората част е в проза. Самите „Максими“ са предадени на латински и гръцки език.

Според Васил Златарски и митрополит Симеон, отец Бернар си служи с латинския превод на английския книжовник Ричард Монтегю от Ордена на йезуитите, който публикува през 1651 г. един сборник с писма на патриарх Фотий,

където Посланието до Борис I е предадено също на гръцки и латински език. В своя коментар английският ерудит проявява особен интерес към българите и тяхната история, като припомня различни събития. Той пояснява, че българите въз-

„Св. патриарх Фотий“. Фрагмент от българска икона – триптих

приемат християнската вяра от Римската църква, а впоследствие преминават под закрилата на Константинополската.

Отец Бернар познава политическата обстановка и взаимоотношенията на Византия с България. Той пише:

„Фотий е убеден, че християнството ще обедини народите, както със светостта, така и с благостта на законите си“.

Той уверява, че Борис I подчинява младата българска църква на Цариградската поради държавни причини, което отговаря на действителността и се потвърждава от византийските хроники.

Авторът подбира главните Фотиеви идеи за поведението на един владетел: той трябва винаги да бъде верен на християнската идея, да дава пример с държанието си, ако иска да бъде уважаван от поданиците си; да избира и обича приятелите си, да понася техните грешки, да бъде мъдър и чувствителен към болките на ближния си. Безнравственият монарх се обезличава и за да осигури трона си, трябва да следва Стария и Новия завет, като проявява милосърдие спрямо

Манастирът „Св. Екатерина“ в Синай. Худ. Дъг Патерсън

Damnatio memoriae

Римският император Максимин,
по прякор „Тракиец“ – „осъден на забравя“

Максимин Тракиец (173–238)
Мраморен бюст от Капитолийския музей в Рим

Според гръцкия историк Херодот римският император Максимин, който управлявал от 235 до 238 г. сл. Хр., е роден в най-вътрешната и „полуварварска част на Тракия“. На младини той бил обикновен овчар, а сетне около 40 години е на действителна военна служба, „преминавайки през всички длъжности, понеже такава била волята на съдбата“ (по израза на същия летописец). Става император при един войнишки бунт при размириците след убийството на Север Александър и загива при обсадата на град Аквилея, който се вдига на бунт против него.

През целия си живот на воин остава свързан със своите земяци – тракийците били съществена част от римската войска. Може би заради това бил непрестанно оклеветаван с разни сплетни. Когато император Елагабол му показва, че не го цени, той се оттегля в своите имоти в Тракия. А когато загива, „варварите“ сънародници не посмиват да протестират. За него казват, че бил необичайно висок и силен – надявал женска гривна на палеца си.

Преследва жестоко християните и отслабва стопански държавата заради изплащането на заплати за своите воини. Водил успешна борба срещу германците, сарматите и даките.

В Древния Рим има закон „Damnatio memoriae“ („осъждане на паметта“). Когато един владетел слезе от трона, наследниците му заличават без бавене всичко, свързано с него – паметници, статуи, образи, писмени документи. Това продължава и през следващите векове. Дори и в наши дни има следи от него...

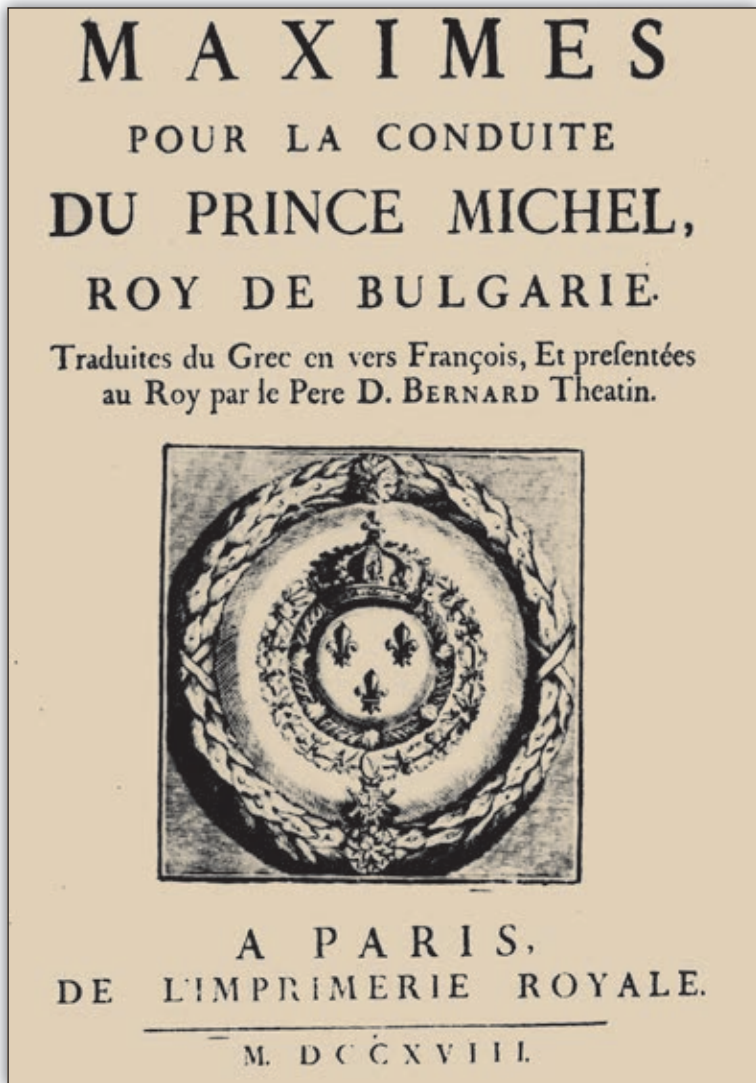
Рядък пример за обратното е почитта към император Константин Велики – узаконил през 313 г. с Миланския едикт християнството като равноправно вероизповедание и като основополагащо за духовността на цяла Европа.

„На добър час!

Филипопол, най-бляскавият град на провинция Тракия, издигна статуя на най-великия и най-божествен престолонаследник Гай Юлий Вир Максимин, щастлив и благочестив Август, господар на Вселената и най-божествен самодържец, когато управител на провинцията беше Тит Клодий Сатурнин. Протархът Аврелий, син на Аполонид, син на Аполодот, се погрижи за това дело, което бе заплатено от остатъчните средства.

Бъдете щастливи!“

Чирпански каменен надпис на латински език

„Максими за поведението на княз Михаил, цар на България“.
Преведено от гръцки на френски език
и представено на краля от отец Бернар, Париж (1718)

Книгата е издадена през 2012 г. на френски език в поредицата „Analecta isisiana“, том CXVIII, от издателство „Isis“ – Истанбул

приближените си, да спечелва доверието на поданиците си, като не се стреми да променя нравите им и в същото време поддържа строго своето поведение; а също да се пази много от всякакви ласкатели.

Образът на българския владетел служи за пример на един Бурбонски крал. Това показва колко дълбоко е било убеждението за значимостта на българската държавна идея.

По книгата на Рая Заимова „Българската тема в западноевропейската книжнина (XV–XVII век)“, София, Унив. изд. Св. Климент Охридски, 1992.

„Св. Димитър Солунски“. Мозайка в едноименния храм (VII в.)

Цар Самуил Воин и държавник

В половинвековна непрестанна и упорита война с Византия за освобождаване на завладените през 971 г. от Империята източни земи в България цар Самуил създава и защитава обширна държава, която граничи с три морета.

Значителен брой византийски писатели, хронисти и летописци са посветили много страници на Самуилова България: Йоан Скилица-Киедрон, Ана Комнина, Йоан Комнин, българският Охридски архиепископ от гръцки произход Теофилакт, Кекавмен, Йоан Зонара, Михаил Псел, Димитър Хоматиан, Лъв Дякон, Йоан Ставракий, Михаил Глика, Константин Кавасила, Йоан Геометър.

През 60-те години на миналия век акад. Николаос Муцопулос от Солун откри гроба на цар Самуил в Преспанското езеро. Той издаде изследванията си „Разкопките на базиликата на о-в Ахил“, „Сантиментална топография“ и „Тракия, Епир, Преспа“ (пътепис). Известният гръцки археолог Стилянос Пеликанидис добави към тях своята книга „Византийски и поствизантийски паметници в Преспа“, както и трудове от историците-медиевисти К. Каномиди и К. Папазатос.

Писатели, публицисти, музикални дейци като световноизвестния композитор Микис Теодоракис също опитаха перото си на тази тема.

И проф. Елена Сюпюр от Румънската академия на науките се изкуши да проучи Преспа, като написа книга за нея.

Значим принос в проучването на историята и културата на Самуилова България има видният български историк акад. Йордан Иванов с книгите си „Български старини в Македония“ и „Цар Самуиловата столица в Преспа“. Изследването на Васил Кънчов „Македония – етнография и статистика“ е преведено на няколко европейски езици. Заслужават внимание проф. Благой Шклифов с изследването си „Долнопреспанският говор“ и Асен Чилингиров с книгата си за църквата „Св. Герман“ в Преспанското езеро. Екзархийският учител и училищен инспектор Георги Трайчев е автор на увлекателна книга за Преспа.

Писателят Димитър Талев, наричан „Преспанският летописец“, създаде трилогията „Самуил. Роман-летопис за края на Първата българска държава“, както и романите „Железният светилник“ и „Преспанските камбани“. Няколко издания претърпя романът „Сказание за времето на Самуила“ от Антон Дончев.

През 2010 г. аз издадох обемистата книга „Пепелища от времето. История, бит и култура на с. Пъпли в Самуилова Преспа“. Последва втора книга за родното ми село от моя съселанин Яне Андоновски „Пъпли низ вековете“, издадена в Скопие. Томе Миовски издаде монографията „Орово и оровчани во минатото“. Христо Ристовски и Гюче Дробицки представиха историята и настоящето на голямото село Граждано в самостоятелна книга. Коста Мундушев от село Ръби написа великолепната книга „Преспа во огън и чад“. Василка Георгиева написа две книги за бунтарското село Рудари под заглавие „Изгъркален камен“. На гръцки език бе издадена книга за Преспа от Димитрис Пеняс.

Герман Миовски

Човек со звезда

Похвално слово за проф. Василка Тъпкова-Заимова

Проф. д.ист.н. Пламен Павлов

Да се очертае накратко портретът на безспорен доайен на съвременната българска историческа наука и хуманитаристика не е лесно. При това става дума не за „кабинетен учен“, а за ярка личност, за една голяма българка. Тя е сред малцината наши учени, създали – и продължаващи да изграждат – в продължение на десетилетия своя неформална школа от възпитаници и съмишленици. Ако ги съберем, те биха препълнили някоя академична аудитория. Въпросът, разбира се, е не само в количеството, а и в качеството, породено от високите критерии на проф. Тъпкова – възискателност, белязана от присъщите ѝ такт, добронамереност и взаимно уважение. Нейната готовност да помогне на всеки, да си сътрудничи с учени от различни страни, специалности и поколения, е пословична и не се нуждае от доказателства.

Василка Тъпкова-Заимова е родена на 7 август 1924 г. в София в семейство, което ревностно следва възрожденските традиции и европейската ориентация на модерната българска интелигенция. През 1943 г. тя завършва престижния френски колеж в столицата и класическа филология в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Нейни учители са легендарни личности на нашата филологическа и историческа наука: Александър Балабанов, Владимир Георгиев, Димитър Дечев, Веселин Бешевлиев. След като завършва, през 1947 г. постъпва в Института по история при Българската академия на науките, а от 1964 г. работи в Института по балканистика. През 1966 г. се хабилитира, а от 1973 г. е професор. От онези години и до днес не само пише статия след статия, книга след книга, но участва дейно в международни форуми.

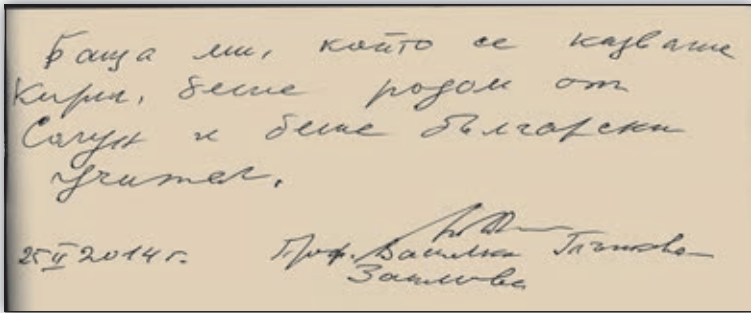
Като учен от европейска величина, доказана още от младите си години, тя участва в проекти и изнася лекции в Париж, Москва, Виена, Вашингтон, Кьолн, Рим, Атина, Солун и др. Всичко това става благодарение на творчески способности и извоюван авторитет, не „поради“, а до голяма степен „въпреки системата“! Това е така, защото не само в научното си творчество, но и във всичко останало Василка Тъпкова-Заимова, както и нейният съпруг, големият наш езиковед проф. Йордан Заимов, ни убеждават, че истинският учен и демократично мислещ човек намира сила да преодолява ограниченията на тоталитаризма. Съз-

Василка Тъпкова-Заимова

Университетско издателство „Св. Св. Кирил и Методий“ – Велико Търново (2009 г.)

Автограф специално за в. „За буквите – О писменехъ“

нателно да избере скромния, но честен живот на „безпартиен“, да не допуска компромиси със своите убеждения и с науката.

Наред със своята отдаденост на науката Василка Тъпкова винаги е била и си остава непринуден, земен човек. При своето елитарно образование и възпитание, вкусове, професионални занимания, многобройни ангажменти и пр., тя остава вярна на традицията, като съумява да се грижи за деца, внуци и дори правнуци. По време на англо-американските бомбардировки над София, когато със семейството си пребивава в Драгоман, тя се занимава усърдно с немски, руски и старогръцки и чете ... антологията „Александрийска поезия“! Силата на нейния характер, вроденият оптимизъм и семейната солидарност ѝ позволяват дори и в най-трудните години на битови неволи да продължава неотклонно по избрания път на човек на духа.

Научното творчество на проф. Василка Тъпкова-Заимова е впечатляващо със своята широта, мащаби и задълбоченост, като притежава не само българска, но и европейска значимост. Нейните студии и книги отдавна са неотменна част от научната подготовка на поколения изследователи на българското, византийското и балканското Средновековие. И съвсем естествено нейните приноси получават признание – проф. Василка Тъпкова-Заимова е doctor honoris causa на Букурещкия, Великотърновския, Пловдивския университет, носител на високи български и чуждестранни отличия. Своята дейност на учен изследовател в продължение на десетилетия тя съчетава с преподавателска работа. Нейни лекции слушат студентите в Националната художествена академия, Великотърновския университет „Св. Св. Кирил и Методий“, Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, Нов български университет. Като човек, имал честта и привилегията да бъде неин асистент, по-късно съавтор в различни

проекти и издания, познавам и се възхищавам на присъщите ѝ самодисциплина, непринуденост в общуването с всевъзможни хора от различни социални групи и възрасти, усет за новото, включително компютрите, не на последно място – чувство за хумор и непреодолим от никого и от нищо оптимизъм. Същото изпитват и многобройните ѝ възпитаници, колеги, читатели.

В сравнение с този несръчен опит, на любимите на проф. Василка Тъпкова-Заимова византийски и старобългарски автори би било далеч по-лесно да сътворят „енкомион“, сиреч „похвално слово“ в нейна чест. Слово, каквото тя заслужава в същността си на човек с нови и нови идеи, с голямо сърце и обич към България. Или, както се е казвало навремето в скъпата ѝ българска земя Македония, „човек со звезда“.

Заплаха за Империята

Войската на цар Самуил разгромява ромеите в битката при Траянови врата

Герман Миовски

От 977 до 986 г. Самуил контролира големи пространства в темите (областите) Западна Македония, Албания, части от Епир. През 985 г. той превзема град Лариса в Тесалия, откъдето пренася в Преспа свещените останки на чудотвореца Св. Ахил. Тогава построява на островчето в Малкото езеро голяма трикорабна черква, която по-късно се превръща в патриаршески храм с огромни размери (22 м на 45 м). В Преспа се настанява и църковната власт начело с Воденския и Преспански патриарх Герман или Гавриил.

Византийските летописци изтъкват, че именно превземането на Лариса предизвиква Василий II да предприеме поход срещу българите. Войските му нахлуват в района на Сердика през прохода Траянови врата. Ромеите не успяват да пробият отбраната на крепостта и са принудени да отстъпят панически, когато Самуил пристига на бойното поле. Византийският историк Лъв Дякон твърди, че императорът бил силно смутен от „дързостта на българите, която заплашва ромейската империя“. На Траяновите врата неговата войска претърпява пълен разгром. Почти цялата византийска конница и голяма част от пехотата са унищожени. Самият Василий II едва се спасява. В български плен попада и обозът на войската.

Това става на 17 август 986 г. Летописецът Матей Едески пише дословно:

„Българският цар обръща в бягство войската на Василий II и я преследва чак до Цариград. Българите вземат голяма плячка включително и царската шатра със съкровищата“.

Друг византийски историк добавя:

„В българската клисура мизийските стрели прекършиха евзонските копия... Истър (сиреч България) грабна венеца на Рим“.

Скоро след това българският владетел предприема устремно настъпление на юг. Преодолява построената при Термопилите защитна стена, навлиза в Беотия и Атика, стига до Коринтския провлак и прониква в Пелопонес, който по онова време е славянчен.

Това десетилетие е означено с внушителни победи на българското оръжие, с ут-

върждаване и укрепване на българската държава и превръщането ѝ в голяма сила на Балканския полуостров.

Византийските летописци признават:

„Към края на X в. българските владения граничат от Адриатика до Черно море и от Дунава до Тесалия, сиреч Македония без Солунската област, до Дуръс, Сърбия и Черна гора“.

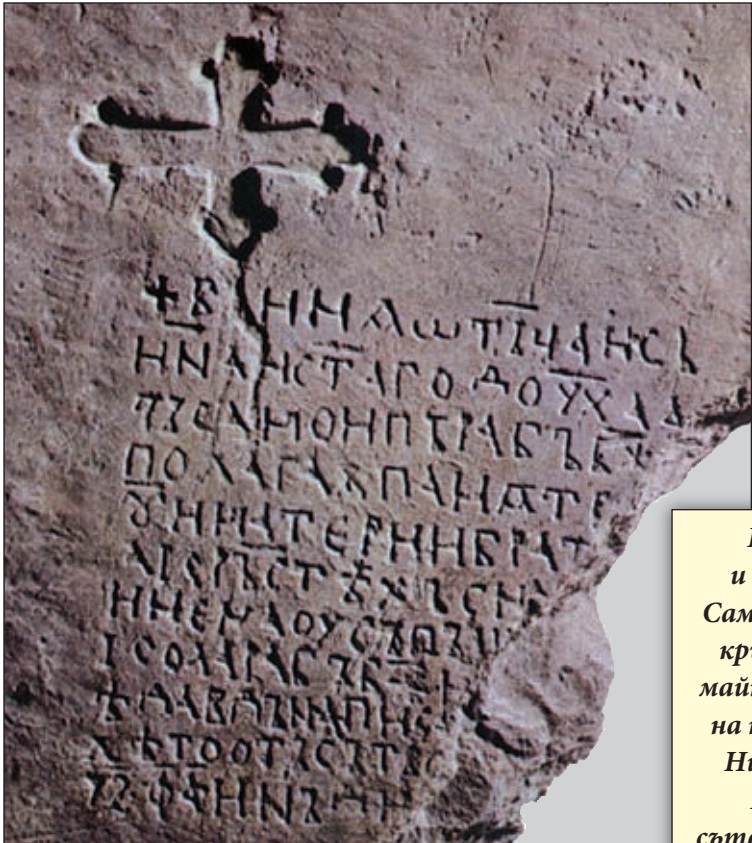
Те също признават, че освен военни способности Самуил притежава политически и дипломатически умения. Кекавмен го нарича „отличен воин“. В едно житие на Св. Никон се отбелязва, че българският цар е „ненадминат по храброст и сила“. През XIII в. Ставрикий напомня, че Самуил „завладял цялата българска и ромейска земя, и е толкова прочут, че още е в устата на българите“.

Крепостта „Траянови врата“ край Костенец

Векът на цар Самуил безспорно е една от най-героичните епохи в средновековната ни история. От руините на Преславското царство Самуил отрицва огромна народна енергия, която впряга за отстояването на българската независимост пред могъщата Византия. Четиридесетгодишното му управление – от 991 г. до 1014 г. – е един непрекъснат подвиг и заслужава най-голямо възхищение.

В името на Отца, Сина и Св. Дух, аз божият раб Самуил увековечавам на този кръст спомена за баща си, майка си и брат си. Имената на починалите са: раб божи Никола, Рипсиния, Давид. Написа се в 6501 г. от сътворението на света (993), индикт 6-и.

Надпис на цар Самуил (993), открит през 1898 г. в черквата на с. Герман край Преспанското езеро

Манастирът „Св. Екатерина“ в Синай. Худ. Дъг Патерсън

Атанас Далчев

Към родината

Не съм те никога избирал на земята.
Родих се просто в теб на юнски ден във зноя.
Аз те обичам не защото си богата,
а само за това, че си родина моя.

И българин съм не заради твойта слава
и твойте подвизи и твойта бранна сила,
А ЗАРАД ТУЙ, ЧЕ СЪМ БЕЗСИЛЕН ДА ЗАБРАВЯ
ЗА ОСЛЕПЕНИТЕ БОЙЦИ НА САМУИЛА.

Да търси, който ще, във теб сполука бърза
и почести, и власт със страст една и съща,
страданието мен по-силно с теб ме свързва
и нашата любов в една съдба превръща.

В. „Литературен фронт“, бр. 47, 1965 г.

„Ослепените воини след битката при Беласица пристигат при цар Самуил“. Миниатюра в Манасиевата хроника (1348)

Йоан Скилица

Като взел своите войници, императорът се върнал и заобиколил намиращата се на юг от Клидион твърде висока планина, наречена Балатиста [Беласица] и като минал през стръмни и непроходими места, на 29 юли, 12 индикт [1014 г.] внезапно с виковете и шум се показал от височината в гърба на българите. Уплашени от внезапното му появяване, те ударили на бяг. А императорът разрушил изоставената стена и започнал да ги преследва. Мнозина паднали убити, а още по-голям брой пленени...

Императорът ослепил пленените българи – около 15 000 на брой, както казват – и като заповядал всяка стотица ослепени да бъдат водени от един едноок, изпратил ги при Самуил. А той, като ги видял да идват в редици и еднакъв брой хора, не можал да издържи това страдание храбро и спокойно, а му прилязло, причерняло му и той паднал на земята <...>, получил сърдечен удар и подир два дни умрял [на 6 октомври].

(края на XI век)

Монограм на Св. Димитър. Солун (XIV в.)

Официални приветствия

Ирина Бокова
Генерален директор на ЮНЕСКО

„Акад. Лихачов предричаше, че в XXI век хуманитарните науки ще имат превес. Една от задачите днес е създадем не само екология на природата, но и екология на културата. Голямото минало предопределя голямо бъдеще. Мислите на великия руски учен и общественик отговарят напълно на хуманистичния мандат на ЮНЕСКО, защото културата осъществява приемствеността между миналото, настоящето и бъдещето на човечеството. Тази приемственост определя облика и творческото битие на всеки народ. Културата е начинът, по който възприемаме света и по който изграждаме отношението си към него, която ни учи на взаимно уважение и защита на човешкото достойнство, като насърчава социалното и икономическото развитие. Ролята на ЮНЕСКО като международна организация е да подкрепя тези усилия чрез своите конвенции за опазване на световното културно-историческо наследство и за защита на културното многообразие – важно условие за национално самочувствие и принос за насърчаване на межкултурния диалог.“

Михаил Швидкой

Специален представител на Президента на Руската федерация за международно културно сътрудничество

„Името на този велик мислител обединяваше и продължава да обединява тези, на които не е безразлична съдбата на Русия и които искрено вярват в нейната велика мисия за опазване на високите морални ценности. Той неизменно подчертаваше огромната роля на България за формиране на славянския свят и искрено вярваше, че българската държава и напред ще бъде страната на хуманитарната култура.“

„САМО ПО СЕБЕ СИ ТОВА Е ЗНАМЕНАТЕЛНО: СТОЛЕТИЕ ПО-РАНО БЪЛГАРИЯ ПРЕЖИВЯВА СЪЩОТО „УДИВЛЕНИЕ ОТ СВЕТА“, КОЕТО СЕТНЕ Е ТОЛКОВА ХАРАКТЕРНО ЗА РУСИЯ, ТЯ ПО-РАНО ОТ РУСИЯ ИЗМИНАВА СЪЩИЯ ПЪТ КЪМ НОВО ВЪЗПРИЕМАНЕ НА СВЕТА, НЕЙНИЯТ ОПИТ СЕ ОКАЗВА ЗА РУСИЯ ОСОБЕНО ЦЕНЕН.“

„В „Поучения Владимира Мономаха“ сказалося влияние „Шестоднева“ Йоана экзарха Болгарского.“

„Само по себе это знаменательно: на столетие раньше Болгария пережила то же „удивление миром“, которое было затем столь характерно и для Руси, она раньше Руси прошла тот же путь к новому восприятию мира, опыт ее оказался для Руси особенно ценным.“

Лихачев, Д. С. „Слово о полку Игореве“ и культура его времени. Ленинград, Худ. литература, Ленингр. отделение, 1978.

Само културата ще ни спаси

Международна конференция

„Кирило-Методиевите традиции и делото на Дмитрий Лихачов – пътят към осмисляне на българския принос в европейската култура“,
София, 6 декември 2013 г.

Посветена на 1150-годишнината от Моравската мисия на Св. Св. Кирил и Методий и създаването на славянската писменост.
Участват учени от България, Русия, Италия и Словакия.

Откриване на конференцията: (от ляво надясно) проф. Климентина Иванова, проф. Светлина Николова, проф. Наталия Понирко, проф. Вера Бокова, проф. Марчело Гардзанити, проф. Петер Женюх

Снимка Иван Василиев

Конференцията беше организирана от Съюза на българските журналисти и Кирило-Методиевския научен център към Българската академия на науките като съоснователи на Клуб „Дмитрий Лихачов“, в зала 7 на Националния дворец на културата. Присъстваха заместник-председателят на Народното събрание Георги Пирински, ексвицепрезидентът генерал Ангел Марин, екминистърът на културата Георги Йорданов, проф. Александър Янков.

Мечтата и завещанието на акад. Дмитрий Лихачов за приемане на Декларация за правата на културата намери гореща подкрепа.

Отначало проф. Светлина Николова свърза темата на форума с текущата годишнина от Д. С. Лихачов, Моравската мисия и забележителния принос на акад. Д. С. Лихачов в славистиката и българистиката.

Встъпително слово на тема „Старата българска книжнина и нейните изследователи през погледа на акад „Д.С. Лихачов“ изнесе проф. Климентина Иванова от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ като една от първите ученици на Българолоубеца.

Проф. Марчело Гардзанити от Университета във Венеция, който оглавява Асоциацията „Италия–България“, прочете задълбочен доклад „Кирило-Методиевото наследство и идеята на Предренесанса в концепцията на Д. С. Лихачов“.

Завеждащата Сектора по древноруска литература в Института за руска литература при Руската академия на нау-

ките в Санкт Петербург (Пушкински дом) проф. Наталия Понирко потвърди абсолютната иновативност на понятието „екология на културата“, изложено за пръв път в сп. „Москва“ през 1979 г., което предизвиква и странни оспорвания от страна на някои учени.

Ученият утвърждава текстологията като самостоятелна наука с книгата си от 1976 г. Този термин употребяват също учени от Франция, Португалия, Перу.

От разкрити неотдавна архиви на КГБ става известна юношеска статия на младия студент от 1928 г., която дава повод за 5-годишно заточение в манастира на Соловецкия остров. В нея са изложени идеи, развивани в продължение на следващите десетилетия. А от България той се завръщал винаги ободрен и окрилен, започвайки с нови сили нова работа.

Проф. Вера Бокова от Държавния исторически музей в Москва, създаден преди 130 години, разказа за голямата колекция на средновековната българска писмена култура, съхранявана в него: руски препис на „Учително евангелие“ от Константин Преславски с образа на княз Борис Покръстител, руски препис на цар-Симеоновия Изборник от 1073 г. – първата славянска енциклопедия, материали за България в съчинения на Хилфердинг, в сбирката на Хлудов (каталогизирана неотдавна от софийския Кирило-Методиевски център).

Проф. Петер Женюх, директор на Института по славистика при Словашката академия на науките в Братислава, пред-

седател на Славянската национална комисия на славистите и член на Международния славистичен комитет, изнесе доклад на тема „Памет и идентичност на традиционния европейски културен континумет“. Той съобщи за ново откритие на словашки археолози при разкопки близо до старата столица Нитра със следи от времето на Моравската мисия.

Етнолингвистични изследвания в Института за български език към БАН представи доц. д-р Мария Китанова. Подготвен е речник на българската народна духовна култура, създаден е корпус от 100 000 поговорки и пословици.

Марга Куцарова – председател на Сдружение „Ръорих“, свърза идеите на Лихачов с Пакта на Николай Ръорих от 40-те години на миналия век за ролята на културата в опазването на световния мир.

Калина Канева и Снежана Тодорова представиха Декларацията за правата на културата – духовното завещание на Д. С. Лихачов.

В обсъждането й взеха участие писателят Петко Тотев, публицистът Иван Василев и др.

В заключение заместник-председателят на 42. Народно събрание Георги Пирински потвърди необходимостта от все по-задълбочено проучване на идеите на големия хуманист. Той предложи с такава цел да се уреди и международна конференция в Санкт Петербург, като се предизвика участие и на ЮНЕСКО.

Завещание на акад. Дмитрий Лихачев

Декларация прав культуры

Под культурными ценностями подразумеваются не только отдельные объекты — памятники архитектуры, скульптуры, живописи, письма, печати, археологии, прикладного искусства, музыки, фольклора, которые могут быть отмечены в списках, каталогах и тому подобное, но и явления, такие как традиции и навыки в области искусства, науки, образования, поведения, обычаев, культурных индивидуальностей народов, групп населения, отдельных людей и т. д.

Живая культура не может быть исчерпана списками, каталогами, описаниями и т.д. Она составляет определенную ценность и целостность в своей совокупности, в которую входят как произведения и явления первого разряда, так и второстепенного свойства, кроме обычаев и навыков явно вредных для окружающих.

Культура представляет главный смысл и главную ценность существования как отдельных народов и малых этносов, так и государств. Вне культуры самостоятельное существование их лишается смысла.

I. Права культуры и государства

Ответственность за сохранность культурных ценностей и культуры как таковой лежит на государстве. Государство, в частности, отвечает за самовозобновляемость культуры в стране, за образование, за свободу творчества при полном невмешательстве государства в творческую жизнь.

Культура во всех ее формах имеет право на финансовую поддержку со стороны государства: поддержку образования и охрану культурных ценностей, в первую очередь, и культуры всех этносов, проживающих на территории государства.

На государственных организациях (воспитательных, образовательных, информирующих и пр.) лежит обязанность воспитывать уважение к культуре в целом, к культурным памятникам, культурной деятельности, интеллигенции, отдельным языкам малых и крупных этносов; не ущемлять права пользования любым языком на своей территории, учитывая, что язык является главной культурной ценностью любого народа, малого или большого, проживающего на любой территории.

Самоокупаемость культуры (или отдельной ее части) может быть декретирована в тех случаях, когда она не ведет к снижению качества произведений культуры.

«Самоокупаемая» культура является такой культурой, которая оказывается материально и духовно полезной в целом, воздействует положительно на общество, поднимая его нравственность и умственный потенциал людей.

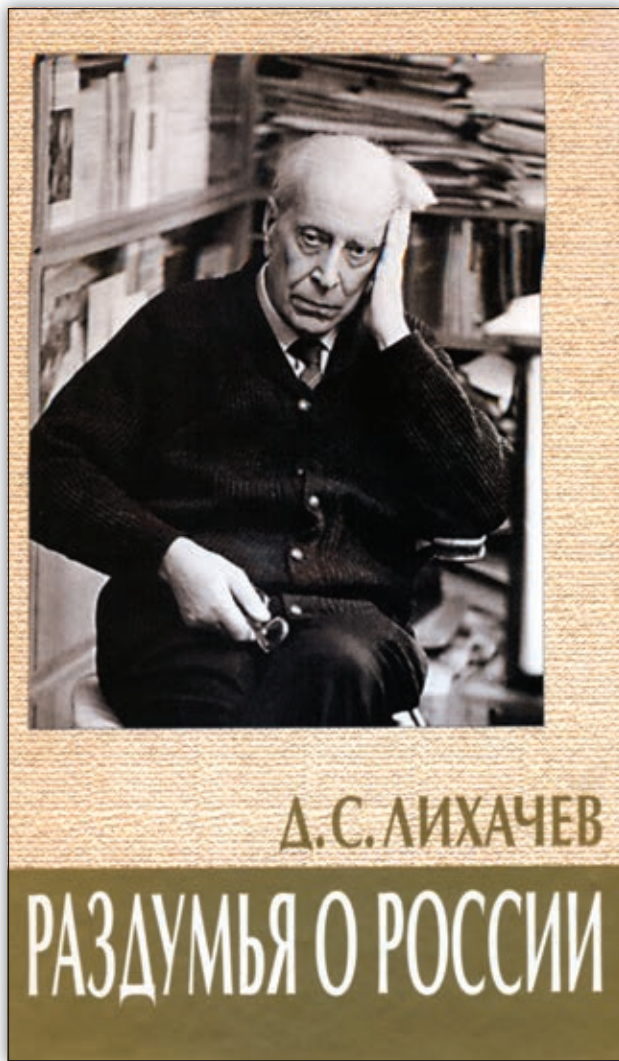
II. Права культуры на сохранность

Культура всех стран любого уровня, если только она является подлинной культурой, а не псевдокультурой (что в случае необходимости устанавливается экспертами ЮНЕСКО), имеет право на сохранность, строго инспектируемую как местными организациями, так и единым для всех стран высшим учреждением при ЮНЕСКО. Этот орган со своим независимым штатом инспекторов, своими юридическими полномочиями по единым для всех стран статьям, сможет привлекать к судебной ответственности виновников нарушений сохранности (уничтожения или искажения) произведений культуры или нанесения различного рода ущерба для учреждений культуры и ее положения в обществе.

Учитывая, что культура больше всего терпит ущерб от военных действий, мы вновь подтверждаем полную правомочность «Конвенции о защите культурных ценностей в случае вооруженного конфликта» от 14 мая 1954 года и настаиваем на неукоснительном соблюдении ее требований всеми государствами, в том числе и вновь образованными.

Ввиду того, что памятникам культуры очень часто наносится ущерб при реставрационных работах, в дополнение к существующим правилам (в частности, так называемой «Венецианской хартии») считать необходимым постоянные совещания по основным вопросам реставрации и международные консультации реставраторов, особенно если памятник создан не в той стране, где он находится в настоящее время.

К реставрации особо значительных памятников (список которых должен быть серьезно расширен по сравнению с существующими) необходимо допускать лишь реставраторов, имеющих международные дипломы высшей категории, выданные соответствующей организацией при ЮНЕСКО.

Санкт-Петербург, Logos, 2006.

Ансамбли памятников культуры, созданные как единое целое (алтари, деисусы, диптихи, триптихи, гарнитуры мебели, библиотеки и коллекции, представляющие собой эстетическое или историческое целое и имеющие общечеловеческое значение), не должны разъединяться при продажах и различных перемещениях.

Исторические города (список которых необходимо значительно расширить и утвердить ЮНЕСКО) должны иметь право на сохранение не только своего центра, но также окраин и окрестностей, которые зачастую представляют собой историческую ценность (для России это: Петербург с его окраинами, дворцовыми городами и селениями; Новгород с окружающими его монастырями и церквами; Москва с подмосковными усадьбами и т. п.).

Охраняемый исторический облик наиболее ценных городов определяется планировкой, высотой (не выше, скажем, Зимнего дворца в Петербурге) зданий, их средними габаритами, окраской фасадов, допустимостью того или иного стиля в городе и т. п.

Исторический облик наиболее ценных исторических городов определяется понятием «облик города», согласно с введенными в свое время в науку определениями в работах И. М. Гревса и Н. П. Анциферова.

Понятие ценного ландшафта определяется не только историческими событиями, произошедшими на этих местах (в России — битвы: Полтавская, Куликовская, Бородинская, Сталинградская, Курская, Севастопольская оборона), но и памятью художнической (плес на Волге, связанный с именем Левитана, гора Св. Виктории, памятная работами Сезанна, и т. п.).

III. Права культуры на доступность

Доступ к ознакомлению и изучению произведений культуры должен быть открыт для каждого человека (кроме, разумеется, потенциальных злоумышленников, вопрос о которых должен быть рассмотрен соответствующими комиссиями).

Открытость («гласность») произведений должна касаться находящихся как в государственном, так и в частном владении. Невозможность обозрения тех или иных книг, акварелей, рисунков и прочего должна решаться компетентными комиссиями и сами решения эти не могут быть тайными.

Все произведения культуры должны быть доступны для бесплатного обозрения в назначаемые владельцами дни не реже двух раз в год. Особый статус для обозрения предоставляется учащимся, пенсионерам, ученым.

Особо ценным собраниям необходимы полные каталоги. Финансовая поддержка в их составлении и печатании осуществляется государством или благотворителями (с соответствующим сокращением налогов для последних).

Под полными каталогами разумеются научные описания произведений, находящихся как в экспозиции, так и в запасниках. Сведения о малых собраниях или отдельных произведениях, хранящихся в частных руках, могут печататься в прессе (научной или популярной).

Произведения культуры (археологические, живописные, прикладного искусства и т. д.) должны иметь стабильное местопребывание и только по особым причинам, исключительно культурного характера, могут менять его; причины должны быть рассмотрены в ЮНЕСКО.

Вместе с тем необходимо усилить права жертвователей произведений культуры. Их воля относительно местонахождения пожертвованных предметов, имеющих общечеловеческую ценность, должна полностью выполняться прижизненно и посмертно, о чем в случае прижизненного пожертвования необходима полная договоренность между прежним и новым хранителями. В случае невозможности выполнения условий жертвователя (или в некоторых случаях продавца) разрешение на перемену условия хранения общечеловеческих ценностей должно выдаваться ЮНЕСКО.

Настоящая «Декларация прав культуры» является сугубо предварительной. Государства, принявшие положения данной Декларации, обязуются организовать учреждение при ЮНЕСКО, которое выработает окончательный текст, создав действенные меры по охране и доступности культуры и станет в дальнейшем пристально следить по общим для всех государств правилам и законам за выполнением всех прав культуры.

Д. Лихачев

Юбилеен медал за 1150-ата годишнина на Моравската мисия

Св. Климент Охридски ПАМЕТ И ЖИТИЕ НА БЛАЖЕНИЯ НАШ ОТЕЦ И УЧИТЕЛ МЕТОДИЙ, АРХИЕПИСКОП МОРАВСКИ

„Случи се по онова време, че славянският княз Ростислав и Светополк изпратиха от Моравия пратеници до цар Михаила, които казаха така:

„Ние, с Божия милост, сме здрави. При нас са на дошли мнозина учители християни от италианците, от гърците, от немците, които ни учат различно. Но ние, славяните, сме прости хора и нямаме човек, който да ни настави в истината и да ни обяснява смисъла на Писанието. Затова, добрий господарю, изпрати ни такъв мъж, който да ни направлява във всяка правда“.

Тогава царят каза на Константин Философ:

„Чуваш ли, Философе, тези думи? Друг освен тебе не може да свърши тази работа. Тъй че ето ти много дарове и иди, като вземеш със себе си и брата си, изкумена Методия. Защото вие сте солунчани, а всички солунчани говорят чисто славянски“ <...>

И тогава Бог яви на Философа славянските писмена и той, като устрои буквите и състави евангелската беседа, пое към Моравия, взимайки и Методия.“

IX в.

XXII Зимни олимпийски игри

Сочи, Руска федерация, 2014 г.

Официалното откриване започна с образите на Св. Св. Кирил и Методий – създателите на славянската азбука.

Показани бяха с картинни илюстрации всички букви на кирилицата.

Отделните спортни делегации излязоха на стадиона според кирилските названия на своите държави.

Единствен по рода си урок по история за 3 милиарда души от цял свят, наблюдавали по телевизията откриването на Олимпиадата.

Черноризец Храбър „ЗА БУКВИТЕ“

„Ако запиташ славянските азбукарчета, като речеш:

„Кой ви е създал азбуката или превел книгите?“, всички знаят и в отговор ще рекат:

„Св. Константин Философ, именуем Кирил – той ни създаде азбуката и преведе книгите и брат му Методий“.

Още са живи онези, които са ги видели.

А ако попиташ в кое време, то знаят и ще рекат:

„Във времето на гръцкия цар Михаил, и на българския княз Борис, и на Растица моравския княз, и на Коцел блатенския княз, в ГОДИНАТА 6363 ОТ СЪТВОРЕНИЕТО НА СВЕТА“.

IX–X в.

2013 Year of Saints
CYRIL AND
METHODIUS

Международна научна
конференция

„Кирил и Методий.
Византия
и славянският свят“

Солун,

28-30 ноември 2013 г.

Посветена

на 1150-годишнината от
Моравската мисия на Св.

Св. Кирил

и Методий

Участват 82 учени

от 16 страни:

България, Русия,

Гърция, Сърбия,

Македония, Чехия, Сло-

вакия, Италия,

Австрия, Унгария,

Германия, Великобрита-

ния, Швейцария,

Албания, Литва, САЩ.

Световната културна общност ЮНЕСКО вписа в официалния календар на бележити събития за 2013 г. 1150-годишнината от Моравската мисия на Св. Св. Кирил и Методий и създаването на славянската азбука. Това стана по предложение на Чехия и Словакия, което бе подкрепено от България, Сърбия, Македония, Хърватия и Полша.

Чествания, научни конференции и други подобни прояви имаше в столицата на Велика Моравия Нитра, във Велеград, в Братислава, в Скопие.

Третият международен конгрес по българистика в София, Международният симпозиум „Търновска книжовна школа“ във Велико Търново, Международният симпозиум „Делото на Св. Св. Кирил и Методий и Преславският събор“ във Велики Преслав, кръглата маса в Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ представиха българския влог в съкровищницата на европейската култура.

Имаше чествания и в неславянски страни като Румъния с научна конференция в Букурещ (до XVIII в. северната ни съседка пише на кирилица), в Гърция (в Атина бяха положени и осветени основите на нова черква „Св. Св. Кирил и Методий“.

В далечна Монголия (чиито жители ползват кирилицата непроменена в продължение на десетилетия) решиха да издигнат нов паметник на славянските

първоучители в столицата Улан Батор.

Както е най-естествено да бъде, заключителното събитие на годишнината стана в родния град на създателите на славянската азбука Солун с внушително участие на учени от много страни. Три дни в двете амфитеатрални зали „Мелина Меркури“ и „Стефанос Драгумис“ на Музея за византийска култура бяха обсъждани историческите обстоятелства относно присъствието на Светите братя сред западните славяни, чието дело през следващите векове и до наши дни се превръща в грандиозна културна епопея, каквато световната история не познава.

България, която спасява делото на Кирил и Методий, като приема при княз Борис Покръстител техните ученици, претърпели крушение в Моравия, беше представена чрез пътуваща документална изложба с кирилски и глаголически ръкописи от IX до XVII в., стенописи и други красноречиви свидетелства. Тя е дело на Научния център за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“ при Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и бе открита през първия ден със слово на неговия директор доц. д-р Вася Вединова. Показана е последователно в различни страни, включително и пред Европейската комисия в Брюксел. Подобна изложба показва и Националната

библиотека на Белград. Странно защо – в пълно противоречие с историческата истина – в уводната статия на нейния каталог бе написано черно на бяло, че прокудените ученици на Моравския архиепископ Методий след неговата кончина в 885 г. били приети от „някои южнославянски страни“. И нито дума за княз Борисова България!... Отгоре на всичко там пишеше, че „глаголицата била усъвършенствана най-първо в Сърбия“?! Показаните факсимилета на средновековни ръкописи всъщност опровергаваха това ненаучно съждение – те са писани само на кирилица от XIII в. нататък...

Изглежда по тази причина от трибуната на форума се заговори за предстоящата 1100-годишнина от Успението на Св. Методий, която вече е вписана в Календара на ЮНЕСКО за 2015 г. Тя предполага продължение на дискусиите относно началото на славянската култура – само трябва да се готвим сериозно и отдалеч, не само с изложби, а и със стойностни издания и нови проучвания върху наследството, каквито са примерно новооткритите акростишни творби на Климент Охридски и Константин Преславски, чието огласяване става на столетие веднъж и е дело на български и руски учени.

Глаголическите ръкописи, открити неотдавна в Синайския манастир „Св. Екатерина“ – без-

„За буквите“. Факсимиле от най...

И-стария запазен препис (1348)

спорно най-голямото откритие в съвременната славистика – очакват публикуването на изследвания върху тях, с което се занимават в съдружие проф. Хайнц Миклас от Виена и проф. Йоанис Тарнанидис от Солун.

Проучванията върху средновековната книжнина са възможни единствено чрез съвместните усилия на учени от различни страни поради това, че източниците се съхраняват в най-различни книгохранилища и архиви. Усещането за тази общност придаваше атмосфера на конференция и сигурно в близко бъдеще

ще ще дава конкретни плодове.

В залите звучаха английски, гръцки, руски, сръбски и български език. По нашему говореха проф. Роланд Марти, проф. Хайнц Миклас и младият литовски учен Сергеус Темчинас, който изследва делото на Киевския и Литовски митрополит от XV в. Григорий Цамблак по ръкописи от Вилнюс.

Пряко по темата докладва доц. Константинос Нихоритис – завършил Духовната академия в София, първият чуждестранен докторант на проф. Петър Динеков, отскоро преподавател по

От пратеника на в. „За буквите – О писменехъ“ Илия Пехливанов

славянска филология в Университета „Македония“ – Солун. Той показва новооткрити стенописи на Св. Седмочисленици от Албания и Гърция, като обяви, че е подготвен за печат обемист албум с тях. А в тукашните книжарници може да се види негово ново изследване върху делото на Светите братя.

От своя страна д-р Йоанис Сису обсъди смесването на образите на Св. Кирил Солунски и Св. Кирил Александрийски – тема за обсъждане на отделен симпозиум.

За Симеон Книголюбец, за епископ Константин Преславски, за Йоан Екзарх и богатото наследство на Преславската книжовна школа говори проф. Аделина Деликари от Атинския университет.

Българското присъствие в авторитетния форум беше осезателно. Чл.-кор. Аксиния Джурова потвърди днешното послание на Моравската мисия. Според нея Преславската школа е създавана най-вече чрез личния избор на цар Симеон, а не за попълване на придворната библиотека със снижаване на високите критерии на класическите византийски първоизточници. Проф. Светлина Николова представи свое становище относно успешните и неуспешните резултати от Моравската мисия. Проф. Димо Чешмеджиев от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ обсъди историческата ситуация при появата на кирилицата. Възникна дискусия: дали това е станало преди Преславския събор от 893 г. и провъзгласяването на старобългарския език като официален език за държавните институции и религиозното богослужение с възкачването на цар Симеон на престола. Малко вероятно е то да е станало при управлението на княз Владимир-Расате, който прави опит да възвърне старото езичество. А дълго време кирилицата се употребява наравно с глаголицата. За по-голяма точност някои предлагат тя да се нарича „СИМЕОНИЦА“.

Доклади изнесоха и младите български учени проф. Татяна Мострова, доц. Стефан Харков, д-р Лора Тасева, д-р Бойка Мирчева, д-р Аделина Ангушева-Тиханова, д-р Ростислава Станкова, д-р Диана Найденова, д-р Ангел Николов.

Има и други отговори, но сега няма време, както е завършил навремето храбрият преславски черноризец своя трактат „За буквите“. Единствено в него е предадена годината, в която е създадена славянската азбука. Преди повече от 11 столетия...

Юбилеен медал за 1150-ата годишнина на Моравската мисия

Следовници

Проф. Лубомир Максимович – почетен преподавател, директор на Института за византийски изследвания в Белград (Сърбия)

„Изпитвам особена почит към великото дело на Кирил и Методий, което в днешно време потвърждава, че народната традиция никога не умира.“

Проф. Харви Голдблат – преподавател по средновековна славянска литература в Катедрата за славянски езици и литератури на Йейлския университет (САЩ)

„За мен е голяма чест да участвам в юбилейната конференция, посветена на Св. Св.Кирил и Методий, в техния роден град Солун.“

Проф. Пабло Аргарате – директор на Института по екуменическо богословие, източноправославие и патрология във Факултета по католическо богословие на Университета в Грац (Австрия)

„Енцикликата „Slavorum apostoli“ на папа Йоан Павел II от 1985 г. като католическо становище за Кирил и Методий е опит за присвояване на тяхното дело.“

Проф. Сергеус Темчинас – доктор по хуманитарни науки в Института за литовски език във Вилнюс (Литва)

„Преди няколко години аз публикувах Службата на Григорий Цамблак за Йоан Нови Сучавски по Вилнюския препис, в който е вмъкнато Пространно житие за същия светец с предполагаемо авторство на Цамблак.“

Проф. Гелиан Прохоров – член на Института за руска литература при Руската академия на науките в Санкт Петербург (Русия)

„Изследвам историята на автографа на преводача на Дионисий Ареопagit (автор, оказал влияние върху Константин-Кирил Философ и книжовници от Преславската школа като Йоан Екзарх, Константин Преславски, съставителите на първия Симеонов сборник от 1073 г., а също и на писатели от Търновската книжовна школа).“

На 26 септември 2013 г. Атинският митрополит Атинагорас освети основите на нова черква „Св. Св. Кирил и Методий“ в гръцката столица. Присъстваха Володимир Шкуров – посланик на Украйна в Гърция, посланикът на Словакия в Гърция Петер Михалко и Емилия Кралева – посланик на България. Поставена бе паметна стела за събитието.

Тревненска художествена школа. Зограф Цоню Симеонов (1866)

Ел Греко. „Христос носи кръста“

На многая лета!

На 24 и 25 ноември 2013 г. в сградата на Богословския факултет при СУ „Св. Климент Охридски“ се проведеха тържества по отбелязването на неговата юбилейна 90-а годишнина.

Деканът доц. Омарчевски изнесе доклад за историята и съвременното състояние на Факултета под наслов „Добрият плод“, след което събранието беше удостоено с първосветителския благослов на Негово Светейшество. За особени заслуги и в чест на празника от Светия Синод бяха отличени с орден „Св. Климент Охридски“ I степен проф. дфн Георги Попов и доц. д-р Александър Омарчевски. Деканът оповести решение от тържественото заседание на Факултетния съвет за удостояването на Негово Светейшество Неофит, Български патриарх и Софийски митрополит, с Почетния кръст „За заслуги към богословската наука и образование“. Върчени бяха и паметни plakети на Негово Светейшество и архиереи на Българската православна църква, и на президента на Република България Росен Плевнелиев, на Симеон Сакскобургготски, на Директора на дирекция „Вероизповедания“ към Министерския съвет Емил Велинов, на кмета на София Йорданка Фандъкова, на ректора на Софийския университет проф. дин Иван Илчев, на неговите заместници, на деканите на факултети в Университета, на ректора на Софийската духовна семинария, на посланици и гости от чужбина.

Поднесени бяха следните послания и приветствия: Патриарше-ско и Синаodalно приветствие по повод годишнината; приветствие от Президента на Републиката заедно с Почетния плакет „Св. Св. Кирил и Методий“, приветствие от Симеон Сакскобургготски, от министър-председателя, от министъра на образованието и науката, от името на Дирекция „Вероизповедания“ към Министерския съвет, от кмета на София, от ректора и деканите на факултети в Софийския университет, от Великотърновския университет, Софийската духовна семинария, Рилската света обител, от много храмове и фондации в страната, от Председателя на Отдела за външноцърковни връзки на Московската патриаршия, от духовни академии и институти в Русия, Мюнхенския университет, от университета в Констанца – Румъния, от посланици и др.

На 25 ноември беше отслужена празнична утрения и Божествена света литургия от Негово Светейшество патриарх Неофит в съслужение с митрополити от Светия Синод. Негово Светейшество благослови академичната колегия, служителите и студентите във Факултета, както и всички присъстващи на богослужението, след което беше поздравен сърдечно от доц. д-р Александър Омарчевски.

Добрият плод

Деветдесет години Богословски факултет при Софийския университет „Св. Климент Охридски“

Доц. д-р Александър Омарчевски

Ваше Светейшество!

Дами и господа!

Идеята за откриване на Богословски факултет у нас се заражда още преди Освобождението от турско робство. Основаването на Българската екзархия през 1870 г. налага необходимостта от високопросветени църковни кадри. Идеята на църковно-народните ни водачи в Цариград за откриване на Българска гимназия и Български университет с Богословски факултет към него не могла да намери реализация поради липса на средства и на подготвени преподавателски кадри.

След Освобождението следват години на постоянен натиск от страна на Светия Синод съответно пред Министерството на външните работи и изповеданията и Министерството на просвещението за откриването на Висша богословска школа, а предвиденият фонд за изграждане на Паметник на Българската екзархия да се използва за построяване на сграда за Богословския факултет. За място за построяването на тази сграда се предвижда да се даде даром старо митрополитско място на пл. „Св. Крал“ (днес „Св. Неделя“) – там, където се намира факултетът и досега. През 1912 г. Народното събрание гласува „Законопроект за разрешаване на Св. Синод да построи здание-паметник в столицата, което да служи за помещение на Висше богословско училище“ (ДВ, бр. 91, 24 апр. 1912). Отдаден на търг през юли 1912 г., строежът на сградата започва в началото на 1913 г. под ръководството на архитект Фридрих Грюнангер и завършва чак през 1922 г. След края на Първата световна война Св. Синод назначава и първите професори във Висшето богословско училище, считано от 1 февруари 1920 г. – архим. Стефан (по-късно Софийски митрополит и Български екзарх) по пастирско богословие и протоиерей д-р Стефан Цанков по църковно право, като им възлага да подготвят условията за откриването на Висшето богословско училище, както и условията за провеждане на конкурс за професори и доценти в свободните катедри.

Междувременно завършването на сградата на Висшето богословско училище върви твърде бавно. Явяват се и нови финансови трудности. По тези причини Св. Синод е принуден

да спре от 1 януари 1921 г. издръжката на назначения вече персонал, като запазва преподавателските им места в случай, че се открие Висше богословско училище.

С идването на Александър Стамболийски на власт настъпват по-благоприятни условия за откриването на замисления отдавна Богословски факултет към Софийския университет. Сам министърът на просветата Стоян Омарчевски взема в ръ-

Доц. д-р Александър Омарчевски

цете си този въпрос. Приетият от Народното събрание нов Закон за народното просвещение (чл. 285, буква „ж“) предвижда откриване на Богословски факултет към Университета със следните катедри: 1. Свещено Писание Стари Завет; 2. Свещено Писание Нови Завет; 3. Систематическо богословие; 4. История на религиите и история на християнството; 5. Църковна археология и литургия; 6. Пастирско богословие с патристика; 7. Църковно право; 8. Омилетика.

Освен това студентите от Богословския факултет е трябвало да слушат лекции по философия в Историко-филологическия факултет.

Избирането и назначаването на първите трима професори дава възможност на 10 март 1923 г. под ръководството на ректора на Университета проф. Захари Караогланов да се сформира и първият факултетен съвет. За пръв декан на Богословския факултет е избран акад. Стефан Цанков, Ректор на Университета през учебната 1940/1941 г. На второто си заседание от 11 март 1923 г. Факултетният съвет формулира задачите на Богословския факултет ясно и определено: 1. Да подготвя достойни служители за Българската православна

църква; 2. Да разпространява православната богословска наука; 3. Да поддържа духовното просвещение у нас.

През 1951 г. поради политически конюнктурни съображения Богословският факултет е отделен от Университета и обособен като Духовна академия „Св. Климент Охридски“ под ведомството на Българската православна църква. Започва един период на изолация и рестрикции над свободното слово под зоркото око на Държавна сигурност.

Устройственият правилник определя целта и задачите на Духовната академия: 1. Да разработва богословската наука в целия неин обем; 2. Да създава кадри за БПЦ с научнотеоретична и практическа подготовка по предметите, залегнали в нейния учебен план; 3. Да подготвя учители за българските православни духовни училища; 4. Да създава кадри с висше образование в областта на християнската просвета, духовната култура и църковната администрация; 5. Да възпитава своите питомци в патриотичен дух.

С решение на Св. Синод от 1 януари 1961 г. катедрите в Духовната академия са: 1. Библистика, с ръководител проф. дбн Емил Трайчев; 2. Историческо и систематическо богословие, с ръководител доц. д-р Иван Христов; 3. Практическо богословие, с ръководител доц. Дилан Николчев.

Към днешна дата общият брой на щатните преподаватели към Факултета е 26 – 2 професори, 14 доценти, 6 гл. асистенти и 4 асистенти.

През отчетния 90-годишен период в Богословския факултет (респ. Духовната академия) са завършили образованието си 4289 души. В момента във Факултета се обучават 11 души чуждестранни студенти. Броят на докторантите е 32.

По молитвите на Св. Климент просим Всеподателя Бога да ни дарува духовна мъдрост и сили да продължим православно да проповядваме завещаното ни от Неговия възлюбен Син и наш Господ Исус Христос, Комуто подобават слава, чест и поклонение сега, винаги и във всички векове!

Бог да съхрани Богословския факултет! Vivat academia, vivat professores!

Честит празник!

На многая и благая лета!

Амин!

КЪМ ДУХОВНИ ВИСИНИ

БЪЛГАРСКА ПАТРИАРШИЯ
СВ. СИНОД, 24 МАРТ 1965 Г.

Послание по случай 1100-годишнината от покръстването на българския народ

„Аз затова ти се и явих <...> да отвориш очите им, <...> за да се обърнат от тъмнина в светлина и от властта на сатаната към Бога, та чрез вярата в Мене да получат прошка на греховете и наследие между осветените.“

Възлюбени чедра на Светата ни Църква,

С тия бележити думи Възкръсналият от мъртвите Господ Иисус Христос се обърна към великия апостол на езичниците Св. Павел, за да му посочи каква висока задача Небето му е възложило да извърши на земята. Същите думи могат да се отнесат и към Св. цар Борис, покръстител на българския народ. Защото и той имаше поръчението на Небето – да отвори очите на своите поданици езичници, за да се обърнат и те от тъмнина в светлина и от властта на сатаната към Бога, та чрез вярата в Христа да получат прошка на греховете и наследие между осветените.

Подобно на Св. апостол Павел, който бе враг на християнството, когато Христос му се яви и му откри, че е избран от Божия промисъл да проповядва отричаното досега от него Евангелие, и Св. цар Борис беше чужд на Христа, езичник по вяра, когато Бог докосна сърцето му и запали у него благословената жажда за истината <...>

Св. цар Борис извърши възложената му от Провидението мисия и покръсти своите поданици. И тръгна народът ни – възроден и обновен – под знамето на вярата в Светата Троица към духовни висини. С обръщането към Христа се постави ново начало на българския летопис.

С Покръстването християнството си бе пробивало път в нашите земи и по разни начини се бе разпространявало особено сред славяните. Така че когато Св. цар Борис въведе новата вяра, тя не се окача съвсем чужда и непозната на народа. Голямата заслуга на св. цар Борис се състои в това, че гледаното от неговите предшественици с недоверие християнство с Покръстването се провъзгласи за официална религия на България.

Св. цар Борис започна да строи съдбините на своята държава върху здравата и непоклатима основа на вярата в

Спасителя. Той извърши равноапостолско дело, понеже подобно на апостолите обърна целия народ в Христа. Той стана Божия съработник, понеже превърна нашата родина в Божия нива...

Велико е делото на Св. цар Бориса! <...>

Нашето отечество бе вече подсигурило в своето съществуване през вековете чрез стореното за него от Св. цар Бориса. Основата, върху която го бе изградил светецът – покръстител, се оказа твърда и неразрушима <...>

Оловен печат на княз Борис I

Една от най-големите заслуги на Св. цар Борис е уреждането на самостоятелна Българска православна църква. Приел християнството от Цариград, той прояви умение на велик държавник и прозрение на благодатен в Христа апостол и устрои Българската света православна църква така, че като я запази от подчинение на властолубивия Рим, ѝ издейства каноническа независимост от православна Византия.

Чрез въвеждането на народния славянски език в богослужението св. цар Борис допринесе твърде много за духовното просвещение на своя народ. А чрез основаването на Българска народна църква и чрез усилията за въздигането ѝ в степен на Патриаршия, което и стана при великия му наследник Симеона, светият покръстител превъзмогна сковаващата християнското развитие идея за пентархията, според която не могло в Църквата да има повече от петима патриарси. Тъй Св. цар Борис открив нов път не само за Българската църква, но и за другите славянски православни църкви към независимост, патриаршеско достойнство и духовно издигане.

Послание
на Св. ап. Павла
до римляните

„Тъй че, колкото зависи
от мене, готов съм да благовестя
и вам, които сте в Рим.“

И ако днес ние, след много исторически погроми и подеми, пак имаме родна Патриаршия и се радваме на български Патриарх, припознат от целия свят, това се дължи в основата си пак на великото дело на Св. цар Бориса <...>

Историческите завети на нашия покръстител ни задължават да продължим неговото светло дело. Народ, Църква и славянска писменост – ето високите идеали, на които позналият Бога и светата Му воля цар-праведник посвети живота си. Да обичаме и ние народа си и всячески да му помагаме във върховните му творчески усилия да си изгради мирно и светло бъдеще! Да обичаме и нашата народна света Православна църква, нашата майка – кърмителка през вековете, нашата утешителка в скърби и нещастия, нашата пазителка от национално обезличаване и от морално рухване, нашата възпитателка във вярата и благочестието! Да обичаме и родната култура, изградена върху църковнославянската писменост, като пазим и ценим свещения език на нашите деди!

„Свети царю Борисе, угодниче Христов, ти, който си се удостоил да стоиш пред сияйния престол на Царя на царете, измоли за покръстения от тебе народ Божието благословение, за света траен мир и за нас, обикновените люде, прошка на греховете и наследие между осветените.“

ПРЕДСЕДАТЕЛ
НА СВ. СИНОД
КИРИЛ
ПАТРИАРХ БЪЛГАРСКИ
ЧЛЕНОВЕ: <...>

По решение на Св. Синод
това послание да се прочете в
храмовете на 15 и 16 май т.г.

„Църковен вестник“, год. 66, бр. 14,
10 апр. 1965.

Борис Христов в ролята на цар Борис Годунов
в операта на Михаил Мусоргски „Борис Годунов“,
по трагедията на Ал. Пушкин и текст на Николай Карамзин (1874)

Емблема на Миланската „Скала“, където е пял Борис Христов

Поклоннически кръст в Солун.
Поставен на 23 май 1994 г. при новата черква „Св. Св. Кирил и
Методий“ от Фонда на славянската писменост и култура в Москва

Ел Греко. „Св. евангелист Йоан“

Хариби Меркадучо

Първият главен равин на България след Освобождението Гавриел Алмознино е роден в град Никопол в старо сефарадско семейство на изселници от Кастилия. Завършва равинска академия в Йерусалим и започва да служи като хазан в родния си град.

През втората половина на XIX в. еврейските нотабили го изпращат в Италия и Палестина с мисия да събира пари за възстановяване на някогашната равинска школа (йешива) със синагога на Йосеф Каро в Никопол.

През 1875 г. Алмознино служи като равин в една от софийските синагоги „Каал Шалом“. Наричан ласкаво „Хариби Меркадучо“, той спечелва уважението на повечето софийски евреи и поради добрите си връзки с турския комендант на София, заедно с няколко европейски дипломати спасява града от опожаряване по време на Руско-турската война (1877–1878).

Благодарение на вродената си харизма спечелва благоразположението и на началника на Временното руско управление княз Дондуков-Корсаков, като става негов съветник по духовните дела.

В това свое качество е поканен да участва и в Учредителното Велико народно събрание във Велико Търново.

През 1879 г. е утвърден от княз Александър I Батенберг за Главен равин на София и на Княжество България. Остава на този пост до пенсионирането си през 1884 г., след което заминава за Светите земи.

През 2000 г. Общинският съвет на Столичната община приема решение да се наименува градинката пред хотел „Рила“ на Гавриел Алмознино.

Арх. Елко Хазан

Гавриел Алмознино (1830–1894)

SLAVORUM APOSTOLI

Папа Йоан Павел II за делото на Св. Св. Кирил и Методий

Проф. д.филол.н. Георги Василев

Точно 100 години след енцикликата на папа Лъв XIII „Grande Munus“ от 1885 г. първият славянски папа Йоан Павел II издаде апостолическото си послание „Egregiae Virtutis“ („За безпримерно достойнство“), с което Кирил и Методий се обявяват за съпокровители на Европа редом със Св. Бенедикт. Това решение е посочено като морално продължение на „Grande Munus“ – но всъщност то е почти пълна негова ревизия, като са оставени претенциите на Лъв XIII над делото на Светите братя. На преден план е изведена вярната идея за взаимното допълване на двете християнски традиции – католическата и православната. Папа Йоан Павел II разкрива в дейността на Светите братя онази линия на вътрешно единство на християнството, която присъства в тяхното дело и чиито проекции стигат чак до наше време. Като изоставя реториката на съперничеството, той ги нарича „предшественици на икуменизма“.

Това изключително признание не е изказвано от друг автор с такъв ранг. Йоан Павел II представя Кирило-Методиевото дело като просвещение:

„Ето защо основателно са считани не само за апостоли на славяните, но и за родоначалници на културата на всички тези народи и нации, за които първите писмени творби на славянски език са основата на тяхната литература“.

Той потвърждава изказаното от големия италиански славист проф. Рикардо Пикио становище за международното значение на старославянския литургичен език.

Папа Йоан Павел II открива значимостта и изказва уважение към още един елемент в Кирило-Методиевото дело, който понякога е подценяван и у нас – присъствието на старогръцката култура в него:

„Светите братя от Солун изтъкват приноса на древната гръцка култура“.

Това въвеждане на гръцкото антично наследство в културния живот на Европа, макар не толкова интензивно и мащабно, става преди Италианския ренесанс. Подобно обобщение е направено от големия български писател и мислител Стефан Гечев:

„Славянският Ренесанс трябва да започва летоброенето си от момента, когато Кирил и Методий са отстояли в Рим равнопоставеността на сла-

вянския език като четвърти и с това са нарушили една от най-каноничните – езиковата норма за триезичието на богослужението... По нашите земи античността никога не е изчезвала. Само паметта за нея се е свивала. Аристотел е изучаван и канонизиран и в Средните векове. Източното православие и специално Магнаурската школа е познавала античните истории и класиката на Елада“.

При гостуването си в България през май 2002 г. в Националния дворец на културата папа Йоан Павел II нарече 24 май „ПРАЗНИК НА БЪЛГАРСКИТЕ БУКВИ“, с което потвърди историческата роля на България като рождено място на кирилицата и като център на нейното разпространение.

Едно изключително бъдеще, което папа Йоан Павел II отрежда на делото на двамата братя, е водещата според него роля на техния тип евангелизация. Той нарича този тип „инкултурация“ и това всъщност е напомняне, че съвременната евангелизация следва да внесе християнството дълбоко в местната култура с нейния език и че тя трябва да е едно-

временно просвещение, както Кирило-Методиевото дело е внасяне на нова най-човечна вяра, съчетана с огромна просветителска дейност.

Към последиците от енциликите на папа Йоан Павел II следва да добавим начина на честването на 1150-годишнината от великоморавската мисия на Светите братя Кирил и Методий в чешкото село Велехрад и в словашки град Нитра. Както ни информира радио Ватикана в емисията си от 7 септември 2013 г., папските представители са говорили за общоцивилизационната значимост на делото на Кирил и Методий, без да въвеждат дискуссионен елемент.

Оценките на папа Йоан Павел II за солунските братя като предшественици на икуменизма и за актуалното значение на осъществената от тях инкултурация представляват най-високи квалификации, неизказвани досега от други автори. Двата му текста имат и значението на една протегната ръка от страна на католическата култура към православната за по-голямо сближаване и взаимно обогатяване.

На 27 април 2014 г.
Ватикана канонизира
папа Йоан Павел II
за светец.

Гробът на Йоан Павел II в базиликата „Св. Петър“ в Рим

Мир за хората с добра воля

Прощално слово към българския народ

Монсеньор Анджело Ронкали, архиепископ Месемврийски,
31 декември 1934 г.

Скъпи мои братя!

Това е десетото поред Рождество, което чествам заедно с вас. И последното. Ако кажа, че сърцето ми не страда, заде-то ви напускам и оставям за винаги, ще излъжа в лицето на Бога. Но се налага да дам път на дисциплината на духа пред основанията на сърцето. Всички на тази земя сме богомолци и странници. И се срещаме едни с други по разните пътища: обикваме се взаимно, а после следва раздяла, после следва да се отделим едни от други и всеки да поеме по своя път към Рая – нашето същинско отечество, където един ден ще се срещнем всички и ще познаем вечното щастие.

Радостен съм, скъпи мои български братя, че заминаването ми от тази драгоценна българска земя, на която прекарах десет години с душа, препълнена с Божията благословия, съвпада с предстоящия празник на Рождество и че мога да отнеса от Светата литургия поздрава, който оставям на вас и който бих искал винаги да пазите като спомен за пребиваването ми сред вас: **Мир за хората с добра воля** (*Pax hominibus bonae voluntatis*).

Поздравявам ви, братя, с тия думи: мир, мир. С тия думи ангелите са възвестили Рождеството във Витлеем, с тях са отправили поздрав за новата история на човечеството. Изпратен сред вас от Светия Отец – представляващия на земята Онзи, когото с пълно основание наричаме в днешната литургия *Principes pacis*, или княз на мира, а именно нашия Господ Бог Иисус Христос – какво друго да бъда, ако не *bonus homo pacificus*: човек, който, без да прехвърля границите на своите духовнически и религиозни правомощия, и отвъд всяка умисъл с политически подбуди, отвъд всяка земна суета, се тревожи единствено да принася в полза на мира – във всякакъв смисъл и във всичките му проявления: кой друг да бъда, ако не този човек? Такъв исках да бъда, с Божия помощ, сред вас и за вас: преди всичко смирен и миролюбив, твърд в намерението за дискретност и благоразумие, с вяра в умереността за всички дела; също така великодушен и снизходителен, милосърднен към всички, в духа на Евангелието, където

е писано: *Ignem veni mittere in terram*: огън дойдох да хвърля на земята (Лук. 12:49) и още: *Beati mites quoniam possidebunt terram*: блажени кротките, защото те ще наследят земята (Мат. 5:3). Знайте, скъпи мои братя, че това е пътят: последвайте го още днес, в озарение от Витлеем, в приятната тъга на разлуката, и винаги го следвайте. Мирът! Помирение на душата в Бог, вяност към свещените задължения на християнското семейство, отчуждение от вина и прегрешения, съзнателно милосърдие и състрадание, любов към тайнствата, изучаване на религиозната истина с плам на апостоли за слава на царството на Н. Г. Иисус Христос. А сетне: мир в обществените отношения, в семейството, в разните проявления на личния и обществен живот.

В тази връзка нека ви кажа, че с радост винаги съм установявал как католиците в България са винаги отворени към помирение – как умеят да помиряват и да търсят единението във всяко събитие, било то тъжно или радостно, да удвояват любовта и религиозната си вяра както към обичното си отечество, така и към институциите, които го управляват. О, братя мои, все така обичайте родината си. Не допускайте да ви мамят с лъжовности, с неща, които са извън Евангелието. Всичко смущаващо спокойствието на домашния, гражданския, националния порядък – а мирът е тъкмо в този порядък – е илюзия и огорчение. Може да доведе до благонадеждност само мнима; истинското, същинското богатство, същинският напредък – никога не са мними. Добре съзнавам, че животът на нациите е бурен навсякъде по света: условията, в които днес съществува светът, са ужасни и заплашителни. Нека останем верни на мира, който дойде от Витлеем – на Христовия мир. Нека не липсва добра воля (*bona voluntas*), за която пеят ангелите. Чрез нея Бог всичко дава, на всичко откликва. Всеки от нас носи своя кръст. Когато ни натежи, духът на мира, на кротостта и смирението, който храним в душата си, ще ни изправи победоносни и ще ни изведе до още по-сигурни победи, до най-съкровена и драгоценна утеха. Що се отна-

На 27 април 2014 г.
Ватикана канонизира
папа Йоан XXIII
за светец.

ся до мен, в края на мисията ми сред вас ви казвам: винаги ще благославям Господ, за дето ме срещна с вас, скъпи мои български братя; благодаря, че ми даде възможност да служа за благо на душите ви, да изградя и съхраня дълбоко уважение към вас и хубавата ви страна. Бог ме дари с благодат тъй, че ни един облак и за момент дори, и в дни на съмнения и несигурности дори, не успя да възмути спокойната ведрина на престома ми сред вас. Искам още да споделя – тук, пред Светия олтар – че от българския народ – и от властимащи, най-висшестоящи представители, и от обикновените хора – видях и усетих само уважение, любезност, обич: за това, което получих, винаги ще бъда радостен да давам най-възхваляващи свидетелства, където и да отида, с когото и да говоря. Скъпото добро, което съумях да направя, изпълнявайки апостолическата си мисия, е вече записано в книгата на живота. Надявам се да зърна плодове на стореното в последния си ден и то да ми донесе вечна утеха.

Моля, братя, да простите пропуските, моите лични недостатъци, да ми простите, че не съумях да сторя повече поради небрежност, простете, ако неволно съм наскърбил някого или ако съм бил несправедлив – моля за прошка, скъпи братя. Човек съм и аз като вас.

През изминалите десет години често бях посредник на милосърдието на Светия Отец в разбулването на явни и не-явни мерзости, в приноса към величави дела, към духовно извисяване и състрадание. Но от милионите и милиони нищо не ме докосна. От вас си тръгвам беден. Беден и щастлив, че съм дал всичко от себе си и оставям даденото тук. А за бъдещето – за него Божието провидение ще се погрижи. Ще се погрижи за мен и за моите скъпи братя – ще се погрижи за вас. Нека имаме вяра в Провидението. То винаги ни закриля и ни обича с майчина обич.

Из книгата на Кирил Карталов „Монсеньор Ронкали“. София, Комунигас, 2013. Същата година е издадена и в Италия.

Борис Христов като Филип II в операта „Дон Карлос“ от Джузепе Верди

Етичен кодекс Тържествена сесия за енцикликата „Мир на света“ на папа Йоан XXIII

На 5 декември 2013 г. в Големия салон на Българската академия на науките се състоя тържествена сесия, посветена на 50-годишнината от прогласяването на енцикликата „Мир на света“ от папа Йоан XXIII – монсеньор Анджело Ронкали.

Слово при откриването произнесе заместник-председателят на БАН чл.-кор. Николай Милошев. Прочетено бе приветствие от името на Председателя на 42-ото Народно събрание Михаил Миков. Конференцията поздравиха Негово Високопреосвещенство монсеньор Янош Болонек, апостолически нунций на Светия престол в София и Камило Дзуколи, посланик на Малтийския орден в София.

Въведение към темата направи д-р Кирил Карталов от Миланския университет, кореспондент на Папския съвет за исторически науки. Той подчерта действеното миротворство на Българския папа – неговата крупна заслуга е намесата в преодоляването на Карибската криза през 1961 г., когато светът е изправен пред опасността от ядрена война.

В подкрепа на това бяха прочетени откъси от Енцикликата – единствен по рода си документ.

Пространно слово с тълкуване на забележителното папско послание като транснационален етичен кодекс изнесе Марио Този – секретар на Папския съвет за справедливост и мир, известен учен и философ.

Настоящият глава на Римокатолическата църква папа Франциск подкрепя твърденията на своя велик предшественик.

Анджело Ронкали и цар Борис III, Пловдив (1927)

Ел Греко. „Автопортрет“

Гъркът от Толедо

Художникът Ел Греко и християнските ценности

Последен вик, роден за по-велико време,
далече от отровния успех чудатата му дарба
ще буди възхищение, но няма да ѝ подражават.
Живот и четка Крит му подари,
Толедо – по-добра родина, дете
ще завоюва вечност чрез смъртта си.

Епитафия за Ел Греко
от испанския поет
Луис де Гонгора (1561–1627)

Световноизвестният художник Доменико Теотокопулос, наречен според произхода си Ел Греко (Гъркът), е роден през 1541 г. във Фиделио, близо до столицата на о-в Крит Кандия. Неговото семейство принадлежи към хилядите византийски емигранти, които след завладяването на Константинопол от кръстоносците, а след това от османците, напущат родината си и се заселват в съседните земи. Сред тях има много художници, които навлизат чрез изкуството си в чуждата култура, особено през XVI век.

Във Венеция, където Ел Греко пристига през 1556 г., той намира напрегнат, ярък, мащабен художествен живот. Става ученик на великия Тициан, като впоследствие черпи щедро от него.

През 1570 г., минавайки през Парма, се отправя за Рим, където престоява пет години. Там завоюва голяма известност и признание. Рисува много портрети. Разработва поредица евангелски сюжети: „Изгонване на търговците от храма“ (тук е подписан с пълното си име като „Доменико Теотокопулос – критянин“), „Изцелението на слепия“, „Христос при Мария и Марта“, „Благовещение“ и много други. Заявява самоуверено, че великият Микеланджело всъщност не е можел да рисува...

Сетне неочаквано той заминава за Испания. Заселва се за постоянно в древната столица Толедо, където общува с мнозина свои сънародници. Живее в пълен разкош – наема музиканти да му свирят, докато обядва или вечеря. Заживява с хубавицата Йеронима де лас Куевас, от която има син Хорхе – по-късно негов ученик и помощник. Работи извънредно дейно и плодотворно – за 40 години създава стотици картини. Прави десетки потрети на Св. Франциск Асизки.

Умира на 7 април 1614 г. на 73-годишна възраст. Тържествено е погребан в гробница под олтара на манастира „Санто Доминго“.

Няма друг подобен случай за взаимна обич между художника и града, в който е творил, каквото има между Ел Греко и Толедо.

ЮНЕСКО

Бележити годишнини, 2014

400 години от смъртта на Доменико Теотокопулос (известен като Ел Греко – „Гъркът“ – художник, скулптор и архитект). По предложение на Гърция и Испания.

Повишен рейтинг

УниБИТ е признат за най-модерния български университет

Университетът по библиотекознание и информационни технологии в София е сред най-модерните висши учебни заведения в България.

Според проучване на Европейското общество за защита правата на човека УниБИТ заема четвърто място по престижност. На първо място е Медицинският университет в София. След него е Пловдивският университет „Паисий Хилендарски“, следван от Университета по национално и световно стопанство.

Петото място се дели от Американския университет в Благоевград, Националната художествена академия „Николай Павлович“, Музикалната академия „Панчо Владигеров“ и Националната академия за театрално и филмово изкуство.

В изследването са включени всичките 51 легитимни висши

учебни заведения в страната. Те са класирани въз основа на мониторинг и проведени анкети от февруари 2013 г. до януари 2014 г. Използвани са обективни критерии, прилагани от Националната агенция за оценяване и акредитация.

Университетите са класирани по повече от 60 показателя: приравнен среден брой на научни степени доктори на науките и доктори; брой на завършили студенти, продължаващи за повишаване на научно-образователната си степен; брой на чуждестранните студенти; приложимост на получените знания в реална обществена среда; материална база; условия за обучение и др.

УниБИТ е получил оценка 9,45 от максимален брой 10 точки.

Като негова основна характеристика в проучването е по-

сочено интензивното му развитие. Това го определя и като най-модерния български университет.

Като положителни отличителни постижения се посочват въведените нови форми на обучение, специалностите, синхронизирани със сродни специалности в престижни световни университети като Оксфорд (Великобритания) и Бъркли (САЩ).

За престижа и авторитета на университета допринася и постоянният позитивен диалог между академичното ръководство и студентите.

Неговият престиж се гради и върху изключително ефективната работа на Докторантското училище, в което се обучават и много чуждестранни граждани.

По материали
от в. „Телеграф“

В УниБИТ се съхранява патронната икона на катедралата „Св. Александър Невски“ от времето, когато храмът е бил посветен на славянските апостоли

Международно признание

На 5 март 2014 г. проф. д.педаг.н. Александра Куманова бе избрана в Президиума на секция „Библиотекознание“ на Международната академия по информатизация (МАИ). На годишното събрание, посветено на 20-годишния юбилей на секцията, тя произнесе академично слово.

На 27 декември 2013 г. проф. Александра Куманова бе избрана за член на Международната академия по информатизация.

На 19 декември 2012 г. проф. Александра Куманова бе избрана за член на Санкт-Петербургската Арктическа академия на науките (секция „Информационни технологии“).

На снимката: (в средата) президентът на МАИ В. Н. Наботников и президентът на секция „Библиотекознание“ Ю. Н. Столяров; зад тях акад. В. К. Ключев – вицепрезидент на секция „Библиотекознание“, на първия ред проф. А. Куманова.

Наше общо богатство

Послание на ЮНЕСКО

ЮНЕСКО празнува Международния ден на книгата и авторското право на 23 април за 13-а поредна година. Държавите, членуващи в ЮНЕСКО, празнуват Деня на книгата, защото осъзнават силата, която ни дават книгите, и тяхната роля да разпространяват културата и мечтите на хората за по-добро бъдеще.

Този ден ни дава възможност заедно да се замислим върху подобряването на пътищата за разпръскване на културата на писаното слово и осигуряването на възможност за достъп до нея на всеки един – мъже, жени, деца, осигуряване на достъп до образователни програми и подкрепа в издаването на книги, на книжарниците, библиотеките и училищата. Книгите са нашите съюзници

в разпространяването на образованието, науката, културата и информацията по света.

Банкок (столицата на Тайланд) е избрана за „Световна книжна столица за 2013 г.“, защото ЮНЕСКО признава постиженията на нейните програми за промотиране на четенето сред младите хора и непривигирированите групи от обществото.

Промотирането на четенето сред всички слоеве е и в основата на нашите колективни усилия да стимулираме разнообразието, да защитаваме интелектуалната собственост и разумния достъп до книжовните съкровища.

ЮНЕСКО се включва в тези дейности в духа на Конвенцията за защита и промотиране на разнообразието

на културните постижения, заедно с нашите партньори – Международната издателска асоциация (International Publishers Association), Международната федерация на книготърговците (International Booksellers' Federation), ИФЛА (International Federation of Library Associations) и други институции.

Този ден също изисква от нас да се обърнем към промените, които настъпват с книгите, и да се водим от нематериалните ценности. Дигиталните книги предоставят нови възможности за достъп до знание, за намаляване на цените и за бързото им разпространение по целия свят.

Традиционните книги все още са актуални: безотказни, преносими и устояващи на изпитанията на времето. Всички форми на книгите дават своя ценен принос към образованието и разпространението на културата и информацията. Разнообразието от книги и статии е извор на знания и ние трябва да го подкрепим чрез подходящи обществени политики. Книгоразнообразието е нашето общо богатство, което прави книгите много повече от физически обект, защото те са най-прекрасните ни изобретения за споделяне на идеи извън границите на пространството и времето.

Плакат – първа награда за 2013 г. Худ. Александър Сапунджиев

От възрожденско потекло

Предложения за закрила от ЮНЕСКО

Междуправителственият комитет за нематериално културно наследство на ЮНЕСКО чрез доклад от съответното жури за съответната листа определя новите вписвания в листата на Световната културна общност. Експерти от Института за фолклористика с Етнографски музей на БАН предложиха шест нови кандидатури за България.

ЧИТАЛИЩЕТО

Единствена по рода си обществена институция с учебно-просветителски функции и самодейност. В него има библиотека, любителски школи по музика, танци, спорт, чужди езици, театър, литературни четения, отбелязване на обществено значими събития за селището и официални празници. Първите подобни форми на народна самодейност възникват през 1856 г. в Свищов, Лом и Шумен. По време на Българското възраждане има над 130 читалища. Броят на регистрираните читалища понастоящем е 3417.

Национален фолклорен събор – „Копривщица“

Свиква се на всеки 5 години в местността „Войводенец“ край град Копривщица. В първото му издание през 1965 г. участват над 4000 певци и фолклорни състави. Предварително се провеждат местни събори за излъчване на участниците в големия събор.

Международен фестивал на маскарадните игри „Сурва“ в Перник

Най-голямата на Балканите изява на традиционни народни игри и обичаи с маски, която представя образци на древна ергенска обредност. Участват около 5000 души в над 90 мас-

карадни групи от всички етнографски райони на България и гости от Европа, Азия и Африка. Става през януари всяка година.

Неделински двуглас

Единствено по рода си пее-не от град Неделино край Златоград, което се изпълнява по двойки.

Пееенето в Долен и Сатовча

Характерно единствено за района на двете села в Западните Родопи.

Чипровски килими

Вид ръчно изработвани изделия с две еднакви лица от памук и вълна. Основните му цветове са жълт, кафяв, червен, син и зелен. Започват да се тъкат през XVII в. в град Чипровци, Северозападна България.

Първи в Листата са вписани Бистришките певици и нестинарството от Странджа.

Борис Христов в ролята на Пимен от операта „Борис Годунов“

Съкровищница

Британската библиотека в Лондон – втора след Конгресната библиотека

Точно в центъра на галерията „Съкровища на Британската библиотека“, в нейната постоянна изложба са експонирани три съкровища от българското землище – Четвероевангелието на цар Иван Александър от 1355–1356 г., Видинското четвероевангелие от същото време и Четвероевангелието от 1354 г. на сярския митрополит Яков, от днешния Серес в Егейска Македония. Малко са народите, които имат представени тук свои експонати – редом с Великата харта на свободите (Магна Харта) от 1215 г., с Диамантената Сутра от Китай (868 г.), Бристолския псалтир от XI век и еврейската реликва Златна Хагана. Тук няма да видите нищо от страни като Русия или Съединените щати например.

Британската библиотека (British Library) със сбирката си от над 150 млн. единици, включващи над 27 млн. книги, е смятана за втора по големина в света след Библиотеката на Конгреса в САЩ (138 млн. единици, но... 30 млн. книги!). Тя се отделя от Британския музей в самостоятелно учреждение едва през 1973 г., 220 години след основаването им, като приема фондовете на още няколко лондонски библиотеки плюс фонда на Патентното бюро, а по-късно и звукозаписните и видеофондовете.

През 1982 г. започва строителството на новата, проектирана специално за целта сграда, продължило 16 години. Поради което откритата на 25 юни 1998 г. нова сграда на Британската библиотека англичаните се шегували, че „според оптимистите сградата щяла да бъде открита от новия крал Уилям V (синът на принцеса Даяна), а според скептиците при откриването ѝ Великобритания вече нямало да бъде монархия“.

Но за сметка на проточилото се строителство, новата шестетажна сграда е с уникална архитектура и прекрасно се вписва в панорамата на съседните сгради на Сент Панкрас и Кингс Крос. В нея на площ от 100 000 кв.м има 11 специализирани читални с над 1200 читателски места. В тези читални само стелажите със справочна литература могат да се наредят на разстояние от 23 км. Ежегодно библиотечният фонд се увеличава с близо 3 млн. заглавия на всички съществуващи в света езици, което означава още 11 км нови рафтове. Библиотеката и галериите ѝ са достъпни за всички, седем дни в седмицата. По британска традиция – безплатно. Няма задължителен членски внос, не се плаща за читателска карта...

Никола Филипов,
Лондон

Ел Греко. „Възкресение Христово“

Никос Казандзакис

Рапорт пред Ел Греко

Веднъж отидох в твоята къща в Толедо да видя и аз светците ти, апостолите ти, благородниците, които си нарисувал, как си ги облекчил от бремето на плътта и си ги подготвил да се превърнат в пламъци; не съм виждал никога по-пламтящи пламъци; така се побеждава плътта, помислих си аз, така се спасяват от разтление не пръстените тези наши крака и ръце и русите или черните ни коси, а скъпоценната същност, която се бори в този кожен мях, която едни наричат душа, а други я наричат пламък.

Ако ти носеше още плътта си, щях да ти донеса прясно сирене, мед и портокали като армаган от Крит; и щях да доведа изкусния свирач на лира Харидимис, с босилек на ухото, да ти изпее матинадите, които си обичал...

Ти си живеел като благородник. Ти си бил благородник. Пилеел си, презирайки благоразумието, всичко, каквото си печелел чрез изкуството си; приятели и врагове те укорявали: за какво са ти двайсет и четирите стаи в къщата ти, за какво са ти музикантите, защо не нарамиш иконите си и да обикаляш по черкви и манастири да продаваш?

„Откъде дойде, защо дойде в Толедо, кой си ти?“ – питали те съдиите. „Не съм длъжен да отговоря – прекъсвал си ги ти, – няма да отговоря!“ Но когато те те насилвали, написал си с големи букви името си на картината, а отдолу, с подчертана гордост, титлата си: КРИТЯНИН.

Българският Еразъм

Акад. Никола Михов

и неговият принос в библиографията

Анжела Кенън – Конгресна библиотека на САЩ

„Никола Михов е Българският Еразъм“ – заглавие на очерк в сп. „Свободна България“, кн. 7 от 1947 г. (на английски език). Международното издание по библиография „South East European“ отпечата в своя брой 13 от юли 2012 г. студията на Анжела Кенън – референт-специалист в Отдела за България и Русия от Европейския отдел на Конгресната библиотека във Вашингтон. Преди известно време тя прекарва няколкомесечна специализация у нас с цел да проучи архивни материали за българската библиография. Насочена е към наследството на Никола Михов от Доналд В. Крумвел, Хелън Съливан и Мери Стюарт от Университета в Илинойс. В пространната библиография към изследването ѝ са посочени трудовете на много български учени.

De visu

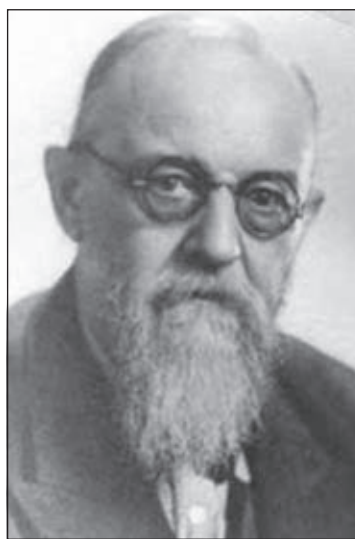
Библиографският метод на Никола Михов

Методът на Никола Михов за съставяне на библиография е добре документиран от самия него. Във въведението на всяка от неговите библиографии той представя не само обосновката за нея, но и обсега на включения материал. Никога не пропуска да отбележи кои западни библиотеки е ползвал, като отбелязва и кои от техните специални колекции съдържат ценни материали. Тези подробни и ерудирани въведения са Миховият знак за високо качество. Може би най-забележителният принцип за добра библиография, към който Михов непоколебимо се придържа, е принципът за описание DE VISU, сиреч необходимостта да се изследва от първа ръка всяка тема, включена в библиографията, като никога да не се ползва само общоприето цитиране от втора ръка. Михов придава особено значение на това правило във всяка своя библиография.

Защо е толкова съществен принципът на описанието ДЕ ВИЗУ?

На първо място, той спомага да се потвърди, че библиографските цитати са осигурени с акуратност и точност. Ако един библиограф лично изследва някой труд, той би отбелязвал коректно библиографските детайли и би предотвратявал разпространяването на неточна информация от несигурни вторични цитати.

На второ място, той би възприл непрестанното повтаряне

Акад. Никола Михов

на недостоверни сведения по теми, които никога не са публикувани, а се основават просто на издателска реклама.

На трето място – и това е най-важно за Михов – това е най-добрият начин да се определи дали дадена тема е подходяща за включване в подбрана библиография. Той винаги изследва даден труд изцяло, не само заглавните му страници или приписките в него, с пряко опознаване на съдържанието му. А как другояче би могъл един добросъвестен библиограф да бъде препоръчван на останалите специалисти и неспециалисти?

Библиографиите на Михов са по естеството си избирателни, а не изчерпателни изобщо. Той изследва не повече от една тема, като избира коя именно да включи в своите компилации.

Особено впечатляващ пример за това е подчертан от издателите на втория Zeitschrift за Михов. Те твърдят въз основа на 25-годишен опит, че при съставянето на 4-томната библиография „Български източници за историята на Турция и България“ Михов проучва приблизително 75 000 тома, от които той подбира само 1585. Но тази селекция е извън основните включвания.

Ученият Михов е твърде заинтересован относно стойността на отделните източници, цитирани в неговите библиографии, и дали тези библиографии са равностойни за препоръчване. Поради прецизността на библиографския метод на Михов и научната му добросъвестност, неговите трудове са авторитетни. Български учени твърдят:

„Онова, което е цитирано от Михов, заслужава пълно доверие, а ако някой източник не е включен в негов труд, следователно той е вторичен или

не заслужава вниманието на изследователите.“

Самият Михов, преди да цитира някой труд в своя библиография, също предава библиографски сведения за неговия автор и се опитва да определи до каква степен може да му се има доверие. Само след подробно проучване на автора и неговите източници Михов отсъжда дали дадена работа може да бъде цитирана.

Успоредно с описанието ДЕ ВИЗУ е цитирането с най-висока прецизност. Михов записва библиографската информация в своите бележници, включая най-подробни цитати за отделни части от изследваната тема, които съдържат съответни сведения. Той не представя дадена работа или я оставя за ползване, ако е неуместна. Анотира изследването по съдържание, често добавяйки интересни факти, извлечени от текста, и скрупулъзно цитира номерацията на страниците. Във всяка своя библиография съсредоточено проследява типографските грешки, за да осигури нейната крайна версия като възможно най-акуратна.

Многобройни бележници, работни бележки и ръкописи на Никола Михов се съхраняват в Българския исторически архив при Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ в София. По-нататъшното проучване на тези материали ще хвърли повече светлина върху неговия педантично точен изследователски метод.

Защо библиографията е толкова важна за Михов?

Той вярва, че референтните книги са съществени за научната работа, и окуражава българските учени и библиофили да създават подобни книги. Подкрепя това свое убеждение със статистически данни относно размера на референтни колекции в най-големите европейски библиотеки, които самият той е посетил при своите изследвания. Подчертава, че примерно в началото на 40-те години на XX в. само Британската библиотека съдържа повече от 20 000 тома в своята колекция и се очаква български учени и библиолози да ги проучват в бъдеще.

Наследството на Никола Михов изследва задълбочено проф. д-р Донка Правдомирова от УНИБИТ в подготовката на научна монография за него.

Истински европеец

В начале бе Шишманов

Михаил Арnaudов

Мъже като Шишманова – с тоя такт в дружбата, с тая сериозност пред големите въпроси на деня и това безкористие при изпълнение на дълга не могат да се нарекат правило – поне у нас, гдето е тъй слабо развито, на взаимност и гдето вирее такъв опустошителен егоизъм, такава убийствена хладина в личните отношения.

Четиридесетгодишната обществена, научна и преподавателска дейност на Шишманова, сгрявана от неизменна ревност за интелектуалния напредък и всестранното преуспяване на българския народ, е дълъг низ от почини, от подтици, позиви и проповеди, в които проличава неизтощима воля, непоколебима готовност да се работи до последен дъх.

Впил възхитен поглед в героите и мъчениците на нашето Възраждане (и какви герои, какви мъченици за идеята знае нашият XIX век!), той подхранва съкровената мечта да бъде техен продължител в нови дни, за да настъпи чрез задружен труд ерата на едно второ, по-вдълбочено в културните и националните си домогвания възраждане, за да се приобщи българския народ не само външно-исторически, но и вътрешно-еволюционно към напредналите, творчески проявилите се народи.

Като учен и педагог, като администратор и писател Шишманов е показвал жив усет за върховните усилия на племето ни да надхвърли своята ограниченост и да повиси своята индивидуалност до степен да бъде двигател и на общия човешки прогрес, да заслужи вниманието и уважението на другите народи. Сам той, надарен с такива редки качества, е залагал много за разгъване на силите, за разцвет на талантите, за тоя благороден устрем към строителство във всички области на живота и мисълта. Трудно е да се очертае в кратко време какво дължи нашето образователно дело, нашата наука и нашето художествено възпитание на този бележит човек, чието дело ще остави следи в съзнанието на грядущите поколения.

Той бе преди всичко учен, роден за учен. Науката бе за него не само едничката възможна професия по сърце, по скрити диспозиции, но и същинска религия на ума, но и предмет на възторжено, пламенно увлечение. С науката той не свързваше никаква досада, никаква умора; към нея той пристъпваше не като към наложено отвън, от необходимостта на пример да чете лекции в университета, занятие, а като към тържествено и доброволно жертвоприношение. И ако за служба Богу или за участие

в една религиозна мистерия се изисква – според древните – очищение, девственост, посвещение, изисква се комплекс състояния на духа, означаван с термина „чистота“, вярно е, че и научните занятия, диренето на истината, решаването на тъмни и неразгадани въпроси предполага подобна чистота на помислите, на копнението.

Шишманов бе изпълнен от култ към науката, вярваше в нея, в нейните спасителни истини, в нейната морална сила, в нейната способност да облагородява отделни личности и цери общества. Той бе избрал за своя специалност литературата и фолклора; и в своите издирвания влагаше не само строги, положителни методи на разума, критицизма на един добре школуван историк-социолог, но и жарта на един мечтател. Той работи над съчиненията си като истински поет, знаеше възторзите и тревогите на зачатиего, знаеше тежките съмнения или потаената радост при всяко откритие.

А той бе открил в своята област толкова много!

Минал през дългата школа на западните литератури, които преподаваше с такава вещина и с такъв ентузиазъм на студентите си; изучил отблизо насоките на италианския Ренесанс, на френския класицизъм и на англо-германския хуманитарен идеализъм; опивал духа си над произведенията на Петрарка, на Расина, на Шекспира, на Русо, на Гьоте, той бе почерпил директиви за проучване и на нашето литературно и национално възраждане <...>

Въздавайки право както на легалните ни възрожденски борци, така и на революционерите, той искаше да разбере избраните от тях пътища, средствата им за борба, постигнатите резултати като една обективна и субективна необходимост: необходимост на историческите условия, необходимост на темпераментите или идеологиите.

И колко много дължи на Шишманова науката ни за това национално развитие, богато с бляскави имена и ценни за народа ни нравствени и културни импулси! Отличен специалист, благороден патриот във всички фибри на сърцето си и романтик в одухотворяването на миналото, Шишманов ни остави в своите многобройни

проучвания върху българското Възраждане едно монументално дело, което ще учудва бъдните поколения. Рудницата на народното битие, съкровищницата на добродетели и енергии, които напътват дедите ни към обетованото царство на свободата и духовното възземане, е направена по тоя начин достъпна за всички и на другите им остава да продължат и доизградят захванатата с такъв сигурен замах, по такъв дълбоко обмислен план сграда <...>

Нашата родина има една граматна неписана словесност, една неизчерпаема традиция от песни и саги, от обреди и обичаи, един лес от магически въззрения и религиозни представи, в които – доколкото това е записано и описано – лъхти душата, наивната философия, поетическата фантазия на българина. Шишманов идва като един от първите да внесе светлина в тоя хаос на мита, на преданието, на простодушната и гениална в основата си фабулистика и става родоначалник на тъй плодовитите фолклорни и демопсихологични студии. Служейки си умело с една широкa сравнителна метода, той успява да проследи до техния първоизвор и тяхното реално значение редица мотиви и културно-исторически документи не само на българския, но и на целия балкански фолклор. Основава прочутия „Сборник за народни умотворения“, издаван от Министерството на просветата и после от Българската академия на науките.

Както Шишманов признава сам в една своя реч, бидейки фанатичен поклонник на българския национален гений и вярвайки дълбоко в културо-способността на българина и на мисията, за която той е повикан, може би, да играе още веднъж в историята на човечеството, той насърчава работниците по просветата, изпраща в чужбина на специализация млади и даровити учители, писатели, художници – и оптимизмът му биде наистина напълно оправдан <...>

България не ще забрави никога своя достоен син, издигнал престижа на науката ѝ, начертал нови идеали за младежта ѝ и укрепил основите на нейното културно преуспяване.

Слово, произнесено при погребението на проф. Иван Шишманов, 10 юли 1928 г.

Борис Христов като Доситей в операта „Борис Годунов“

Черква и читалище

Към първообраза на днешното гражданско общество

„В годината на 1869 на 8 иуния, подписаните, събрахме се в общата стая на църквата „Св. Никола“, за да турим в действие мисълта си за съставяне на едно читалище в града ни Търново. Заседанието се отвори с едно кратко словце, произнесено от г-на Д. П. Иванова, което обемаше целта и ползата, която принасят читалищата, тяхното появяване и разпространение в отечеството ни, плодът, който са принесли отчасти на народа ни, пораждането на идеята за съставяне на читалище в града ни, пречките, които се появяват в началото на таквизи общоползни предприятия, за да се увенчае с успех всяко общо дело и братска любов, защото без тях нищо не става.“

За пръв председател е избран Димитър П. Иванов, подпредседател Н. Д. Смилов, за касиери Джорджо Момчев и Анастас Симеонов, за писари Стефан Михов и Петър П. Димов.

Първоначално сбирките на новооснованото читалище се съществявали в общата стая на училището към черквата „Св. Николай“, която била за всичко – читалня, библиотека, заседателна. Второто заседание се провежда на 22 юли 1869 г. и на него присъстват 80 души. Те потвърждават избора, приемат правилник и устав. За библиотекар е избран двадесетгодишният Васил Петров, който заема длъжността до 21 юни 1870 г., след него е избран Н. Я. Златев, а по-късно – Давид Тулешков.

През годината, в която читалището е в църквата, се открива неделно училище, в което *„да се учат да четат и смятат калфите и чираците“* – отначало с 50, а след това със 100 ученици; събират се фолклорни материали, като се изпращат писма до околните села как да се записват приказки, поговорки, легенди, песни и др. Един от първите се отзовава даскал Бачо Киро Петров от Бяла черква; поставя се начало на читалищна библиотека; развива се театрална дейност, като се представя пиесата „Многострадална Геновева“; изнасят се лекции.

Разискват се теми от светски научен характер – по въпроси на естествознанието, физиологията на човека и др.

Евгения Д. Кисимова подарява 368 книжки от 12 заглавия. По нейна инициатива се създава „Женска община“. От енорията в нея участват Тодорица Кръстева, Ламбрини Димитрова, Ламбуша Чаова.

Тук съзряват идеите на новото време, без да противоречат на религиозната нагласа на търновци. Показателна за тази съотносимост на религиозното и светското е летописната бележка на свещ. Димитър Чухов:

„1-ий март 1870 реши са въпроса черковний, същия месец на 14-15 почнаха да представляват „Геновева“.“

В сакралното пространство на храма „Св. Николай“ през 1879 г. завършва заседанието на Учредителното Велико народно събрание, което приема Търновската конституция – една от най-демократичните за времето си конституции в Европа.

Ел Греко. „Св. евангелист Лука“

Дряново Народно читалище „Развитие“ Устав на библиотеката (1910)

Чл. 1. В град Дряново се основава градска библиотека под название „Развитие“.

Чл. 2. Целта на библиотеката е умствено и нравствено развитие на членовете и гражданите.

Чл. 3. Като средства за постигане целта на библиотеката са: доброволните пожертвувания, месечни вноски на членовете, помощ от градския съвет, визитни постъпления, даване на театър, литературни вечеринки и други, които не повреждат целта на библиотеката.

Чл. 4. Библиотеката има неопределено число членове, без разлика на пол, възраст и народност.

Чл. 5. Членовете на библиотеката се делят на почетни и действителни.

Чл. 6. Действителни членове могат да бъдат всички граждани, които при записването си внесат какви годещи помощи и всекиму сечено плащат по 50 стотинки.

Чл. 7. Почетни членове биват всички лица, които по заслугите си заслужават това и помагат на библиотеката със сума не по-малка от 50 лева.

Чл. 8. Библиотеката се управлява от едно петчленно настоятелство, а именно: председател, подпредседател, секретар, библиотекар и касиер, което се избира по явно гласоподаване от действителните членове на библиотеката за 6 месеца.

Чл. 9. Длъжността на председателя е да бди за точното изпълнение на Устава, да открива и закрива заседанията и държи печата, който приляга гдето трябва. В отсъствие на председателя същата длъжност заема подпредседателя. Касиера води паричната част на библиотеката и е отговорен за това. Библиотекаря е длъжен да нарежда редовно и удобно книгите, да се грижи за тяхното навременно завръщане и въобще за добрия ред в завеждането на библиотеката. Той е отговорен въобще във всичко по библиотеката.

Чл. 10. Печата на библиотеката е елипсовиден, на който във венца наоколо отгоре е написано „Градска библиотека“, в средата надпис „Развитие“, отдолу наоколо във венец „гр. Дряново“.

Чл. 11. Библиотеката и книжата ѝ се управляват по особен правилник, изработен от членовете на библиотеката.

Чл. 12. Настоящият устав може да бъде изменен по желанието на 2/3 от действителните членове, освен целта.

Забележка. Настоятелството се сменява и по-рано от срока, ако половината от членовете на библиотеката пожелаят това чрез тайно гласуване.

Из юбилейния сборник „140 години читалище „Развитие“ – Дряново (1869-2009)“. Дряново, Развитие, 2009.

Белочерковският Христос

Ценности в библиотеката на търновското читалище „Надежда“

Д-р Иван Александров

Д-р Иван Александров

*Рода от простота да извежда
/ и да го подканя към наука. /
Нека му Бог даде добър успех и
сполука, / която аз твърде желя,
/ дете съм отдолу накрая.
К. Петрович, 1870“*

Първото театрално представление, подготвено от читалище „Надежда“, е „Многострадална Геновева“ от Лудвиг Тик (1773–1853) – немска драма по средновековна легенда.

Това е изключително събитие за културния живот, което раздвижва целия град. Изнесено е за първи път на 14 март 1870 г. Бачо Киро е сред публиката. Изключително въодушевен от видяното, той съставя в Бяла черква театрална трупа. През есента тя представя пиесата „Стоян войвода“ от Добри Войников.

Второто представление на „Геновева“ е играно на 21 март 1870 г. На него присъства Васил Левски, придружен от Христо Иванов Големия и Иван х. Димитров.

Първият литературен сборник „Описание на село Горни Турчета и две-три народни приказки от Кира Петрова. Издава Горно-Турченското читалище в Търновско окръжие“ е отпечатан през 1870 г. в книгопечатницата на Дунавската област в Русчук. Бачо Киро е написал: „Подарява се на бъл-

гарското читалище Надежда в Търново“ на гърба на титулната страница и е поставил печат „Читалище „Селский труд“ в с. Горни Турчета“. Изглежда, че дарението е направено през 1872 г.

Днес в празничните дни на Основно училище „Бачо Киро“ във Велико Търново библиотечните работници от читалището гостуват с изложба на книги и показват на учениците ръкописи на техния патрон.

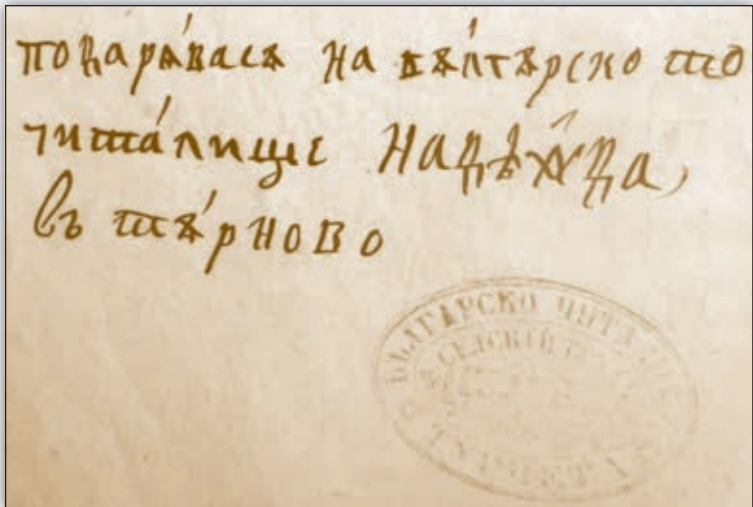
През 1874 г. Киро Петров написва драмата в пет действия „Сиромаш Танчо“.

През 1879 г. читалището в Бяла Черква я издава в негова памет. Книгата е отпечатана в Търново в печатница „Киро Тулешков, Д. Момчев и С-ие“. Екземплярът, притежаван от читалище „Надежда“, носи дарствен надпис на председателя Ангел Цачев от 21 октомври 1890 г.

В бунтовната 1876 г. с пламенното си слово белочерковският даскал приобщава към революционните комитети младежи от селата по поречието на река Росица – Бяла черква, Михалци, Вишовград, Дичин, Мусина. На 28 април (празника Преполовение) подобно на Христос той извежда 102 въстаници от Бяла черква – повечето негови ученици – за четата, водена от Поп Харитон.

Отдаден с перо, слово и пушка на народното дело, Бачо Киро остава в народната памет и признателност като съчетание на мъдрост, смелост, доброта, жертвоготовност. Такива хора са необходими на нашето общество и днес!

Авторът е директор на Регионалната библиотека „Петко Р. Славейков“ във Велико Търново, защитил успешно докторска дисертация в УниБИТ.

Автограф на Бачо Киро

Негово Величество Бас №1

Българският певец Борис Христов извежда руската опера на европейската сцена

Можем ли да си представим първите минути на настъпващата Нова година без онова величествено „МНОГАЯ ЛЕТА“, съпроводено с тържествения камбанен звън на катедралния храм „Св. Александър Невски“, което кара всички българи – където и да се намират – за кратко време да се усетят като едно неделимо цяло.

В. „Поан“ – Париж

„Всяка среща на парижката публика с Борис Христов е празник. Празник беше и последният му рецитал. Той е възпел на сцената толкова царе, крале и демони, та за него казват: „Дори шапката си носи като корона!“

Тридесет и пет години след неговия дебют Борис Христов продължава да бъде наричан Негово Величество Басът. Десетте басы, които след него поеха щафетата, не го обезкуражиха. Той си създаде легенда като Шаляпин.

Гласът му беше рано забелязан още на младини. Той получи царска стипендия, която му позволи да се учи в Италия. Нямаше още 30-годишна възраст, когато се появи в Миланската Скала с короната на руския цар Борис Годунов. Тази роля превърна вежливия полиглот, мечтал някога да стане адвокат в родната си България,

в изпълнител № 1 в операта, която по онова време преживяваше голяма криза. Двамата със своя побратим – баритона Тито Гоби, друг много голям актьор-певец, възкресиха великите драми на Джузепе Верди „Дон Карлос“ и „Симоне Бока-негра“.

С естествения си български глас – спокоен и властен – с истинското си белканто, което тогава искаха да унищожат дори в самата Италия, Борис Христов даваше урок по музика на всички певци. Неговото поразяващо присъствие на сцената създаваше впечатление, сякаш останалите певци са незначителни.

Свръхестественото беше по неговите възможности: цар Борис, крал Филип II, Мефистофел... Със своята безспорна популярност той спомогна да блесне ярко кометата Мария Калас, която сетне донякъде го засенчи.

Поклон пред този голям първопроходец на оперната сцена, който съумя през годините да остане един велик пример!“

Сп. „Тайм“

и в. „Ню Йорк пост“ (1953)

„Дългоочакваният дебют на Борис Христов в ролята на Борис Годунов бе посрещнат със залп от викове „Браво“ и ставане на крака. Неговият великолепен бас бе едновременно и нежен, и равен, и мощен, и величествен в крайно трудната роля на изтерзания и терзаещ другите цар. Това бе истинско съновидение за почитателите на оперната музика. Един великолепен магнетичен актьор, една от царствените и завладяващи фигури, каквито не сме виждали досега в тази роля. Гласът на знаменития български бас е силен, резониращ, с неповторима чистота и яснота. Кулминацията беше, когато той промълви почти шепне-ишом „ГОСПОДИ!“. Нито едно ръкопляскане не наруши гробната тишина в залата.“

Борис Христов пред родителите си

„Когато завърших арията, няколко минути в залата цареше пълна тишина. И изведнъж екна едно неудържимо „Браво“ с ръкопляскания, които създаваха усет за приближаваща буря. Особено се зарадвах, като чух възгласи „БЪЛГАРИН!“

„Довчера непознат – днес признат за велик певец“

„Гигант над другите“

„С библейско величие“

„Докоро се казваше „Аз слушах Шаляпин“ – вече следва да се казва „Аз слушах Борис Христов“.

Из чуждестранната преса

От фолклора към операта

Корените на големия род отвеждат към град Битоля. В София семейството живее в скромна къща на ул. „Цар Самуил“ № 43, превърната сега в Музикален център „Борис Христов“. Когато синът Борис пее в хора на храм-паметника „Св. Александър Невски“, проф. Добри Христов казва на бащата: „Велико бъдеще предстои на вашето момче!“

Бащата е дългогодишен пловдивски учител и черковен псалт. За него казвали: „Когато

пее – и славеите замлъкват да го слушат“. Това признание на битолчани записва етнографът Антон Стоилов, когато отива да събира народни песни.

До 80-годишната си възраст Кирил Христов затрогва слушателите със своя тенор. Години наред той изпълнява с много голям успех македонски народни песни пред микрофона на Радио София. А малко преди да почине, изпява пред сътрудник от Института по музикознание при БАН 330

старинни народни и градски песни. Техните записи са в архива на Института.

Дядото на майката Райна Попиванова, прилепчанка по род, бил самоук цигулар и известен софийски певец. Синът Георги също е имал чуден бас-баритон. В Националната фонотека при Българското национално радио се съхраняват и записи на три родопски песни, изпяти от Борис Христов. Докато той пее в хор „Гусла“, негова любима песен е „Дафино вино“.

Обложка на албум грамофонни плочи, издаден от „Балконтон“

Йордан Йовков

Христос сред житата

Иконата беше на Исуса Христа. Тя беше голяма, една от ония икони, които се поставят отляво и отдясно на царските двери. Такава икона поп Стефан виждаше за пръв път. Тъй, както беше изписана, тя беше пълно отклонение от всички правила и образци на черковната живопис. Исус не седеше на трон в това царствено величие, както ще седи в деня на славата си. Не беше и тъй, както го представят други – обкръжен от облаци, или пък сред тежкия и безжизнен пейзаж на Иудейската пустиня.

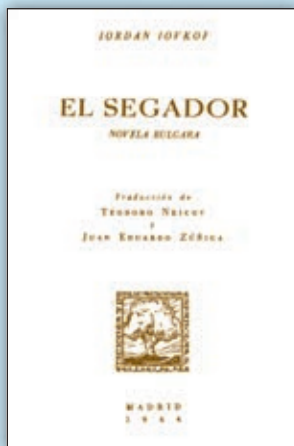
В иконата, която гледаше поп Стефан, се виждаше съвсем друго. Два главни тона преобладаваха тука, две големи петна преди всичко: едно синьо и едно жълто. Виждаше се най-напред високо и пространно небе, което се снишаваше в мътна белезникава и прашна омара на горещ летен ден. И после – една безкрайна жълта равнина от узрели, готови за жетва ниви. Из тия ниви вървеше Исус. Около него се разстила и окръжава златно море, губи се и се топи в мъглявите далечини на хоризонта. Но самата фигура на Исуса е голяма и близо. Ясно се виждат преплетените стъбла и класове, които закриват донякъде нозете му. Из житата блещат алени макове и синя метличина. Исус остава все пак високо над повърхността на нивите. Дрехите му имат типичните си бои – червено и синьо, фигурата се познава, лицето е същото. Но няма и капка следа от това невъзмутимо спокойствие, недостъпно и дори строго, няма и тая префинена красота, както е в общоприетите икони. Дрехите са без блясък, без драпировка, потъмнели и прашни, лицето е слабо, загоряло от слънцето, загрижено и скръбно, очите гледат замислено и кротко. И докато десницата е издигната и благославя, другата ръка се простира над нивите в едно движение, пълно с любов и състрадание.

Исус благославяше обилния плод на земята, благославяше и тежкия човешки труд...

Гроздан стигна до нивата и се спря на тоя край, отдето щеше да почне да коси. Той приготви косата си, прекара няколко пъти бруса по нея, и преди да почне, хвърли още един поглед на цялата нива. Тъкмо в тая минута, като че из самите класове, стрелнаха се първите шипове на слънцето и ослепително заблещяха. Мъгляво и светло сияние заля необозримото море на узрелите ниви. Гроздан сне шапката си, бавно се прекръсти няколко пъти и, като държеше още едната си ръка на гърдите, остана тъй и се загледа: обкръжен от лъчите на слънцето, които сплитаха около него огромен златен венец, сред узрелите ниви пристъпваше Исус, замислен, кротък и благославящ...

1920–1932 г.

Йовков, Йордан. Жетварят. 4. изд. Хемус АД, 1941. Издадена и на испански език през 1944 г. Преводачи Тодор Минков и Хуан Едуардо Сунига.

Корица на испанското издание

Ел Греко. „Хорхе Теотокопулос“

На 105 MHz

Предаването „Радио България“ звучи всяка първа събота от месеца вече десета година на вълните на RadioFRO Linz като трибуна на българския език и култура. Негов водещ е доц. д.филол. н. Димитър Дунков от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, който от десетина години преподава българистика в град Линц. Излъчва се в продължение на един час на български и на немски. Слушат го не само наши сънародници, но и австрийци, интересувачи се от нашата страна.

Началото е поставено през 2003 г. в Залцбург при закриването на специалността „Българистика“ в местния университет. Тогава доц. Дунков заедно със своите студенти Герхард Бонев и Георг Шрьодер почват да изнасят българистични лекции на вълните на Radiofabrik Salzburg, което излъчва програми на 20 езика за тукашните имигранти. Целият екип работи увлечено и безвъзмездно. Участва и Бригите Алерсторфер – млада славистка и българистка.

Усилията са насочени да се представят обективно историята и съвремението на България, като се обезсилва влиянието на оскъдната и предимно негативна информация в немскоезичните медии през последните години. Теми на отделните рубрики са българската природа, многообразието от народности, езици и вероизповедания, българският принос в европейската култура. Например под наслов „Здравей, земя!“ се разглеждат теми за народните празници и обичаи. Под заглавие „Здравей, съсед!“ – българският влог в европейската цивилизация и съвременния културен живот на страните от Югоизточна Европа. Рубриката „Векове от слава“ среща слушателите с паметни дати и събития от българската история и култура, а „С гайда и йоделн“ се спира на българо-австрийските взаимоотношения в миналото и днес. Има нови рубрики за българското певческо и музикално изкуство. Известява се за българското участие в културни прояви на града – концерти, литературни четения, научни прояви, курсове за изучаване на български език.

Четвърта година тече и „Детско радиоутро“. Звучат гласовете на деца и юноши от българското училище „Орфей“ в Линц. Те разказват на български и немски онова, което са научили в час.

Доц. Дунков споделя: „За повечето деца родината е Австрия, а България е страната, където живеят баба, дядо и приятелчетата от лятото. За тях българският е вече втори език. Но ако успеем да ги научим на уважение към българското и да запазят това у себе си през годините, ще бъдем спокойни“.

„Радио България“ може да се слуша и онлайн на адрес: <http://www.ro.et/radiobulgaria/>

Читалища има само в България

Българското национално радио и читалищното дело

Като постоянен лидер сред българските електронни медии с многомилionна слушателска аудитория Българското национално радио в продължение на години поддържа разнообразни прояви на читалища от страната и чужбина.

Съюзът на народните читалища в България награди с почетна грамота „Следовник на народните будители“ журналистката Цвети Радева – етномузиколог от Програма „Хоризонт“. На среща в БНР грамотата бе връчена от проф. Стоян Денчев – почетен председател на СНЧ, Николай Дойнов – председател на СНЧ, Радослав Янкулов – директор на БНР.

Съботното предаване „Имат ли песните спиране“ години наред представя на живо чрез изнесени студия народните събори „Копривщица“ и „Пирин пее“, край Петропавловския манастир, фестивалите „Червено мушкато“ от Оряхово с песните на Дико Илиев, „Авлига пее“ от село Обединение с песните на Мита Стойчева, надпявания в Севлиево и Велико Търново с песните на Борис Машалов и Иван Пановски, Школата за народно изкуство в Несебър с ръководител Денислав Кехайов, стогодишното читалище „Братя Миладинови“ в Петрич. Нарочно внимание бе отделено на двете национални срещи на столетните читалища в Горна

Оряховица – една традиция, която неоснователно бе изоставена и следва да се поднови. Международният фестивал на Обединението на фолклорните фестивали също е постоянна тема в предаванията.

Потвърдено е пряко сътрудничество с вестник „За буквите – О писменех“ по темата за българското фолклорно християнство.

Проф. Рикардо Пикио Италия/САЩ

„Има и други страни с красива природа и с приятни жители. Но вие притежавате други, по-съществени преимущества, които трябва добре да осъзнаете.

Училища и чекви има в много страни. Но читалища има само в България!“

Неотдавна на заседание на Генералната асамблея на „ЕВРОНЕТ-плюс“ в град Маракеш, Мароко, генералният директор на Българското национално радио Радослав Янкулов бе избран за вицепрезидент на европейската радиомрежа.

Тя обединява 15 водещи обществени и частни оператори в страните на Европейския съюз с повече от 20 милиона слушатели всекидневно.

Общобългарски читалищен събор. Горна Оряховица (2007)

Коледен евроконцерт на БНР

Радиото на Европейския съюз обединява 15 радиостанции от 12 страни

Миналогодишните коледни празненства по достойнство бяха открити от Българското национално радио с едновременно концерт на Оркестъра за народна музика, дирижиран от Димитър Христов.

Слушатели от разни страни имаха възможност да се запознаят в живо предаване на английски език с несрещаните древни автентични ритми 7/8, 11/16, 15/16, наречени от бележития унгарски композитор и музиколог Бела Барток „български ритми“. Те представят кодове на българската автентичност, която се корени още от предгръцко време в музиката на траките и Орфей

Родопееца. Необикновено развитото балканско езичество след покръстването на българите през 863 г. съседства през следващите векове с християнските ценности. Това изгражда т.нар. фолклорно християнство, проучвано най-напред в началото на XX век от големия български етнограф Димитър Маринов, което продължава да живее чак до наши дни, обогатявано със съвременни съставки.

Горната научна постановка бе подкрепена с песните на коледарска дружина от Ямболско, които завършват молитвата с „Амин“ („Да бъде!“). Последваха хорото „копаница“,

композиции за кавал, осъвременени от Костадин Генчев, коледни песни на прочутия граовски дует „Братя Митеви“, жители на софийското село Владая – феномен на двугласна диафония:

„Замъчи се Божя майка от Игната до Божича да си роди мъжко чедо, мъжко чедо – млада Бога!...“.

За пръв път бяха изпълнени композициите „Разлъка“ (соло гайда, кавал, гъдулка и тамбура) и „Балкански игри“ от Димитър Христов. Последно прозвуча правото хасковско хоро – свидетелство за всеобщо единение, укрепвано без думи от паметивека.

Песните и свирните бяха съпроводени с нестихващи ръкопляскания в европейския радиоэфир.

Коледните празненства продължиха с излъчване на хърватското радио.

Д-р Иван Селимински (1799-1867)

„Блажени са прочее учениците и ревнителите за напредък; двама по-блажени са проповедниците на просвета у народа; трима по-блажени са тия, които я подпомагат нравствено и вещно, без което всичко пропада.“

Елисавета Багряна

Носталгична любов

Две сини очи
тъй учудено възряха се в мене,
сякаш тук бях долитнала
от нереална страна.
И ти цял бе в тревога,
обърканост тъй откровена,
сякаш беше пред тебе
от друга планета жена.

Но аз носех дъха
на тракийските житни полета
и на здравец балкански,
какъвто ти в детството бе брал.
Ти през мене видя
приближени до себе си –
двете –
безутешната майка
и своята мъртва сестра.

Ти през мене прозърна
в далечината неясна
на родината нова
непознатият образ изгрял.
И потиснат дълбоко,
и може би вече загаснал
в тебе нов носталгичен копнеж
като гейзер изгря.

Ти изсипа пред мен
пълни кошници с най-ароматни
и най-сочни, некусвани още
от мен плодове.
Обгради ме с тропически,
ярки цветя непознати,
с шатри палмови,
с евкалиптови лесове.

Към средища на златотърсачи,
към ферми, паланки,
профучаваха в пътя ни
прастари джунгли-гори.
В пъстроцветен бразилски хамак
под кокосова сянка
ме люля –
и ми своя живот
и любов довери.

Но дойде и часът
за обратното мое отлитане.
Ти бе сякаш от облак на опиум
зашеметен.
Говори за последна, последна,
любов неизпитана.
Говори – и очите ти сини
горяха пред мен.

Аз те слушах, и слушах –
и гледах нагоре Всемира –
това южно и чуждо небе,
с тези чужди звезди.
Аз ти вярях и не,
и дълбоко, дълбоко разбирах:
аз приемника бях,
адресанта, родино,
бе ти.

На португалски език е преведено и десетото стихотворение на Елисавета Багряна под заглавие „Носталгична любов“, посветено на Педру Русеф, което не е включено на български език в „Бразилски цикъл“. Открито от Стефан Димитров и публикувано за пръв път в сп. „Тема“, 3 октомври 2011, бр. 39.

Уиски с лед и сълзи

Бразилският цикъл на Елисавета Багряна в превод на португалски език

Румен Стоянов

Под наслов „Бразилски цикъл“ една българска снаха прехвърли в Тропическия великан стиховете, които Багряна му посвети. Книгата е двуезична и представлява авторско издание на Мария да Гия Силва Лима, преводачка. Неин е и стегнатият „Увод“. Сборникът излезе в тримилionна Форталеза, столица на североизточния щат Сеара.

Мария да Гия е от 2005-а съпруга на проф. Захари Кривошиев и те живеят като прелетни птици, т.е. за софийските зими слизат под екватора. Бразилката завършва медицина в Сеаренския университет, работи в Рио де Жанейро и като стипендиантка прекарва три години в Гренобъл. Там защитава (1967) докторска дисертация по биохимия в прочутия Център за ядрени изследвания, след което се връща в отечеството и преподава в Сеаренския университет, четирикратно ръководейки неговата Катедра по биохимия, участва в национални и международни конгреси, върши разработки в САЩ, Шотландия, Франция, печата многобройни публикации. Захари среща на френска земя, по-късно той овдовява и тя, която не се е омъжила, взема хидростроителния инженер. Той вече е преподавал в Минно-геоложкия ни университет, бил е експерт към ЮНЕСКО, обучавал е и студенти в алжирската Политехника, работил е в Лаос, Тайланд, Канада. Макар че южноамериканката знае български, той ѝ помага през френски, за по-изтънко разбиране на Багряния първообраз и по-точното му предаване на португалски.

В предговора на книгата Силва Лима проследява накратко житейския и литературния път на поетесата, наблягайки върху появата на десетте ѝ бразилски творби.

Сп. „Интелиженсия“ помества статията „Бразилският цикъл на Елисавета Багряна“ и стихотворенията „Шепа сняг“ и „Уиски с лед и сълзи“ (бр. 53/2011 г., Рио де Жанейро). Представянето се дължи пак на Мария да Гия Силва Лима.

„Бразилски цикъл“ е втората ни двуезична книга в тази страна. Крак повлече „Стихотворения от Североизтока“ (2012, Форталеза), съдържаща произведения от Димас Маседо и Франсиско Карвальо в подбор, превод и предговор („Един поглед към бразилския Североизток откъм България“) на Румен Стоянов. Любопитното в случая е, че става дума за дотогава безпрецедентно сътрудничество между България и Бразилия: два университета си подават електронно-издателски ръка, Софийският и Сеаренският. Дано скоро последват други такива начинания, които биха били взаимнополезни. Обаче и без тях книжовната българска наличност в Бразилия е неподозируемо твърде плодотворна: седемдесетина книги на различни поприща: романи, спомени, разкази, хумор, математика, литературознание, семантика, семиотика, дори една спортна. Всички те чакат (като от умрял писмо) обзорно прочуване, озаглавено „Българската литература в Бразилия“. Уви, ролеоподно маймунясвайки, простете, западнясвайки днес, както преди ролеоподно

Корицата на книгата

Д-р Мария да Гия Силва Лима

съветяхвахме, време и сили за обстоен преглед на книжовното наше присъствие по шара земен все не стигат.

Като част от работата ми на гостуващ преподавател в Сеаренския федерален университет през ноември 2013-а представих Багряниния сборник в това учебно заведение. Това стана след първата от беседите ми – за бразилски думи в българския език. Говори също и преводачката д-р Мария да Гия Силва Лима, която раздаде автографи.

Български роман в Амазония

Манаус е столицата на бразилска Амазония (там свирят, и преподават наши музиканти) и в оня зноен, влажен град излезе книга, озаглавена „Къде са цветята?“. Неин автор е софийнецът Илко Минев (1946) и тя му е литературният прощъпалник. Приет да следва физика, предпочита немска филология, оказва се неблагоприятен, нещо твърде често в оня тукашни времена, избягва, завършва стопански науки в Брюксел и от 1972-а живее в Бразилия. Там отива при своя леля в Сан Пауло, но се установява самостоятелно в Манаус, гдето става успешен бизнесмен и почетен консул на Холандия цели 32 години. Ала стара

любов ржда не хваща и ражда творба, умело преплитаща лични и родови преживелици с обществени събития, изложени увлекателно и започващи в България непосредствено преди Втората световна война, минава през трудов лагер, сюжетната нишка прекосява няколко страни, за да обхване най-вече амазонска Бразилия. Минев по случай представянето на книгата заявява: „Матерният ми език е българският, после немският. Говоря много добре английски, холандски и португалски, обаче писането е отделна работа“. „Къде са цветята?“ обогатява българо-бразилските литературни връзки, предиято стогодишнина сме: през

1915-а тогава прочутото хумористично списание „Caretã“ („Гримаса“), излизащо в Рио де Жанейро, помества разказа „Дружество „Въздържание“, взет от „Бай Ганю“. Така Алеко Константинов става първият наш писател, преведен в съставеното от осем държави португалоезичие. А е и първата наша художествена творба, отпечатана в Латинска Америка.

С наслов „Преди да замлъкна“ романът, чиито преводачи са Йорданка да Насименто и Момчил Инджов, е подготвен за печат от издателство „Синева“, което пусна друга една българо-бразилска книга: „Дилма Русеф“ (2011) от Жамил Шаде и Момчил Инджов.

Кирилица в Тарагона

Нашите сънародници, които живеят понастоящем на брега на Средиземно море, в красивия испански град Тарагона, областта Каталуния, са обединени в Асоциация „България“. За трета година през миналия ноември те организираха мултикултурен фестивал под название „Fita festa“. Подредена бе изложба с фотоси от различни краища на страната ни и етнографски предмети, свързани с различни обичаи. Фолклорната група „Здравец“ зарадва многобройните зрители с хоро копаница и ръченица. На сцената се изяха и второкласничките Ивана и Виктория от българското неделно училище „Св. Седмочисленици“.

Най-голям интерес предизвика ателието на кирилските букви. Всеки участник във

Катедралата „Светото семейство“ в Барселона

Антонио Гауди
(1852–1926)

Гръцки театър

фестивала имаше възможност да получи картичка с името си, изписано на кирилица. Започнаха деца, завършиха този ритуал техни родители, които въодушевено обясняваха на присъстващите испанци кога и как е създадена славянската азбука. Издигането на castells („човешки кули“) – популярна каталунска традиция, също не мина без българско участие.

Сънародниците ни проявиха съпричастност с обявената от Международния червен кръст кампания по събиране на помощи за пострадалите от тайфуна Хайан на Филипините и дариха различни хранителни продукти.

Българското представяне на фестивала широко отрази местният вестник „Diario de Tarragona“. Според него със своята разгърната дейност за популяризиране на българската история и култура Асоциация „България“ се нарежда сред най-дейните емигрантски организации в цяла Испания.

Тарагона е сред най-древните испански градове. В началото на Х в. пр. Хр. той е тържище на йонийските гърци. По-късно иберийците, които от паметивека населявали тази област, основават тук свой град.

В. „Десант“, год. V, бр. 50, 13 дек. 2013.

Възпоменателна монета

До Бразилия и назад

Министър Стоян Омарчевски
на Световното изложение в Рио де Жанейро (1922)

През 1922 г. Бразилия празнува 100-годишнината от обявяването на своята независимост. Земеделското правителство на Александър Стамболийски е поканено да участва в тях.

В началото на септември в Рио де Жанейро се открива всемирно изложение. На 1 юли с.г. Министерският съвет с нарочно постановление натоварва министъра на народното просвещение Стоян Омарчевски да посети народната изложба.

През 1923 г. като издание на „Библиотека на Българския земеделски народен съюз“ е отпечатана (в незначителен тираж) книгата „Към екватора. На световното изложение в Рио де Жанейро, Бразилия – Южна Америка“. В нея министър Омарчевски представя делово своето пътуване през Париж и Бордо до столицата на латиноамериканската страна. В нея той представя подробно предметите на българското участие в изложбата. Дава статистически данни за бразилската икономика. Обнародва официални документи. Живо се интересува от съдбата на многобройните български емигранти в страната.

На борда на парахода „Марсилия“ се среща и с председателя на Аржентинската република д-р Алфонзо Алвеар, комуто връчва нарочно благодарствено писмо на български език:

„Ваше Превъзходителство! Чувствам се извънредно щастлив да Ви изразя чувствата на почит и адмирация, които храни българският народ към аржентинския народ и правителството на Аржентинската република за добрия прием, който е оказвало и оказва аржентинското правителство на българите, които живеят в Аржентина, както и за добрите чувства, които храни правителството на Аржентинската република към българския народ и неговата участ. Смяя да изразя дълбоката вяра, че Аржентинското правителство и за в бъдеще ще оказва на българските заселници в Аржентина същото гостоприемство, както досега – особено като се има предвид, че българинът е един трудолюбив, скромен и честен земеделски работник, който се отдава на своята работа с преданост и се привързва към земята, която обработва и го храни. Много ценно бе за мене да чуя лично от Ваше Превъзходителство, че Аржентинското правителство, когато му се представи случай, ще защити справедливата кауза на България и че българският народ може да разчита винаги да има на страната си Вашата мощна дума“.

Като министър на народното просвещение в правителството на Александър Стамболийски (21 май 1920 г. – 9 юни 1923 г.) Стоян Омарчевски осъществява внушителна културна програма. Той застава зад идеите на Читалищния съюз за създаване на библиотечно и читалищно законодателство. Прокарва в Народното събрание „Закон за учредяване на достъпни народни библиотеки“, „Закон за поощрение на родната литература и изкуство“ и „Закон за авторското право“. През 1922 г. по негово предложение Денят на Св. Йоан Рилски по православния календар 1 НОЕМВРИ е обявен за ДЕН НА НАРОДНИТЕ БУДИТЕЛИ. Названието на празника дава писателят Боян Пенев.

Стоян Омарчевски
(1885–1941)

Сопот и Лас Бреняс

През 20-те години на ХХ в. наши сънародници пристигат в Аржентина заедно с емигранти от Италия, Испания, Франция, Швейцария, Германия, Ирландия. Понастоящем в град Лас Бреняс на провинцията Чако живеят около 15 хиляди наши сънародници – трето поколение на първите заселници. Те са позабравили родния си език, но с гордост носят нашенски носии, тачат традициите на дедите си и почитат великите българи. Всеки месец по време на фестивала на етническите общности те посрещат гостите по стар български обичай с хляб и сол и ги гощават с традиционни български гостби.

Град Лас Бреняс е побратимен с град Сопот. Неотдавна

делегация с кмета Веселин Личев, директора на къщата музей „Иван Вазов“ Стефан Филчев и архиерейския наместник на Карловската духовна околия отец Марко посети Аржентина.

На церемония на площад „България“ в Лас Бреняс се подписа договор за взаимен културен и икономически обмен. Събитието бе увековечено с поставяне на паметна плоча.

В „Перлата на Запада“ е съсредоточена най-голямата българска общност в Аржентина. Местното културно дружество носи името на патриарха на българската литература.

Уговорено е тук да се издигне паметник на Иван Вазов, който ще бъде изработен в съседния

град Бересу, където също живеят много българи.

Латиноамериканците предлагат в Сопот да се постави бюст на големия аржентински поет с български корени Марио Несторов, който е роден в Лас Бреняс.

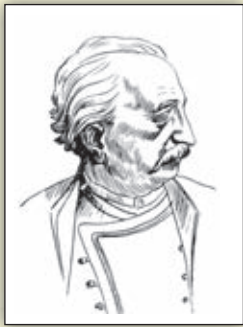
Председателката на дружество „Иван Вазов“ Ружка Николова потвърди, че са направени постъпки в столицата Буенос Айрес за изграждане на източноправославен храм. Това е стара мечта на нашите сънародници, а един от първите дарители за започване на строежа е 90-годишната баба Николина – потомка на първите български емигранти.

В. „Десант“, год. V, бр. 50, 13 дек. 2013.

Черквата „Св. Троица“ на Колю Фичето в Свищов

Човек за век

„Колю Фичето“. Худ. Борис Денев (1951).

Рисуван по спомени на неговия внук Иван Фичев

През 60-те години на XIX в. целият славянски свят празнува по най-тържествен начин 1000-годишнината от Моравската мисия на Св. Св. Кирил и Методий и създаването на славянската азбука. Майстор Колю Фичето по своему отбелязва това събитие.

„1865 априлия 14 день, в сряда, се тури темелъ на новата черква на чнъ пазаръ и се чите Житието на Св. Кирилъ и Методий от поп Стоянъ.“

Из летописната книга на черквата „Св. Троица“ в Свищов

Писарят Нено Карпарски пише в кондиката на свищовската черква „Св. Троица“:

„1867 г. септемврий 19, се освети новата черква от поп Христо с други 12 попа и се нарече „СВЕТА ТРОИЦА И СВЕТИ КИРИЛ И МЕТОДИЙ И СВЕТИ ИВАН РИЛСКИ БЪЛГАРСКИ“, на султан Азиса на денете и сос един полк войска вардяха и народ имаше довольно“. Тогава русенският областен управител (валия) Митхад паша награждава Първомайстора с високия държавен орден „Меджидие“.

Понятието „самоук“ вече придобива съдържанието на гениалност – свищовската черква дипломира това достойние на Никола Йованович от Дряново, който е наречен в същата кондика „архитектон“ и е препасан с майсторска престилка от своя учител Иван Давдата.

Това потвърждава съждението на големия френски славист и българист Луи Леже:

**„БЪЛГАРСКОТО ВЪЗРАЖДАНЕ
Е ЕДНО ОТ ЧУДЕСАТА НА XIX ВЕК“.**

Българските славейчета

Нашенски песни в японските пеенки

Маестро Христо Недялков е родственик по майчина линия с майстор Колю Фичето. Основателят на световноизвестния Детски радиоход е роден в махалата Крънча, западно от Дряново. Бележитият възрожденски архитект и строител се ражда в съседната къща от майка Мария, родом от тревненските колиби Армянковци, и баща Йован от Горни Върпища, до Царева ливада.

Концерт на Детския радиоход в зала „България“, по случай дните на японската култура

Музикалната си дарба Христо Недялков наследява от дядо си Христо – дългогодишен певец в черквата „Успение Богородично“ на търновското село Михалци.

Още като ученик в Дряновската гимназия „Максим Райкович“ той основава хор, който дирижира на концерти и фестивали.

През 1956 г. завършва специалността „Хорово дирижиране и пеене“ на Българската държавна консерватория при проф. Георги Димитров и специалност „Композиция“ при проф. Парашкев Хаджиев, подпомогнат отблизко и от преподавателката Елена Ангелова-Урукин – най-добрата тогавашна педагожка в областта на хоровото дирижиране.

През 1960 г. основава Детския радиоход, на който е диригент и ръководител до края на живота си. Хорът има турнета в около 30 страни на Европа, Азия и Америка.

Само в Япония изнася над 500 концерта. В Страната на изгряващото слънце са издадени 6 сборника с 69 български песни.

Носител на орден „Стара планина“ – първа степен; на титлата „Културен посланик на Европа“, присъдена от Федерацията на европейските хорове; на висшия японски Орден на святоото съкровище „Златни лъчи“, даван на чужденци.

Сладогласните българчета продължават да разнасят славата на Орфей Родопееца по континентите.

Акад. Христо Недялков

Над смълчаните полета пеят медени звънчета

Зимна песничка, включена в учебниците по пеене на японските деца и изпълнявана от много детски хорове по света.

Страница от японски учебник по музика

Лето 863 сл. Хр.

Пощенска блок-марка, посветена на 1150-та годишнина от Моравската мисия на Св. Св. Кирил и Методий и създаването на славянската азбука

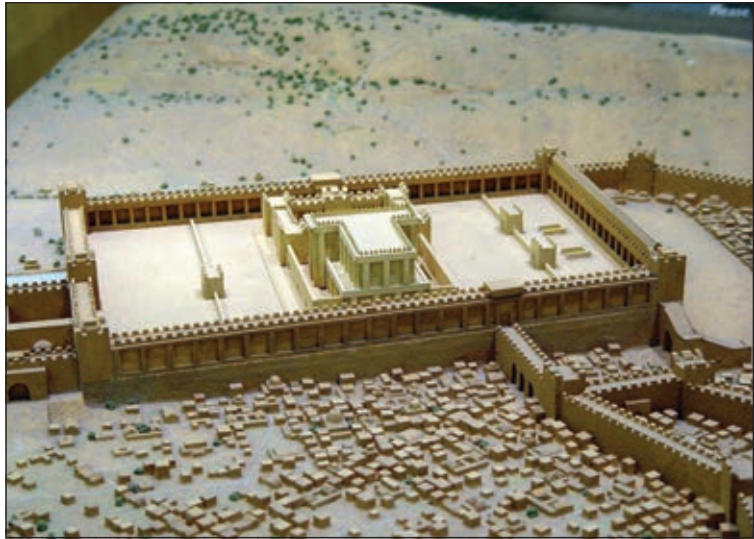
Худ. Кристина Борисова (2013)

Свещената светлина

Най-яркият образ на православната общност е общото празнуване на източнохристиянската Пасха по Юлианския календар. В церемонията около получаването на Свещената светлина (Благодатния огън) на Велика събота срещу Великден в Йерусалимския храм „Възкресение“ още от XIV-XV в. са ангажирани както самият Йерусалимски патриарх (традиционно ортодоксален), така и предстоятелите на Арменската, Якобитската (монофизитска) и Коптската църква. Това е повтарящ се всяка година своеобразен Събор на ортодоксията.

Ритуалът е подробно описан в книгата на Ф. М. Адловски „Святий огонь, исходящий от Гроба Господа Бога и Спаса нашего Иисуса Христа в день Великой Субботы в Иерусалиме по сказаниям древных и новых путешественников“ (Москва, 1887) и в книгата на А. Я. Дмитриевски „Благодать святого Огня на Живоносном Гробе Господнем в Великую Субботу“ (Санкт-Петербург, 1908). Първото описание на чудото е в книгата на Томас Райт и Хенри Бон „Ранни пътешествия в Палестина“ (Лондон, 1848).

Из книгата на Веселина Вачкова „Сердикийският събор: 1670 години история и тълкувания“. София, Златен змей, 2013.

Йерусалимският храм – реконструкция

Православен кръст от IX век

Консултанти
Мария Бранкова
Емилия Серафимова
Добриня Бадалова
Христо Богданов
Николай Ликовски

Изданието има общокултурен характер и авторите следва да избягват преки политически внушения и коментари.

Авторите носят отговорност за своите публикации.

Заглавията и подзаглавията са от редакцията.

Съкращаването на текст се съгласува с авторите.

Запазва се оригиналният правопис на документалните текстове в броя.

Приемат се за печат материали до 3 стандартни страници само на електронен носител с необходимите илюстрации на отделни файлове, по възможност на по-висока резолюция (мин. 180 dpi).

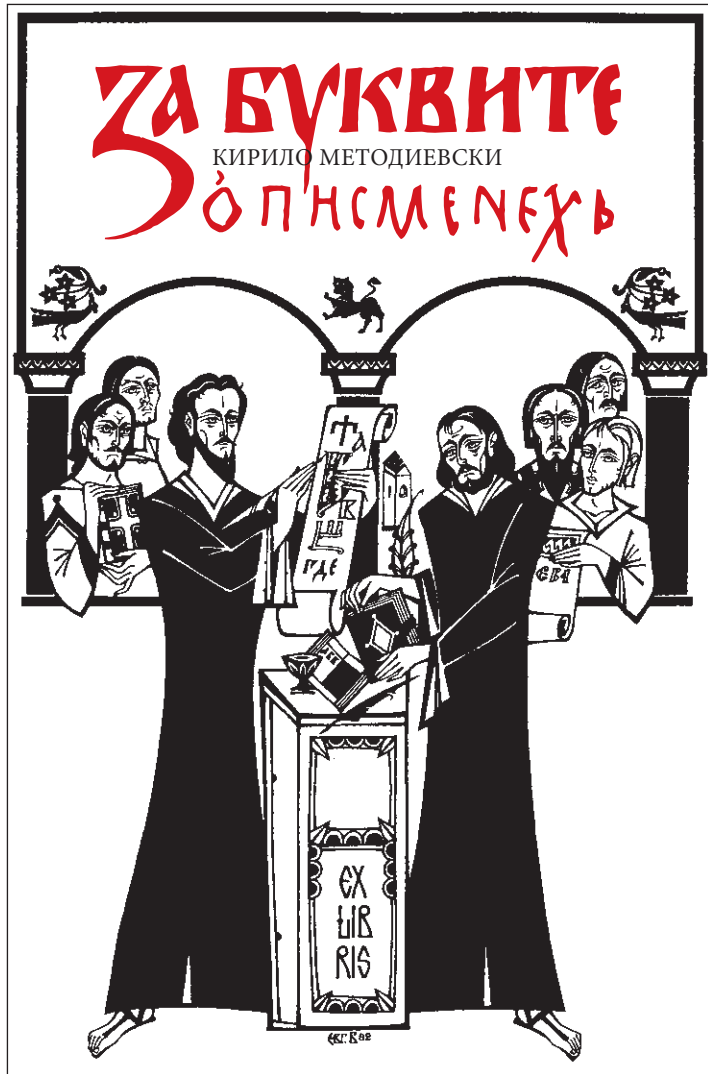
Благославяйте,
а не кълнете!
И поправяйте –
ще ви бъдем
благодарни...

Броят е приключен редакционно на 2 май 2014 г. –
Св. цар Борис Покръстител

Николай Бердаев
„Светлината на Христа идва от бъдещето“

Без думи

Екслибрис Евгений Босяцки

ISSN 1312-3785
Излиза от 1979 година

Бр. 42 / май 2014 г.

Основател на изданието
ВЕСЕЛИН ЙОСИФОВ

МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН КОМИТЕТ

Председател
Проф. д. ик. н. СТОЯН ДЕНЧЕВ

Главен редактор
ИЛИЯ ПЕХЛИВАНОВ

Съредактори
ХРИСТО БУКОВСКИ, КАЛИН НИКОЛОВ

Редактор-коректор
СВЕТЛА ДЕВКОВА

Графично оформление, редактиране и илюстрации
КИРИЛ ИВАНОВ

ДЖУЗЕПЕ ДЕЛ' АГАТА, ЕМИЛИЕ БЛАХОВА, ВАЛЕНТИН БОБЕВСКИ, ДРАГИША БОЙОВИЧ, ТАМАРА БЪРТЪН, ТОМАС БЪТЪР, ВЛАДИМИР ВАВРЖИНЕК, ЕКХАРТ ВАЙЕР, ТОДОР ВАРДЖИЕВ, ГЕОРГИ ВАСИЛЕВ, ВАСЯ ВЕЛИНОВА, РАДОСЛАВ ВЕЧЕРКА, МАРЧЕЛО ГАРДЗАНИТИ, ДИМИТРИОС ГОНИС, ТОДОР ГРИГОРОВ-ТЕРЕС, ЦВЕТАН ГРОЗДАНОВ, ВАСИЛ ГЮЗЕЛЕВ, НИКОЛА ГЮЗЕЛЕВ, ДЖОРДЖО ДЗИФЕР, АКСИНИЯ ДЖУРОВА, БОЖИДАР ДИМИТРОВ, ИВАН ДОБРЕВ, НЕВЯНА ДОНЧЕВА-ПАНАЙОТОВА, АНТОН ДОНЧЕВ, НАДЕЖДА ДРАГОВА, АНТОНИЯ ДУЕНДЕ, РУМЯНА ЗЛАТАНОВА, ДИМИТЪР ИВАНОВ, ИЛИЯ ИЛИЕВ, МАРИЯ ЙОВЧЕВА, БИСЕРА ЙОСИФОВА, ИГОР КАЛИГАНОВ, КАЛИНА КАНЕВА, ДАРИНА КАРАДЖОВА, КИРИЛ КАРТАЛОВ, ДИМИТЪР КЕНАНОВ, ИВАН КОЛЕВ, РУМЯНА КОНЕВА, ЛЮБОМИР ЛЕВЧЕВ, МЕРСИЯ МАКДЕРМОТ, РОЛАНД МАРТИ, ПРЕДРАГ МАТЕИЧ, ФЛОРИАН МЕСНЕР, ХАЙНЦ МИКЛАС, АНИСАВА МИЛТЕНОВА, ГЕОРГИ МИНЧЕВ, АЛЕКСАНДЪР НАУМОВ, СВЕТИНА НИКОЛОВА, ТАТЯНА НИКОЛОВА-ХЮСТЪН, КОНСТАНТИНОС НИХОРИТИС, МАТИЯ ОРБАН, ЕЛЕНА ПАВЛОВСКА, СПАРТАК ПАСКАЛЕВСКИ, ДОНКА ПЕТКАНОВА, ДМИТРИЙ ПОЛИВЯННИЙ, ГЕОРГИ ПОПОВ, МАРИЯ ПОПОВА, ЦВЕТИ РАДЕВА, ВАЛЕНТИН РАСПУТИН, ЮРИЙ РОСТОВЦЕВ, РАЛИЦА РУСЕВА, НАДЕЖДА САВОВА, ДЖУН-ИЧИ САТО, ТАТЯНА СЛАВОВА, МАРИНА СМОЛЯНИНОВА, КРАСИМИР СТАНЧЕВ, ХРИСТО ТЕМЕЛСКИ, ФРАНСИС ТОМСЪН, ГЕРГИНА ТОНЧЕВА, ПЕТКО ТОТЕВ, АННА-МАРИЯ ТОТОМАНОВА, ХРИСТО ТРЕНДАФИЛОВ, АНАТОЛИЙ ТУРИЛОВ, ВАСИЛКА ТЪПКОВА-ЗАИМОВА, ХИЛДЕ ФАЙ, УИЛЯМ ФЕДЕР, КРИСТИАН ХАНИК, ПЕТЕР ШРАЙНЕР

Съдейници
Антоанета Сърневска, Пепа Манастирска, Кина Вачкова, Иван Върбанов, Борис Данков, Любомир Димитров, Богдан Иванов, Пенка Момчилова, Соня Стоянова, Наско Якимов

Компютърна лаборатория „Джон Атанасов“
Д-Р ДОБРИ БОЯДЖИЕВ
Светлозар Дичев, Калин Димитров, Ивелин Кадийски, Венцислав Соколов, Иван Атанасов, Илко Георгиев

ИЗДАТЕЛСТВО „ЗА БУКВИТЕ – О ПИСМЕНЕХЪ“
www.unibit.bg • www.zabukvite.org

Директор
Доц. д-р БОНКА ХИНКОВА

Научен секретар
ЕВГЕНИЯ ВАСИЛЕВА

София, 1784, бул. „Цариградско шосе“ № 119
e-mail: info@zabukvite.org

Печатница
ДЕМАКС
Директор Марин Несторов

Символ на вярата

Вярвам в един Бог Отец, Вседържител, творец на небето и земята, на всичко видимо и невидимо.

И в един Господ Иисус Христос, Сина Божий, Единородния, Който е роден от Отца преди всички векове: Светлина от Светлина, Бог истинен от Бог истинен, роден, несътворен, единосъщен с Отца, чрез Когото всичко е станало.

Който заради нас, хората, и заради нашето спасение слезе от небесата и се въплъти от Духа Светаго и Дева Мария и стана човек.

И бе разпнат за нас при Понтия Пилата, и страда, и бе погребан.

И възкръсна в третия ден, според Писанията.

И възлезе на небесата и седи отдясно на Отца.

И пак ще дойде със слава да съди живи и мъртви и царството Му не ще има край.

И в Духа Светаго, Господа, Животворящия, който от Отца изхожда, комуто се покланяме и го славим наравно с Отца и Сина, и който е говорил чрез пророците.

В едната Света, съборна и апостолска Църква. Изповядвам едно кръщение за опрощаване на греховете.

Чакам възкресение на мъртвите.

И живот в бъдещия век!

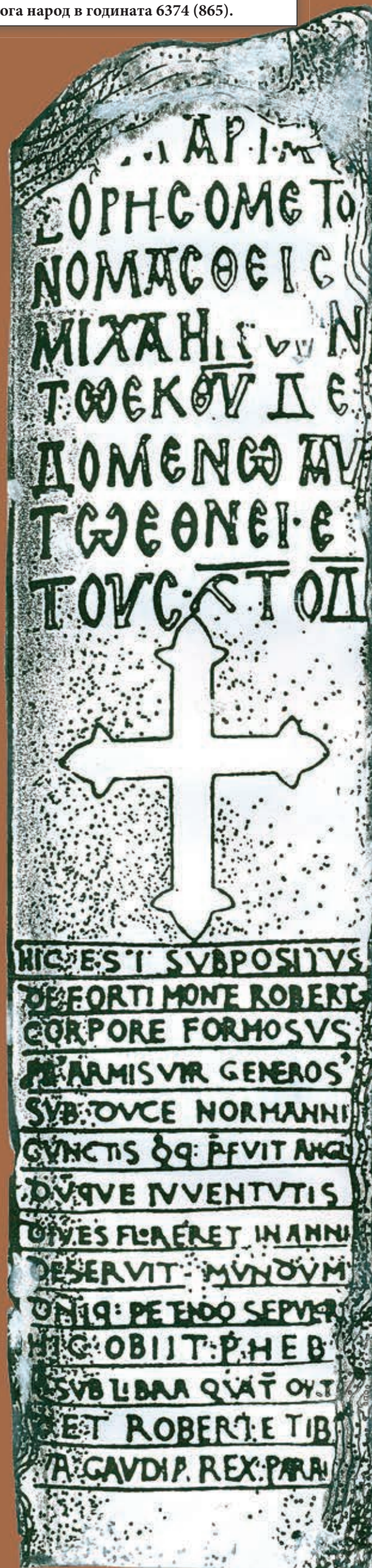
Амин.

Приет на Първия вселенски събор през 325 г. в Никея.

„Небесната лествица на Йоан Лествичник“. Българска миниатюра от XIV век. Съхранява се в Публична библиотека „М. Е. Салтиков–Шчедрин“ – Санкт Петербург. Фонд „Михаил Погодин“, арх. ед. 1054.

Покръсти се от Бога владетеля на България Борис, преименуван Михаил, с дадения му от Бога народ в годината 6374 (865).

Каменен надпис от Балши (Главиница), днешна Албания. Открит и изследван от проф. Васил Златарски. Факсимиле.